

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему:

**«КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я ЯК БУФЕРНА ЗОНА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У
ПОСТ'ЯЛТИНСЬКІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

Виконала:

студентка 4 року навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Хоменко Тетяна Олександрівна

Керівник

Тараненко Ганна Геннадіївна
кандидат політичних наук
старший викладач кафедри
міжнародних відносин

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МІЖМОР'Я У ПОСТ'ЯЛТИНСЬКІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	12
1.1. Теорія цивілізаційної циклічності за О. Шпенглером та А. Тойнбі у контексті занепаду євроатлантичної цивілізації.....	13
1.2. Доцільність теорії соціального конструктивізму при аналізі мультиакторних альянсів.....	21
1.3. Пост'ялтинська система міжнародних відносин: характеристики та застосування концепту у постбіполярному світі.....	25
1.4. Триангуляція як оптимальний метод дослідження нереалізованих концепцій.....	32
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я ЯК БЕЗПЕКОВИЙ АЛЬЯНС МІЖ ПОЛЬЩЕЮ, ЛИТВОЮ ТА УКРАЇНОЮ НА ПРОТИВАГУ РОСІЙСЬКОМУ ІМПЕРІАЛІЗМУ.....	36
2.1. Ключові підходи до формування взаємовідносин РФ та країн Міжмор'я (України, Литви та Польщі) з 1980-х рр. донин.....	36
2.1.1. Радянська окупація як основний фактор «русифікації» ідентичностей України, Польщі та Литви.....	36
2.1.2. Роль національно-визвольних рухів в Україні, Польщі та Литві у контексті процесу розпаду СРСР.....	38
2.1.3. Російсько-українська війна (2014-2024): виклики для європейської архітектури безпеки.....	40
2.2. Значення України у ролі «Хартленду» за (Г. Маккіндером): потенційні альтернативні вектори розвитку регіону.....	43

	3
2.2.1. Євроатлантичний регіон	43
2.2.2. Південний регіон	47
2.2.3. Євразійський регіон.....	50
2.3. Формування та становлення концепції Міжмор'я.....	52
2.4. Сучасне переосмислення концепції Міжмор'я у контексті повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році.....	56
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ МІЖМОР'Я У ХХІ СТОЛІТТІ:	
ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ	61
3.1. Значення концепції Міжмор'я для європейської архітектури безпеки.....	63
3.2. Міжмор'я у ролі альтернативи або доповнення до НАТО	67
3.3. Виклики у реалізації концепції Міжмор'я.....	70
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	81
ДОДАТКИ.....	88
Додаток 1. Гайд інтерв'ю (українська версія).....	88
Додаток 2. Interview guide (English version)	92
Додаток 3. Транскрипт інтерв'ю, Герасимчук С.П.	95
Додаток 4. Транскрипт інтерв'ю, Mr. Jacub Olchowski.....	111
Додаток 5. Транскрипт інтерв'ю, Mr. Tomasz Blaszcak.	127
АНОТАЦІЯ.....	135
ANNOTATION	136

ВСТУП

"Я не знаю, якою зброєю вестиметься Третя світова війна, але Четверта - палицями та камінням"
- Альберт Айнштайн

Ранок 24 лютого 2022 року став переломним моментом для сучасного історичного циклу, що розпочався із занепадом тоталітарного режиму Союзу Радянських Соціалістичних Республік (надалі - СРСР, Радянський Союз). Найбільша за масштабами війна з часів Другої світової вразила європейський континент, спричинивши не лише міграційну кризу, а й зацентрувавши проблему безпеки та консолідації сил на території Європи. Хоча Україна, на яку напала Російська Федерація (надалі - РФ), не належить ані до Європейського Союзу (надалі - ЄС), ні до Організації Північноатлантичного договору (надалі - НАТО), обидва альянси стикнулися з гострою потребою переосмислення своєї безпекової політики, усвідомлюючи: якщо Україна паде - лінія фронту посунеться углиб Європи, чим може спричинити повномасштабну Третю світову війну, з огляду на імовірне застосування п'ятої статті НАТО, що передбачає повну мобілізацію альянсу у разі нападу на державу-учасницю.

Ні для ЄС, ні для НАТО війна РФ проти України не стала першою війною на кордонах альянсів - ще наприкінці ХХ століття європейський континент спостерігав та долучався до вирішення Югославського конфлікту, що, так само як війна РФ проти України, несла у собі характер війни на винищення, з чіткою метою геноциду окремих національних груп. Утім, важливою різницею у порівнянні цих двох війн є ядерний ресурс: Слободан Мілошевич, хоч і мав досить близькі стосунки з Москвою, та все ж не розраховував на залучення московського ядерного арсеналу у ході війни на Балканах - так само, про ядерний ресурс СРСР/РФ на той момент не думали й

представники НАТО. Наразі, у контексті війни РФ проти України, ставки підвищилися, зокрема через риторику РФ, що визначає Україну “придатком” до НАТО, де Альянс нібито розробляє біологічну зброю, розміщує озброєння та проводить акції з нав’язування українцям шовіністичних настроїв проти російських “братів по крові”. Така риторика, на додачу до заяв Володимира Путіна про неодноразове порушення так званих “червоних ліній” країнами євроатлантичного альянсу, що може спричинити ядерну відповідь, й загальне кодування російського населення наративами про Цар-бомбу та “ядерний попіл”, переносить контекст війни РФ проти України у ширше геополітичне поле, і - вперше з часів ескалації під час Кубинської кризи (1962 р.) - загрожує ядерним протистоянням між РФ та Глобальним Заходом.

Попри серйозність ситуації, тисячі смертей цивільних та глобальну загрозу ядерного винищення, ані ЄС, ні НАТО не виправдали очікувань щодо підтримки України: затримка передачі необхідного озброєння та ресурсів, нерішучість, а подекуди й повне ігнорування санкційних політик лише посприяло локальному успіху РФ на фронті. Що найгірше, квалітет та нерішучість, яку демонструє євроатлантичний блок, підбурює інтерес РФ та її союзниць до подальшої дестабілізації по всьому світу: зокрема, ескалація претензій Китайської Народної Республіки (надалі - КНР, Китай) на Тайвань, підтримка Іраном режимів єменських хуситів та ХАМАСу, розміщення бойовиків ПВК “Вагнер” на кордоні Білорусі та Польщі, втручання проксі-сил у виборчі процеси по Європі та США - усі ці акції бодай частково спричинені нездатністю євроатлантичного блоку мобілізуватися та діяти за спільною стратегією протидії агресорам та дестабілізаторам.

Причини такої неспроможності базуються здебільшого на недовершеності інституцій ЄС, НАТО та ООН. Кожна з перелічених організацій зав’язана на бюрократії та принципі консенсусу, що надає державам-учасникам рівноцінне право голосу - це може стати на заваді прийняттю складних рішень, оскільки імовірність однакової позиції серед 32 (у контексті НАТО) або 27 (у контексті ЄС) країн є досить

малоймовірною. Зокрема, варто зазначити блокування низки важливих для України рішень Угорщиною, прем'єр-міністр котрої є прямо афілійованим з політичним апаратом РФ; а також вкрай нерішучу позицію Федеративної Республіки Німеччина (надалі - ФРН), що утримується від різких заяв через свій статус розпалювача двох попередніх світових війн та нацистське минуле країни, на додачу до близької співпраці з РФ за часів канцлерки Ангели Меркель. ООН, будучи більш глобальною організацією, що піклується проблемами по усій планеті, також не є ефективним важелем впливу, коли йдеться про безпекове становище по світу - зокрема, через наявність у Раді Безпеки ООН таких носіїв права вето як РФ та КНР, що фактично дозволяє блокувати усі рішення не у фаворі антидемократичної осі.

З огляду на усі перелічені факти, можемо відзначити **актуальність проблеми** ефективності безпекових та економічних альянсів, що з кожним днем продовження війни РФ проти України стає все гострішою. Ще більшої вагомості цій проблемі надає ядерний статус РФ, який може бути застосований у відповідь на ті чи інші "незадовільні" з погляду РФ дії колективного Заходу. Через це, **постає питання**: чи є сенс розглядати концепції менших безпекових альянсів, зокрема концепцію Міжмор'я, аби мати вихід з бюрократичного лабіринту, який обмежує можливості держав-членів НАТО та ЄС приймати критично важливі рішення для стабілізації та збереження міжнародної архітектури безпеки?

Виходячи з вище сказаного, **метою** даного дослідження є окреслення концепції Міжмор'я як буферної зони, що передбачає безпекове укріплення для Східної Європи у пост'ялтинському світопорядку. Дослідження зосереджується на періоді з 1980х років до 2024 р., дозволяючи розглянути історію відносин між РФ та державами-членами концепції, а також ключові характеристики, стратегічне значення та особливості концепції Міжмор'я з огляду на особливості світового порядку у постбіполярній системі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є концепція Міжмор'я, а **предметом** – ключові принципи та характеристики концепції Міжмор'я як буферної зони Східної Європи в пост'ялтинській системі міжнародних відносин.

Поставлена мета дослідження передбачає виконання наступних **дослідницьких завдань**:

- Окреслити теорію конструктивізму у контексті формулювання ідентичностей "друг-ворог" на міжнародній арені;
- Визначити критерії занепаду цивілізацій у контексті євроатлантичної цивілізації;
- Окреслити особливості трансформації Ялтинської системи міжнародних відносин у пост'ялтинську;
- Виокремити ключові підходи до формування взаємовідносин РФ та країн Міжмор'я (Україна, Литва, Польща) з 1980-х до 2024 р.;
- Визначити доцільність концепції Міжмор'я як безпекової альтернативи або доповнення до НАТО;
- Підтвердити або спростувати можливість використання концепції Міжмор'я для формування буферної зони у Центрально-Східній Європі.

Теоретичні рамки даної наукової роботи включають використання теорії конструктивізму Александра Вендта та Баррі Бузана, та теорій цивілізаційної циклічності, представлених Освальдом Шпенглером та Арнольдом Тойнбі. Важливість цих теорій лежить у їх здатності пропонувати концептуальні рамки для розуміння міжнародних відносин, історичних процесів та шляхів до мирного глобалізованого майбутнього.

Конструктивізм Вендта акцентує на тому, що основні структури міжнародних відносин формуються не лише матеріальними, але й соціальними конструктами, які виникають через взаємодії між державами. Вендт вважає, що ідентичності держав, їхні інтереси та поведінка є результатом соціальних взаємодій та зовнішнього

сприйняття, а не просто віддзеркаленням об'єктивної реальності. Конструктивізм Бузана натомість є корисним для розгляду соціальних інтеракцій міжнародних акторів з позиції безпеки - зокрема, Бузан пропонує концепцію регіональних безпекових комплексів, що передбачає безпекові об'єднання регіональних гравців та секторів безпеки, що насамперед сприяє ефективнішій колективній взаємодії гравців з метою протидії загрозам. Ця перспектива дозволяє аналізувати трансформацію міжнародних акторів, включаючи Російську Федерацію, крізь призму їхніх відносин з іншими державами та взаємного конструювання ідентичностей "друг-ворог". Розуміння цих конструктів є ключовим для вироблення стратегій мирного співіснування та запобігання конфліктам.

Натомість теорії Шпенглера та Тойнбі подають історію як послідовність циклів розвитку та занепаду цивілізацій. Шпенглер у "Занепаді Заходу" аргументує, що кожна цивілізація проходить через фази, подібні до життєвого циклу організмів, що в кінцевому підсумку призводить до їх занепаду. Тойнбі, підсилюючи ідеї Шпенглера, зі свого боку, в "Дослідженні історії" розглядає цивілізації як відповідь на виклики, що стимулюють їхній розвиток, та акцентує на важливості "внутрішнього та зовнішнього пролетарів", які прямо впливають на динамічні цивілізаційні зміни. Важливість цих теорій полягає у можливості використання історичного досвіду для передбачення та розуміння сучасних глобальних викликів, ідентифікації закономірностей, що можуть призвести до криз та конфліктів, та розроблення стратегій, спрямованих на уникнення повторення помилок минулого.

Об'єднання цих теорій надає комплексний підхід до розуміння міжнародних відносин та історичних процесів, що є незамінним для планування мирного майбутнього. Теорії конструктивізму Вендта та Бузана допомагають ідентифікувати можливості для зміни взаємосприйняття та поведінки держав, тоді як теорії цивілізаційної циклічності Шпенглера та Тойнбі дозволяють зрозуміти історичні тенденції та помилки, уникнення яких може запобігти повторенню конфліктів та криз. Разом, ці теоретичні рамки сприяють розробленню інформованих, історично

обґрунтованих підходів до міжнародної політики та стратегій, які підтримують мир і стабільність.

Використання **комплексної методології (триангуляції)**, що включає інтерв'ювання, кейс-стаді (вивчення випадків), та desktop research (надалі - DR), є особливо важливим для глибокого розуміння значення Міжмор'я у рамках європейської архітектури безпеки, щонайменше виходячи з того, що йдеться про концепцію, а не наявний геополітичний альянс. Цей метод дозволяє забезпечити правдивість та надійність результатів дослідження, що є критично важливим для реалізації концепції Міжмор'я у майбутньому.

Метод інтерв'ювання дозволяє зібрати квалітативні дані безпосередньо від експертів і осіб, що взаємодіють з концепцією Міжмор'я. Це надзвичайно цінно для розуміння різних перспектив, досвіду та оцінок ефективності Міжмор'я як безпекового механізму, а також для визначення його місця в міжнародних відносинах.

Метод кейс-стаді, надає унікальну можливість зосередитись на конкретних прикладах використання концепції Міжмор'я. Це дозволяє детально розглянути її роль у конкретних історичних або сучасних контекстах, виявити успішні стратегії та помилки, що мають велике значення для розробки ефективних підходів до забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

Метод desktop research, який полягає в аналізі наявних інформаційних ресурсів (академічна література, звіти, статті), дозволяє комплексно оглянути та синтезувати наявні дані про концепцію Міжмор'я. Цей метод забезпечує широкий огляд досліджуваної теми, дозволяючи виявити та аналізувати ключові теоретичні та практичні аспекти концепції. DR є особливо важливим для збору та аналізу інформації з різних джерел, що сприяє глибшому розумінню теми та визначенню напрямків подальшого дослідження.

Поєднання цих трьох методів дослідження надає багатогранний підхід до вивчення концепції Міжмор'я, дозволяючи не тільки зібрати різноманітну інформацію з перших рук, але й глибоко аналізувати конкретні випадки та інтегрувати

широкий спектр наявних знань. Такий комплексний підхід є ключовим для розуміння складної ролі Міжмор'я у забезпеченні безпеки Східної Європи та формулюванні рекомендацій для побудови мирного майбутнього в регіоні.

Структура наукової роботи організована таким чином, щоб всебічно оцінити концепцію Міжмор'я як ключового елемента в архітектурі безпеки Східної Європи в умовах сучасних міжнародних відносин.

Перший розділ покладає основу для дослідження, представляючи основні теоретичні концепції та методологічний інструментарій. Він зосереджується на теорії конструктивізму А. Вендта та Б. Бузана, та теорії історичної циклічності О. Шпенглера та А. Тойнбі, що дозволяє аналізувати динаміку міждержавних відносин та історичних циклів у контексті Міжмор'я. Використання методів інтерв'ювання, кейс-стаді та DR визначається як основний інструментарій для збору даних.

Другий розділ детально розглядає концепцію Міжмор'я через призму її ролі у забезпеченні регіональної безпеки на противагу сучасному російському імперіалізму. Аналізується історичне походження концепції, її реалізація та потенційні стратегії для країн учасників, з особливою увагою до взаємовідносин між Російською Федерацією та державами Міжмор'я. Розглядаються історичні та сучасні виклики, що стоять перед регіоном.

В третьому розділі представлено результати опитування експертів, що дають оцінку значенню Міжмор'я для європейської архітектури безпеки та його потенціалу як доповнення до НАТО. Визначається роль концепції на регіональну стабільність та формулюються рекомендації щодо подальшого розвитку та зміцнення безпекових ініціатив у рамках Міжмор'я.

Кожен розділ сприяє глибшому розумінню ролі концепції Міжмор'я у сучасному геополітичному ландшафті Східної Європи, а також визначає можливості та виклики, що стоять перед цією ініціативою. Використання зазначених методів

дослідження дозволяє всебічно підійти до вивчення теми, забезпечуючи як теоретичне, так і практичне осмислення концепції Міжмор'я.

Структура роботи: Загальний обсяг роботи складає 136 сторінок, з яких 78 сторінок основного тексту, 7 сторінок присвячено списку використаних джерел, 46 сторінок додатків, 2 сторінки анотації, 1 титульна сторінка, та 2 сторінки змісту. Робота складається зі вступу, трьох розділів (у першому розділі чотири підрозділи, у другому розділі – чотири підрозділи, і три підрозділи у третьому розділі відповідно), висновку. У списку використаної літератури налічується 56 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МІЖМОР'Я У ПОСТ'ЯЛТИНСЬКІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Концепція Міжмор'я (Intermarium) полягає у регіональному альянсі країн Центральної та Східної Європи (надалі — ЦСЄ) (*Що Take Міжмор'я?*, 2022). Вона має безліч інтерпретацій, зокрема щодо держав, що мають входити до цього регіонального альянсу, доцільного формату цього об'єднання, а також його сфери відповідальності: чи цей союз має базуватися на економічному розвитку, на партнерстві в енергетичній інфраструктурі, чи все ж на політико-військових засадах, з огляду на ескалацію агресії РФ у 2022 році.

У рамках цієї роботи ми пропонуємо розглядати Міжмор'я як теоретично-прикладний концепт, що охоплює перспективу альянсу трьох держав: Польщі, Литви та України. Саме географічне розташування цих держав обґрунтовує назву такого союзу — Міжмор'я — як такого, що розташоване між двома морями, що омивають Європу: між Балтійським та Чорним морем.

Викликом, що стоїть перед нами, наразі є те, що Міжмор'я — ненароджене. Цей регіональний альянс наразі існує лише у полі теорій та дискусій: та хоча з настанням російського повномасштабного вторгнення до України про Міжмор'я почали згадувати частіше, цей концепт досі не набув реалізації навіть у юридичному полі. З огляду на відсутність установчих документів, затверджених стратегій розвитку та бодай фіналізованої концепції Міжмор'я як явища, однією з наших задач є виокремлення цього концепту через призму теорії конструктивізму, синтез академічного доробку на тему Міжмор'я, та врешті підтвердження чи спростування можливості застосування концепції Міжмор'я для формування нового регіонального альянсу, що послугує буферною зоною для ЦСЄ в епоху протистояння євроатлантичної цивілізації, що охоплює держави-члени НАТО та ЄС, та євразійської цивілізації, центрами впливу котрої є РФ та КНР. Та перш ніж ми зможемо надати

відповідь на це питання, необхідно зрозуміти: що саме призвело до радикальної поляризації людської цивілізації, яка наразі може спричинити Третю світову війну та знищити не лише людство, а й усе живе на нашій планеті.

1.1. Теорія цивілізаційної циклічності за О. Шпенглером та А. Тойнбі у контексті занепаду євроатлантичної цивілізації

Самюель Хантінгтон у роботі “The Clash of Civilizations?” (1993) наводить шість основних причин того, чому, на його переконання, зіткнення цивілізацій є неминучим процесом, який вже почався:

1. **Причина перша:** різниці між цивілізаціями є фундаментальними, та впливають ледь не на усі сфери життя. Ці різниці не обов’язково призводять до агресії та конфліктів — утім, найзапекліші війни, геноциди та нещастя були спровоковані саме цими фундаментальними світоглядними різницями.

2. **Причина друга:** світ щороку стає тіснішим. Як згадувалося раніше, посприяла цьому глобалізація, та полегшена логістика між регіонами світу. Тісніший світ та зростання населення сприяє росту кількості тісних міжкультурних взаємодій та усвідомлення різниці цивілізацій, що, своєю чергою, поживає розбіжності та ворожнечу, яка тягнеться глибоко в історію.

3. **Причина третя:** економічно-соціальна модернізація сприяє десекуляризації світу, тобто поверненню актуальності релігії та зростанню фундаменталістських рухів у різних релігійних течіях. Це відбувається через часткову втрату зв’язку між ідентичністю та державою або національністю, та спричиняє розширення ідентичності населення з національності до цивілізаційної належності.

4. **Причина четверта:** дуальна роль глобально західної цивілізації у світовому контексті. За Хантінгтоном, це проявляється у двох взаємозалежних факторах: західна цивілізація наразі перебуває на піку свого розвитку та останнє

століття, як не більше, задає тренд та траєкторію розвитку людства; це, своєю чергою, викликає феномен “повернення до коріння” серед незахідних цивілізацій, задля диференціації та збереження культурних особливостей. Фактично, цей феномен передбачає сильнішу культурно-ідеологічну поляризацію цивілізацій.

5. **Причина п'ята:** економіко-політичні відмінності та проблеми простіше розв'язати, ніж цивілізаційно-культурні. Хантінгтон пояснює це наступним чином: при економіко-політичних проблемах, стоїть питання “На чому ти боці?”, що є змінним фактором, оскільки погляди можна змінити, хоч і з докладанням часу та зусиль. Тим часом коли йдеться про культурні відмінності та проблеми, стоїть питання “Хто ти?” - тобто, про фактор буття, яке не є змінним, оскільки я — будується десятиліттями, а у контексті цивілізацій — тисячоліттями. З погляду національності, можна мати декілька громадянств водночас — утім, бути водночас іудаїстом та мусульманином, вже більш нереально.

6. **Причина шоста:** зростає фактор економічного регіоналізму — це спричинене тим, що людям у межах однієї культури легше вести, розвивати та розширювати бізнес. З огляду на це, ми бачимо специфічні регіональні економічні утворення об'єднані спільними контекстами (культурними, або ресурсними), наприклад: ЄС, СНД, ОПЕК тощо. Такі організації, збираючи у собі різноманітні держави через призму релігійних, політичних та соціально-економічних факторів, значною мірою залежні від компромісів та збалансованої взаємодії, що може бути проблемним з огляду на культурне розмаїття у характерах ведення бізнесу та загальної ментальності.

Виходячи з причин описаних Хантінгтоном, можливо простежити, що декотрі з них прямо впливають на те, як глобальна західна цивілізація сприймається через призму незахідних цивілізацій. Наприклад, для держав, що вийшли з соціалістичного

табору (РФ, Білорусь тощо) або досі до нього належать (КНР, КНДР), західна концепція верховенства свободи та індивідуалізму сприймається скептично, а подекуди й вкрай негативно: зокрема через те, що соціалізм базується на верховенстві колективу понад індивідом; це дозволяє соціалістичному режиму керувати населенням за спрощеною системою, базованою на фізичній загрозі винищення або критичного обмеження прав, аби тримати населення залізною рукою та контролювати його кожний крок. Для соціалістичних режимів, індивідуалізм — це загроза, оскільки ускладнює систему керівництва над населенням, у якій кожна людина так чи інакше намагається виділитися на фоні інших своїми смаками, бажаннями, а найголовніше — політичними поглядами, з яких формуються потреби та запит на зміну негнучкої системи, базованої на силі. Для країн арабської цивілізації, скепсис та негатив щодо Глобального Заходу базується на інших причинах: зокрема, з огляду на колоніальне минуле та експлуатацію природних ресурсів арабських земель представниками Заходу. На додачу, культура мусульман, що є більш традиційно спрямованою, радикально відрізняється від культури західної цивілізації — зокрема, сучасної американської культури, що очима мусульманської цивілізації може сприйматися як культура неповаги, розбещеності та безбожжя. З огляду на агресивну культурну експансію західного світогляду через глобалізацію та інтернет, мусульманська цивілізація також може відчувати загрозу своїм власним цінностям, які у західній культурі подекуди вважаються рудиментарними та архаїчними.

Ф. Фукуяма у роботі “The End of History and Last Man” (2006) рефлексує, посилаючись на концепт запропонований Іммануїлом Кантом у його праці “An Idea for a Universal History from a Cosmopolitan Point of View”, який стверджує, що кожен історичний період та цивілізація у цьому періоді закінчується, та її поглинає наступна цивілізація. Фукуяма підсумовує цю думку у контексті цивілізацій, та зі свого боку підтверджує: кожна наступна цивілізація, відкидає рудиментарні практики минулої цивілізації, та будує щось нове — але завжди залишає щось від старої цивілізації (Fukuyama, 2006, p.59). Ми можемо розглянути цю ідею у контексті систем МВ, про

які говорилося раніше — Вестфальська система принесла концепт суверенітету, утім вона була недосконала, чим викликала радикальний зсув балансу сил під час Наполеонівських війн. Це призвело до Віденського конгресу, який відновив повалені монархії, чим цей баланс повернув та закликав підтримувати, й таким чином система змінилася за Версальського миру, та Ялтинської конференції. Утім, при зміні Версальської системи на Ялтинську, деякі прийняті практики усе ж були недопрацьовані — зокрема, створення та концепт Організації Об'єднаних Націй.

Ідея створення ООН як оновленої та справної Ліги Націй фокусувалася навколо об'єднання не окремих держав, а усіх світових держав задля розв'язання нагальних питань — зокрема, питань міжнародного співробітництва, екології, захисту мало захищених груп тощо. Та так, чи інакше, в ООН недостатньо інструментарію, аби приймати радикальні рішення у критичних ситуаціях. Зокрема, П. Черник стверджує, що на відміну від ООН, яке залишилося бездіяльним після повномасштабного вторгнення РФ до України та не відняло право вето у таких постійних членів Ради Безпеки ООН як РФ та КНР, Ліга Націй у 1939 році вигнала СРСР зі свого складу через напад СРСР на Фінляндію. Тим часом у сьогоднішній, ООН зв'язане своєю ж бюрократією, та вивченою бездіяльністю, яка дозволяє організації лишень ухвалювати резолюції, які не несуть примусового характеру, та які до того ж регулярно блокуються РФ та КНР (*Російсько-українська війна у глобальному контексті - ТЕМА: Інтернет-издание, 2023*).

З іншого боку, як стверджує Станіслав Бієлеń, проблема ООН, зокрема, полягає у тому, що Глобальний Захід як гарант ліберальної демократії також не завжди дотримується своїх принципів, та все ж механізми ООН ігнорують такі епізоди (Bieleń, 2021). Зокрема, таким епізодом стало вторгнення США та союзників до Іраку у 2003 році, у відповідь на відмову уряду Саддама Хусейна прийняти інспекторів ООН для перевірки арсеналів у рамках глобальної війни з тероризмом. ВВС Україна пише:

“Арабські країни звинувачували Вашингтон у лицемірстві — коли з одного боку Ірак карають, а Ізраїль, який ігнорує давні резолюції ООН щодо окупованих територій, американці підтримують. На цьому наголошували й палестинці. Радник палестинського лідера Арафата Саєб Ерекат: “...Але Вашингтон заперечував зв'язок між кризою довкола Іраку й ізраїльсько-палестинським конфліктом. Якщо американці й помічали бодай якийсь зв'язок, то виключно між власною війною з тероризмом і палестинськими самогубчими нападами проти ізраїльтян.” (BBC Ukrainian, n.d.)

Бертран Бадье, автор книги “Humiliation in International Relations” стверджує, що епоха закінчення Холодної війни була пронизана приниженням РФ, як правонаступниці СРСР, що своєю чергою викликало фрустрацію колишньої соціалістичної імперії: “Росія в деякому роді була першою жертвою. Ця країна втратила роль співправителя світу, роль, якою вона пишалася під час Холодної війни та під час її розрядки. Після цієї втрати Росія не припиняла спроб отримати повторний доступ до нового кола світових правителів або, якщо це не вдасться, дестабілізувати його. Її зовнішня політика з 1989 року будувалася з точки зору прагнення до нового постійного статусу та з точки зору незадоволених амбіцій; Громадська думка в Росії в цьому сенсі небезпечно скошена” (Badie, 2017)¹. Це, звісно, не є виправданням для РФ, оскільки так чи інак, держава із настільки сильною суб’єктивністю, великим людським капіталом (зокрема у науці та технологіях), та надзвичайною кількістю природних ресурсів мала усі шанси повернути собі статус співправительки на мирних умовах. Натомість РФ почала кампанію поступової агресії та окупації, як у випадках Придністров’я, Абхазії, Осетії, так званих ДНР та ЛНР, аж до повномасштабного

¹ Авторський переклад, оригінал: “Russia was in some ways the first victim. This country had lost its role as a co-manager of the world, a role it had taken pride in during the Cold War and during détente. After this loss, Russia never stopped trying to gain re-admittance to the new circle of world governors or, failing that, to destabilise it. Its foreign policy since 1989 has been designed in terms of the quest for a new permanent status, and in terms of unsatisfied ambitions; public opinion in Russia is dangerously slanted in this sense”. (Badie, 2017, p. 21)

вторгнення 2022 року з метою поставити проксі-уряд у Києві, що повністю б підпорядкував Україну РФ. З погляду РФ, несанкціоноване втручання США у політику інших держав, яке натомість максимум викликає короткотермінове засудження з боку інших західних партнерів та ООН зокрема, є порушенням фундаментального у міжнародному праві принципу взаємності, що передбачає рівність держав перед принципами міжнародного права незалежно від статусу таких держав. Виходячи з цього, а також раніше згаданого “приниження” та фрустрації, ідентичність РФ формується навколо втрачених можливостей та амбіцій ці можливості відновити; а обмежені можливості таких організацій як ООН, фактично створюють простір у якому РФ безкарно провокує формування проксі-утворень у незалежних державах, втручається у політику та виборчі процеси західних держав, формує продовольчу кризу, яка є загрозою для мільйонів людей, серед котрих не лише українці, а й жителі Африки, Близького Сходу та Азії.

Повертаючись до ідеї Фукуями, Ялтинська система МВ так чи інакше базувалася на приниженні опонентів методами пропаганди та операцій з інформаційного впливу, чим ненароком спровокувала ситуацію схожу на німецький реваншизм у контексті Версальського світопорядку. До того ж ООН справді, у порівнянні з Лігою Націй, має більше сильних сторін, основні проблеми лишаються центральними: бюрократизація, нерішучість та вивчена безпомічність.

Виходячи із теорії Освальда Шпенглера, про циклічність історії, викладену у праці “Занепад Заходу”, кожна культура проживає чотири стадії існування — зародження, розвиток, розквітання та занепад. За Шпенглером, занепад держави можна прирівняти з трансформацією зі статусу культури у статус цивілізації: це характеризується вимиранням творчого потенціалу культури та спільних моральних ідеалів (Spengler, 1926). Цивілізація за Шпенглером є вульгарним залишком колишньої культури, та характеризується бюрократизацією, технізацією, мілітаризацією та врешті-решт — дегуманізацією. Натомість цивілізація підживлюється прагненням суспільства володарювати та збагачуватися, залишаючи

позаду просвітницький концепт “людини” як найвищого скарбу. Ми можемо простежити такий занепад євроатлантичної, “фаустівської” культури через факт нерівності у дотриманні принципів міжнародного права, які були висвітлені раніше, зокрема у кейсі війни в Іраку 2003 року, надмірної бюрократизації організацій як ЄС, ООН, НАТО тощо, та дегуманізації, що простежується зокрема динамікою визнання Голодомору 1932-1933 років — геноцидом². Це дає підстави стверджувати, що Глобальний Захід, хоч на словах прагне встановити світову ліберальну демократію, насправді часом забуває про свої ідеали, подекуди їх банально ігноруючи задля ресурсного збагачення, контролю над *rising powers* та всесвітньої боротьби з тероризмом, що тільки збільшив свої оберти з 11 вересня 2001 року.

А. Тойнбі, англійський фахівець з міжнародних відносин та колега Шпенглера по дослідженню цивілізаційної циклічності, пропонує додаткові концепти, через які варто розглянути пост’ялтинську систему міжнародних відносин, а саме - “міжцарів’я”, або “тривожний час”, і “внутрішній та зовнішній пролетаріат”. Т. Данилова та В. Юдіна, рефлексуючи у своїй праці “А. Тойнбі та його універсалістське дослідження історії” на філософію цивілізаційної циклічності Тойнбі, визначають міжцарів’я як період, у котрому попередня цивілізація вже вмерла, а нова іще не сформулювалася (Danylova & Yudina, 2018). Цей концепт ідеально підходить для опису трансформаційних процесів, з якими стикнулася євроатлантична цивілізація у процесі контакту з незахідними цивілізаціями: зокрема через відсутність спільного культурного дискурсу, який можна простежити через хитку взаємодію західнохристиянського та мусульманського світів. Другий концепт, складається з внутрішнього та зовнішнього пролетаріату. Внутрішній пролетаріат, фактично, є інертною сукупністю людей, що втратила віру в ідеали цивілізації, тож відрікається від співпраці з урядом, та існує заради існування; тоді як зовнішній пролетаріат — це

² Наразі, 28 країн визнали Голодомор 1932-1933 років геноцидом. 10 з цих країн — лише після повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році, 2 з країн — після початку війни на Донбасі (2017 та 2018 років відповідно) у 2014 р. (*Визнання Голодомору Актом Геноциду В Світі*, 2024)

шкідники, “варвари”, які не лише зневірилися у системі, а й активно її саботують, залучаючи до цього процесу внутрішніх пролетарів. Ці два фактори також можна простежити у західному світі, до прикладу, у США: наразі спостерігається сильне відторгнення частиною населення ідей демократії та космополітизму (насамперед, пов’язане з антипатією до діяльності Демократичної партії США та президента Джо Байдена), що призводить до радикалізації населення, збільшення епізодів агресивного расизму, анулювання прав жінок на аборти у низці штатів, та загальне збільшення ізоляціоністських поглядів, що передбачають вихід США з позиції світового жандарма, та навіть можливий вихід з НАТО.

З огляду на наведені вище дані та ідеї, станом на 2024 рік, ми можемо стверджувати про початок занепаду атлантично-європейської системи цінностей: підтримку цього твердження можна знайти з огляду на геополітичне становище Західної Європи, що є інертною у контексті агресії у регіоні, зав’язаною на бюрократичних механізмах, що погіршує здатність швидкого реагування, прийняття рішень та відстоювання ідеалів демократії перед обличчям загрози, якою наразі є агресивна військова, інформаційна, та соціально-культурна експансія Російської Федерації, що у XXI столітті продовжує вести загарбницькі війни, з метою дестабілізації й без того хиткої євро-атлантичноцентричної міжнародної системи, та соціально-економічна експансія КНР, що наразі є прямим опонентом США.

З огляду на сучасний безпековий стан регіону Центрально-східної Європи (надалі — ЦСЄ), критично важливою є розробка стратегій стримування загрози зі східного напрямку, оскільки не лише РФ є загрозою для Європи. Наявна “коаліція” сил РФ, Китаю, Білорусі, Ірану та проксі-утворень на анексованих територіях Сакартвело, Молдови та України не обмежує свої цілі захопленням міжнародно визнаних територій своїх держав-сусідок, а загалом посягає на євроатлантичний безпековий альянс, що рік за роком поступово втрачає свої позиції як економічно, так й політично.

З огляду на наведені вище факти, ми можемо простежити як Стара Європа та Сполучені Штати не можуть сконсолідуватися, та врешті решт спільними зусиллями дати відсіч черговій антидемократичній вісі, ба більше, сконсолідувати народи Європи та США, аби підготуватися до майбутньої Третьої світової війни, що за оцінками деяких аналітиків вже почалась. Виходячи з цього, є сенс розглянути опції менших безпекових союзів, що будуть менш зав'язаними на бюрократію та зможуть ефективніше стримувати загрозу зі сходу, поки Глобальний Захід готується до можливої Третьої світової.

1.2. Доцільність теорії соціального конструктивізму при аналізі мультиакторних альянсів

Теоретики міжнародних відносин історично поділялися на низку дихотомічних категорій, які формувалися під час епізодів так званих “Великих дебатів”, коли теоретики дебатували з приводу доцільності тих чи інших тверджень: наприклад, чи є людина апіорі злою, чи доброю. Ці “Великі дебати” сформулювали наступні категорії належності до певних теоретичних поглядів, наприклад: реалісти проти лібералів, традиціоналісти проти біхевіористів, класики чи критики, та насамкінець — позитивісти, чи постпозитивісти. Остання категорія цікавить нас найбільше, оскільки основна суть цього протистояння базувалася на питанні Р. Кеохана: “Чи ми можемо стверджувати, що щось об’єктивно знаємо?”. Фактично, це питання містило у собі ідею, що міжнародні відносини недоцільно оцінювати з погляду “об’єктивного знання”, оскільки кожна людина сприймає світ по-різному, та має свої інтерпретації певних процесів, відносин та ситуацій. Цей погляд, що базується на епістемологічному інтерпретативному підході, знаходить відгук у теорії соціального конструктивізму.

Теорія конструктивізму, викладена Александром Вендтом (1992) у статті “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, підкреслює

сфери знання, які вдається осмислити та категоризувати за допомогою концепцій “ідентичностей” та “інтересів”, критикуючи реалістичний погляд стосовно того, що міжнародні відносини є повністю передбаченими структурою (а саме, анархією). Вендт наголошує, що міжнародні відносини творяться не структурою, а процесом — цей процес ведуть актори, кожен з яких має самобутню ідентичність та низку інтересів. Як ідентичність, так і інтереси можуть змінюватися у контексті взаємодії держави та її сусідок, міждержавних організацій, бізнесів тощо (Wendt, 1992, pp. 391-395).

Основою концепту теорії конструктивізму є факт того, що “люди³ діють стосовно об'єктів, включаючи інших акторів, на основі значення, яке ці об'єкти мають для них”⁴ (Wendt, 1992, pp. 396-398). Важливими складовими конструктивізму є ідея “ідентичностей” - що є мисленнєвими конструктами, які визначають статус людини та держави у взаємодії з навколишніми соціальними суб'єктами; та ідея “інтересів” - тобто важливих для людини чи держави факторів, важливість яких конструюється у контексті ідентичності людини чи держави, її досвіду та поглядів. Фактично, теорія конструктивізму стверджує, що людство пізнає світ у соціальних взаємодіях, і цей же принцип стосується держав.

Утім, конструктивізм не заперечує реалістичний песимізм як такий — навпаки, у своїй теорії Вендт зазначає наявність такої категорії держав як *predator states*, або ж “держави-хижаки”. Держава-хижак — це держава, що з тієї чи іншої причини більш схильна до агресії та відповідної поведінки стосовно інших акторів на міжнародній арені. Наявність такого “хижака” змушує інших гравців взаємодіяти з ним в оборонний чи наступальний спосіб, з огляду на відчуття загрози, що відчувають гравці. Вендт пропонує дві опції взаємодії з хижаком: індивідуальний (тим гравцем,

³ Враховуючи, що держави — це структури, базовані на людях та керовані людьми, цей принцип стосується не лише індивідів, а й держав.

⁴ Авторський переклад, оригінал: “people act toward objects, including other actors, on the basis of the meanings that the objects have for them”.

який зазнає агресії) та колективний (у взаємодії гравця, що зазнає агресії, та його союзників). Для того, аби колективна протидія змогла успішно формулюватися та безперервно працювати, важливими є ідентичності, цінності та інтереси, а також попередня історія взаємодії акторів — спільність цих факторів призводить до ефективної взаємодії, посилення союзу протидії та узгодженості у стратегічних рішеннях. Наразі, станом на 2024 рік, спостерігаючи за динамікою підтримки України різними акторами, ми можемо простежити проблематику колективної протидії у тому, що у великих організаціях як ООН, НАТО та ЄС — кожна країна, хоч і перебуває в інституційному об'єднанні, врешті решт залишає за собою власну ідентичність та інтереси: так, наприклад, можемо відзначити Угорщину, яка хоч і є членкинею ЄС та НАТО, блокує рішення цих організацій, та промотує інтереси, дзеркальні до євроатлантичних — зокрема, з приводу корупції (Lukiv & Parker, 2023). Це є вагомим викликом у контексті кооперативної взаємодії проти спільних загроз — ідентичність окремих акторів у кооперативній системі взаємодії може саботувати колективні прагнення, стратегії та діяльність.

Одною з основних категорій теорії конструктивізму є дихотомія “друга” проти “ворога”, що у парі з концептом *predator states* надає інструментарій, застосовуючи який, можна обґрунтувати поведінку РФ у взаємодії з Україною та Глобальним Заходом. Фактично, А.Вендт зазначає, що кожна держава сприймає інших міжнародних акторів з позиції цих категорій. Цьому твердженню можна заперечити, натомість стверджуючи, що дихотомія “друг”-”ворог” є дуже полярною, та між цими двома категоріями має існувати проміжна типологія “нейтральності”. Утім, Вендт, виводячи цю дихотомію, спирається на академічному доробку дослідників-реалістів, що стверджують про загрозу кожного гравця міжнародної арени на користь інших гравців. Вендт, своєю чергою, описує категорію “друг” як актора, від якого об'єкт дослідження не відчуває загрози. Це не значить, що загрози насправді немає, але транслює позитивне або нейтральне ставлення однієї держави до іншої. “Ворог”, за

Вендтом — та держава, від якої об'єкт дослідження відчуває загрозу, і виходячи з цього, будує своє ставлення у негативних категоріях.

Наприклад, станом на 2022 рік, перший рік повномасштабного вторгнення РФ до України, для України Польща та Литва є “друзями”: по-перше, від Польщі та Литви Україна не бачить загрози, навпаки — підтримку на міжнародній арені та на полі бою; по-друге, попри різницю в ідентичностях цих держав, в Україні, Польщі та Литви збігаються інтереси, а саме у протистоянні російському імперіалізму, захисті від загроз зі Сходу та економічному й політичному розвитку цих держав. Натомість РФ для України є “ворогом”: це диктується досвідом російської агресії з 2014 року, повномасштабним вторгненням у 2022 році, колективною пам'яттю українського народу про радянську (враховуючи, що РФ є правонаступницею СРСР) окупацію, колективізацію, Червоний терор, Розстріляне Відродження, Голодомори, насильною “русифікацією” ідентичності тощо. А з погляду РФ, євроатлантичний блок є “ворогом” - виходячи з контексту протистояння під час Холодної війни, та радикальної різниці у цінностях між ліберальною євроатлантичною цивілізацією, та автократичною та (пост)тоталітарною євразійською цивілізацією. Для євроатлантичного світу, РФ постає як predator state, та є скоріше “ворогом” - зокрема, через імовірність ядерної загрози.

Необхідно згадати внесок Баррі Бузана у теорію конструктивізму. Бузан, загалом, підтримує усі основні концепти конструктивізму, які надає Вендт — утім, перспектива Бузана проявляється конкретно у безпековому секторі та тому, як формується безпекова архітектура через призму конструктивізму.

У праці "Security: A New Framework for Analysis" авторства Б. Бузана, О. Вевера та Я. Де Вільде (1998), автори розглядають безпеку з п'яти аспектів: воєнного, політичного, економічного, екологічного та соціального (Buzan et al., 1998, pp.21-23). Згідно з авторами, немає сенсу розглядати безпеку як монолітний концепт, оскільки зазначені аспекти напряму впливають як на стратегію боротьби із загрозою, так й взаємодією зі сторонніми акторами, залученими у контекст небезпеки. Через те,

Бузан, Вевер та Де Вільде виводять концепцію безпекового комплексу: “комплекс безпеки визначається як набір держав, чії основні уявлення та занепокоєння щодо безпеки настільки взаємопов’язані, що їхні проблеми національної безпеки не можуть бути розумно проаналізовані або вирішені окремо одна від одної” (Buzan et al., 1998, pp.10-15)⁵. Цей концепт є корисним з погляду взаємодії як великих, так й малих альянсів, та може бути застосований для аналізу проблем взаємодії держав-членів НАТО, ЄС, а також Міжмор’я.

1.3. Пост’ялтинська система міжнародних відносин: характеристики та застосування концепту у постбіполярному світі

Людство усвідомлювало концепцію циклічності історії іще задовго до того, як фахівці з історії та міжнародних відносин почали впроваджувати концепцію систем світового порядку — зокрема, символами циклічності стали жук-скарабей та Уроборос, а Ніцше та Шопенгауер винесли теорію циклічності з езотеричних матерій у реальність, надаючи можливість застосовувати концепт для обґрунтування дій як окремих людей, так й концептуальних утворень, якими керують люди — тобто, держав.

Можливість оцінювати закономірності в історичному процесі та систематизувати їх сприяє розвитку світового політичного процесу, зокрема через критичну оцінку вагомих подій (наприклад, революцій, війн тощо), та того, що до них призвело. Так, наприклад, Баррі Бузан та Річард Літл у своїй праці “International Systems in World History. Remaking the Study of International Relations” (2001) вирізняють два основних етапи формування сучасної міжнародної системи: першим етапом була поява перших держав у IV столітті до н.е. (Месопотамія, Древній Єгипет),

⁵ Авторський переклад, оригінал: “A security complex is defined as a set of states whose major security perceptions and concerns are so interlinked that their national security problems cannot reasonably be analyzed or resolved apart from one another”. (Buzan et al., 1998, pp.10-15)

а другим — формування держав за сучасним зразком, що почали розвиватися у XIV-XV століттях нашої ери (Little & Vuzan, 2001). У контексті дослідження історичних циклів через призму теорії конструктивізму, нас цікавить саме другий етап, оскільки він дав початок формулюванню міжнародної системи протосучасного формату, що базується на окремих державних ідентичностях, суверенітеті (з 1648 року), та зародках культурно-економічної глобалізації. Тоді як Бузан та Літл досліджують системи як децентралізоване явище (що логічно, з огляду на відокремленість культур до певного моменту всесвітньої історії), та розглядають культури з різних регіонів світу, у рамках дослідження Міжмор'я нас цікавить загальноприйнятий, хоча й суто європоцентричний, поділ міжнародних систем на 4 етапи, а саме:

1. **Вестфальська система:** встановилася після підписання Версальського мирного договору 1648 року, що ознаменувало закінчення Тридцятирічної війни. Вестфальська система заснувала концепцію суверенітету держав, принцип невтручання у внутрішні справи інших держав, і підтвердила право кожної держави на військову самооборону. Ці принципи стали основою сучасної міжнародної системи відносин і заклали фундамент для розвитку міжнародного права (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2024a).

2. **Віденська система:** утворилася після підписання мирної угоди під час Віденського конгресу 1815 року, що ознаменувало кінець Наполеонівської епохи. Віденська система мала на меті встановити довготривалий мир у Європі через реставрацію монархій, що були повалені Наполеоном, і створення балансу сил між європейськими державами. Система сприяла стабілізації кордонів і запобіганню великомасштабних конфліктів у Європі протягом майже століття (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 1998).

3. **Версальська система:** утворена унаслідок Першої світової війни під час підписання Версальського миру у 1919 році. Версальська система поклала на Німеччину відповідальність за війну та змусила її виплачувати значні репарації, спробувавши переконфігурувати карти Європи для

забезпечення стабільності. Також, саме під час Версальської системи МВ було запропоновано створити міждержавну організацію — а саме, Лігу Націй, прабатька ООН, спрямовану на міждержавний діалог та задоволення інтересів усіх держав у мирний та виважений спосіб. Проте, ця система також спричинила значні економічні та політичні наслідки, які пізніше сприяли виникненню нацистського руху в Німеччині та початку Другої світової війни, тоді як Ліга Націй виявилася абсолютно не ефективною (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2024b).

4. **Ялтинська (Постдамська) система:** вважається останньою “вираженою” системою, що несе у собі чітку структуру балансу сил у світовій архітектурі міжнародних відносин. Ця система утворилася унаслідок двох конференцій: Ялтинської конференції у лютому 1945 р., що задала загальний концепт міжнародної системи в умовах закінчення Другої світової війни, та Постдамської конференції влітку 1945 р., що деталізувала умови, визначені Ялтинською угодою, після капітуляції Третього Райху. Ця система сприяла поділу Європи на сфери впливу між СРСР, США і Великою Британією, заклавши основи для початку Холодної війни та *біполярної* структури міжнародної арени. Система також передбачала створення ООН як міжнародної організації для забезпечення миру і безпеки у світі, з огляду на аналіз провальних стратегій діяльності Ліги Націй (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 1999).

Підсумовуючи, **можемо запропонувати наступне трактування змін систем міжнародних відносин:** міжнародні системи змінюються у період кризи — війни, пандемії, голоду тощо; за час свого існування, система проживає наступні основні стадії розвитку — революція (або час різкої зміни світового порядку), адаптація (час, під час якого міжнародна система перелаштовується на “нові рейки”, з огляду на договори та конвенції, що визначили основні принципи нової системи), стагнація (етап, у якому світ існує у нових реаліях, та все ж стикається з проявами невдоволення,

через факт того, що жодна система не задовольнить побажання усіх акторів, не лише по світу, а й навіть у конкретних регіонах) та криза, яка врешті призводить до революції, — після чого цикл повторюється раз за разом.

У контексті сучасного геополітичного становища нас насамперед цікавлять Версальська та Ялтинська система, а конкретно — як ці дві системи еволюціонували у пост'ялтинську систему міжнародних відносин. Термін “пост'ялтинська система” не є досить поширеним: при підготовці цієї роботи було виявлено на диво мало ресурсів, статей чи експертних коментарів, які досліджують період після розвалу Ялтинської системи й дотепер як окремої системи МВ. Петро Черник, кандидат політичних наук, у статті “Російсько-українська війна у глобальному контексті” рефлексує на тему сучасного геополітичного процесу, та акцентує, що станом на зараз, жодна з ранньоперелічених систем МВ не є актуальною: як стверджує автор, “на цю хвилину маємо повністю демонтовану Ялтинську систему міжнародних відносин. Її немає в жодному вигляді – ні інструментально, ні доктринально, ні інтелектуально” (*Російсько-українська Війна У Глобальному Контексті - ТЕМА: Інтернет-видання*, 2023). Ця думка є виправданою, утім із необхідністю додати уточнення — система наразі існує, але у цій новій системі немає “системи”.

Як стверджує Станіслав Бьєлен у статті “Turbulence in the Post-Cold War Era” (2021), епоха Холодної війни (та Ялтинської системи МВ) характеризувалася біполярністю, у котрій існувало 2 табори на чолі з 2 супердержавами (СРСР та США), які витримували баланс сил — хоч і не завжди справедливий, але відносно рівноцінний⁶. Загалом, біполярна система МВ, як стверджував Ганс Моргентау, “несе у собі потенціали як нечуваного добра, так і й безпрецедентного зла” (Seepersad, 2011)⁷, акцентуючи на тому, що ці потенціали урівноважують одне одного, що робить систему стабільною та витривалою. Утім, із розвалом Радянського Союзу у 1991 році

⁶ Bieleń, Stanisław. (2021). Turbulence in the Post-Cold War Era. 10.31338/uw.9788323553205.

⁷ Авторський переклад, оригінал: “a mechanism that contains in itself the potentialities for unheard-of good as well as for unprecedented evil.” (Seepersad, 2011)

біполярна система також розвалилася, та дала місце для народження нової, проміжної постбіполярної (або пост'ялтинської) системи⁸. Проблема цієї нової системи полягає у тому, що наразі вона досі перебуває у стані постійної трансформації, з огляду на пришвидшені темпи глобалізації та розвиток нових технологій, які надають доступ до ледь не усього інформаційного доробку людства з часів формування писемності. Ці фактори, хоч і позитивно сприяють розвитку людства як біологічного виду, є дестабілізаційними: зокрема через те, що концептуальні “цеглинки”, з яких будується сучасна міжнародна система, яка так чи інакше переважно європоцентрична, (наприклад, право, торгівля, міжкультурна взаємодія тощо) формувалися задовго до того, як жителі ранньосередньовічної Європи дізналися про існування континенту Америки, та досі сприймали вихідців з Азії вороже через погроми спричинені татаро-монголами під час рейдів на європейський субконтинент.

Як стверджує Черник, саме це відрізняє англосаксонський, або ж християнський світ від решти населення землі: до глобалізації кожна самотня культура розвивалася своїм шляхом та за своїми принципами. Цю ж думку підтримує Самюель Хантінгтон у своїй роботі “The Clash of Civilizations?”, стверджуючи, що цивілізації різних регіонів диференціюються у ледь не усіх аспектах життя: “у відносинах людини та Бога, індивіда та групи, громадянина та держави, батьків та дитини, чоловіка та дружини, а також ставлення до відносної важливості прав та відповідальності, свободи та авторитету, рівноправ'я та ієрархії. Ці різниці — продукт століть. Вони нікуди не дінуться у найближчому майбутньому”⁹ (Huntington, 1993, p. 25).

⁸ Валідність твердження Петра Черника є беззаперечною: від Ялтинської системи не залишилося ні сліду, як і від біполярності у міжнародній системі. Утім, бачимо необхідність відкоригувати концепт пост'ялтинської системи МВ за Черником, та взяти до уваги фактор Горбачова: з огляду на пом'якшену політику останнього Генерального секретаря ЦК КПРС у 90-х роках ХХ століття, що стосувалася припідняття Залізної Завіси, полегшення контролю та тиску над союзними республіками, а також потепління відносин між СРСР та Глобальним Заходом, вважаємо доцільним датувати перехід Ялтинської у пост'ялтинську систему 1985 роком, коли Михайло Горбачов прийшов до влади та розпочав шлях до реформ, що врешті призведуть до падіння Берлінської стіни, та падіння режиму Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

⁹ Авторський переклад, оригінал: “The people of different civilizations have different views on the relations between God and man, the individual and the group, the citizen and the state, parents and children, husband and wife, as well as differing views of the relative importance of rights and responsibilities, liberty and authority, equality and hierarchy. These differences are the product of centuries. They will not soon disappear”. (Huntington, 1993, p. 25)

Наразі ж, ці культурні принципи змішалися, з огляду на активні темпи міграції населення азійського субконтиненту та Африки до країн Європи та США, появу Інтернету, та спрощену логістику між різними регіонами світу. Частина населення таких держав як Іран, РФ, КНР тощо сприйняла глобалізацію та почала рухатися шляхом космополітизму¹⁰, тоді як уряди та радикально налаштована частка населення цих держав відмовляються прийняти космополітизм як центральну концепцію подальшого розвитку людства та міжнародних відносин. Зокрема, таке неприйняття простежувалося у СРСР та КНР, при політиці “боротьби з космополітами”, а для Близького Сходу фактором неприйняття став факт існування Ізраїлю, нації євреїв, з якими арабський світ конфліктує ще з часів пророка Мухаммада. Через це, ми стикаємося із проблемою, яка дотична до фактора надлишкової бюрократизації ЄС, НАТО та ООН: система міжнародних відносин на планеті Земля містить у собі надзвичайно широкий перелік різноманітних акторів, та факторів, що впливають на ідентичність та поведінку цих акторів — і саме це значно ускладнює, якщо не унеможлиблює, формування нової “революційної” системи міжнародних відносин, що забезпечить потреби кожної сторони та мінімізує ризик етнічних та геополітичних конфліктів. У різноманітності наша сила — щонайменше, з біологічного та антропологічного поглядів. Утім геополітично, різноманітність — це наша слабкість, що упродовж усього існування людства викликала систематичні страждання мільйонів людей: Голокост, Голодомори, апартеїд та геноциди.

Підсумовуючи, *основні характеристики пост'ялтинської системи МВ* можна описати наступним чином:

1. Пост'ялтинська система — це проміжна система між біполярною Ялтинською системою, та наступною (можливо, уні- або мультиполярною) системою МВ, що складеться після імовірної Третьої світової війни.

¹⁰ Космополітизм (згідно з енциклопедією Britannica) - віра в те, що всі люди мають право на однакову повагу та увагу, незалежно від їхнього громадянства чи іншої приналежності. (Brock, 1998)

2. Пост'ялтинська система замінила Ялтинську у 90-х роках ХХ століття, та почала проявлятися у форматі послаблення та деконсолідації СРСР на фоні Горбачовських реформ, спрямованих на демократизацію Радянського Союзу. З огляду на це, можемо визначити, що пост'ялтинська система з'явилася на стадії стагнації Ялтинської системи, що характеризувалася національно-визвольними бунтами та революціями у межах Залізної Завіси, а також деескалації Кубинської кризи 1962 року.

3. Пост'ялтинська система характеризується постійною трансформацією, зсувом балансу сил, та ескалацією агресії таких держав, проксі-утворень та організацій як РФ, Іран, КНР, ХАМАС, ПМР тощо. Фактично, можемо стверджувати, що у ХХІ столітті пост'ялтинська система перейшла зі стадії стагнації, у стадію активної кризи.

Виходячи з цього, можемо стверджувати про загальну кризу міжнародної системи, яка, за оцінками частини експертної спільноти, або почалася вже, або почнеться незабаром. Це доводить необхідність мобілізації євроатлантичного світу для підготовки до подальших зрушень та конфлікту цивілізацій — утім, наразі ні НАТО, ні ЄС не здатні згуртуватися достатньою мірою.

З огляду на перелічені вище фактори, можемо стверджувати, що концепції малих альянсів можуть значно ефективніше сприяти швидкому прийняттю рішень та стабілізації на світовій арені. Але як можна дослідити концепції, які є ненародженими?

Для того, щоб виконати цю задачу, необхідний метод, що дозволить синтезувати інформацію з різних джерел та перехресно верифікувати її — саме через те, у даній роботі ми використаємо підхід триангуляції.

1.4. Триангуляція як оптимальний метод дослідження нереалізованих концепцій

Дослідження у царині міжнародних відносин звертаються до низки методів, залежно від поставлених дослідницьких завдань. Кількісні методи, наприклад, найкраще застосовувати у дослідженнях, мета яких передбачає відстеження суспільної думки, економічного зростання або занепаду, політичних зрушень тощо упродовж певного часового відрізка, що задовольняється використанням та обробкою наявної, або зібраної вручну статистики. Основною проблемою кількісних досліджень є те, що вони не є доцільними для аналізу проблем та явищ, що не містять цифрової складової. Саме для цього, згідно з Крістофером Ламонтом, окрім кількісних методів застосовуються ще і якісні: вони також поділяються на певні підходи, зокрема емпіричні (дослідження, базоване на логіці наукового висновку із застосуванням кількісних та якісних даних) та інтерпретативні (дослідження, що не застосовує логіку наукового висновку, та радше формується на аналізі соціальних взаємодій та природи цих взаємодій) (Lamont, 2021, chapter 5: “Qualitative Methods in International Relations”).

Оскільки у даному дослідженні буде йтися саме про концепт, який наразі не є втіленим у життя, і навіть не має низки установчих документів, а також з огляду на застосування теорії соціального конструктивізму, нами було обрано саме інтерпретативний підхід, хоча він є більш суб’єктивним та сильно залежить від того, як дослідник інтерпретує зібрані дані (Lamont, 2021).

До якісних методів досліджень належать методи інтерв’ювання та фокус груп, desktop research із застосуванням Інтернету, архівів та документів. Кожен з цих методів може запропонувати унікальний підхід для дослідження тих чи інших явищ, та все ж вони мають вагомні відмінності, зокрема власні сильні та слабкі сторони. Виходячи з цього, Ламонт рекомендує залучати процес *триангуляції* для більш розлогого огляду об’єкта та предмета дослідження — це дозволяє перехресно посилатися на різні типи джерел, що сприяє їхній валідації та дозволяє уникнути місінформації, що може ввести наукову спільноту в оману.

З огляду на концептуальну природу об'єкта дослідження, а саме концепції Міжмор'я, нами було обрано три методи, кожен з яких дозволить оцінити об'єкт та предмет дослідження з різних боків та з точки зору різних підходів: метод інтерв'ювання, метод case-study та метод desktop research.

Метод desktop research покриває собою дослідження через низку джерел — йдеться про інтернет, академічний доробок у вигляді книг теоретиків міжнародних відносин, — як Вендт, Тойнбі, Бузан, Шпенглер, Фукуяма та інших, — а також статей у медіа, заяв урядів тощо. Використання методу desktop research дозволяє швидко зорієнтуватися в предметі дослідження, визначити ключові тенденції та напрацювання, що можуть бути використані для планування подальших дій або для підготовки більш детальних емпіричних досліджень.

Основними перевагами методу DR є швидкість збору та обробки інформації, можливість оцінити джерела від авторів, що займають категорично різні позиції з тих чи інших питань, а також загальна доступність джерел для DR через інтернет, бібліотеки тощо. Цей метод широко використовується у дослідженнях міжнародних відносин, зокрема через те, наскільки міжнародні відносини пов'язані з історією, а також з огляду на відносну відкритість державних реєстрів та урядових заяв у більшості країн світу. Ламонт виділяє три типи desktop дослідження, а саме: оцінка первинних джерел (документів, резолюцій, заяв, що розміщені на урядових та неурядових ресурсах), вторинних джерел (джерел, у котрих автори рефлексують та досліджують первинні джерела, та висловлюють свою позицію з того чи іншого приводу), та медіаресурсів. У цій роботі, ми переважно посилатимемося саме на вторинні джерела та медіаресурси, оскільки концепція Міжмор'я досі перебуває у зародковій стадії, та ще не була імплементована — з огляду на це, первинних установчих документів щодо Міжмор'я не було виявлено у рамках дослідження.

Утім, у методі DR також є і низка мінусів, до яких належать наступні фактори:

1. **Обмеженість даних:** якщо говорити про первинні джерела, частина з них може бути засекреченою, особливо якщо йдеться про

оборонні державні стратегії та реалії. Коли ж йдеться про вторинні джерела, є імовірність того, що наявні дані є застарілими — зокрема, розглядаючи повномасштабне вторгнення РФ та України 2022 року та дотепер, книги та статті з цього приводу були написані до того, як війна закінчилася. Це може призвести до часткової втрати актуальності даних, особливо з огляду на ситуацію, що постійно змінюється.

2. **Залежність від підходів авторів:** цей фактор є ризиком, оскільки у нас як дослідників не завжди є можливість перевірити, як відбувався збір та аналіз даних автором вторинного джерела. Цей фактор сприяє потенційним неточностям, а подекуди й місінформації.

3. **Воля інтерпретації:** дослідник, оброблюючи наявні дані, так чи інакше буде залученим до своєї сфери академічних інтересів, що може вплинути на об'єктивність дослідження як такого.

Метод case-study, на відміну від desktop research та методу інтерв'ювання, викликає багато питань у дослідницької спільноти: зокрема через те, що немає чіткого визначення, що є case study, з яких факторів цей метод складається тощо. Ламонт надає низку основних інтерпретацій цього методу (Lamont, 2021, chapter 8: “Case Studies Research in International Relations”), найактуальнішим з яких для даного дослідження є інтерпретація Ліпсона: для нього, case-study це “детальні дослідження окремих подій, акторів і відносин”¹¹. Ця інтерпретація допомагає у дослідженні концепції Міжмор'я як альянсу, що протистоїть російському імперіалізму, оскільки дане дослідження спирається на взаємодії трьох ключових акторів (України, Польщі, та Литви) із СРСР, та РФ (що є ідеологічною та юридичною правонаступницею СРСР). Таким чином, у дослідженні ми фокусуємося на відносинах між державами концепції Міжмор'я та РФ, досліджуємо динаміку цих відносин з огляду на повалення СРСР, початку російської агресії в Україні 2014 року, та гострою воєнною ескалацією у 2022

¹¹ Авторський переклад, оригінал: “detailed investigations of individual events, actors, and relationships”. (Lamont, 2021, chapter 8: “Case Studies Research in International Relations”)

році, аби простежити можливості застосування стратегії малих альянсів для зміцнення європейської архітектури безпеки надалі.

Наостанок, метод інтерв'ювання: Ламонт визначає такі три типи інтерв'ю як структуроване, напівструктуроване та неструктуроване. Структуроване інтерв'ю дозволяє застосовувати знахідки, отримані під час інтерв'ю з респондентами, у кількісних дослідженнях — це виходить завдяки кодуванню відповідей, закритим типам питань тощо. Неструктуроване інтерв'ю, як стверджує Ламонт, найрідше застосовується у галузі міжнародних відносин, оскільки цей метод найкорисніший для етнографічних досліджень, які є рідкісними у контексті міжнародних відносин (надалі — МВ). Для даного дослідження, нами було обрано напівструктурований метод інтерв'ю: цей метод дозволяє у процесі спілкування з респондентом змінювати порядок питань, ставити уточнювальні питання, аби глибше зрозуміти позицію респондента та додаткові контексти, на яких базуються відповіді респондента.

У рамках даного дослідження, ми розглядаємо три країни як основних акторів у контексті Міжмор'я: Україну, Польщу та Литву. З огляду на це, а також брак наявних документів та стратегій, що закріплюють розвиток та формування Міжмор'я, нами було опитано троє експертів-міжморців, кожен з яких представляє одну зі вказаних країн, з розрахунку на те, що експерти з різних держав зможуть надати додаткового контексту щодо сприйняття Міжмор'я окремо в Україні, у Польщі та у Литві.

Таким чином, об'єднання трьох методів дослідження гарантуватиме розлогий аналіз та обробку даних з різних джерел, що на виході дозволить синтезувати отримані дані для відповіді на основні дослідницькі задачі даного дослідження Міжмор'я як буферної зони Східної Європи у пост'ялтинських реаліях.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я ЯК БЕЗПЕКОВИЙ АЛЬЯНС МІЖ ПОЛЬЩЕЮ, ЛИТВОЮ ТА УКРАЇНОЮ НА ПРОТИВАГУ РОСІЙСЬКОМУ ІМПЕРІАЛІЗМУ

2.1. Ключові підходи до формування взаємовідносин РФ та країн Міжмор'я (України, Литви та Польщі) з 1980-х рр. донин

Ключові підходи до формування взаємовідносин РФ та країн-учасниць Міжмор'я відображають складну динаміку, яка вплинула на політичний, економічний та культурний розвиток кожної з цих країн. У період, коли РФ була частиною Радянського Союзу, взаємовідносини з країнами Міжмор'я були продиктовані радянською ідеологією та контролем з боку Кремля та КПРС. Україна, Литва та Польща переживали складні відносини з Москвою через політичний тиск, економічну залежність, та соціально-культурну нерівність, що просувалася партією на користь уніфікації союзних республік та перетворення їх на сателітів союзного впливу. Та навіть коли Радянський Союз зник з лиця Землі, російська ідентичність, яку леліали російські політичні діячі, фанати СРСР та проросійські шовіністи, прагнула вчепитися своїми пазурями у країни, що ледь відновити свою суб'єктність та незалежність як окремих акторів у міжнародному політичному та економічному процесах. Тому, поступово, інформаційна, культурна, а надалі й силова політика РФ викарбовувала шлях до відновлення контролю над Литвою, Польщею та Україною.

2.1.1. Радянська окупація як основний фактор «русифікації» ідентичностей України, Польщі та Литви

Під владою СРСР, Україна, Польща та Литва стикалися з радянською окупацією, яка супроводжувалася активною «русифікацією» їх ідентичності — це підірвало та обмежило розвиток національних культур та самовизначення цих держав. Україна стикалася з «русифікацією» у багатьох сферах життя, включаючи мову, культуру та освіту. Зокрема, уряд СРСР активно просував російську мову як домінуючу, обмежуючи використання української мови в школах, урядових

установах та масових медіа. Багато українських письменників, митців та інтелектуалів стикалися з цензурою та переслідуваннями за висловлювання патріотичних ідей та української національної свідомості. Деяких представників української культури доводили до самогубств, або вбивали, інсценуючи самогубства, хвороби, та раптові зникнення.

У Польщі радянська окупація і «русифікація» проявилися в спробах підірвати польську культуру та ідентичність. Наприклад, радянські владні структури примушували польські школи викладати радянську історію та ідеологію, обмежували доступ до польської літератури та культурних подій, а також переслідували політичних діячів та активістів, що виступали за незалежність.

У Литві радянська окупація призвела до спроб «русифікації» мови та культури. Влада СРСР домогалася заміни литовської мови російською в урядових установах, освітніх закладах та масових медіа. Крім того, було обмежено розвиток національної литовської культури, заборонено публічне відзначення національних свят та обрядів.

У відповідь на тиск СРСР у Польщі на початку 1980-х рр. народні обурення привели до створення незалежного від комуністів профспілкового руху «Солідарність», який виступав за політичні та економічні реформи. Це спричинило серію протестів та страйків, які призвели до переговорів між урядом та опозицією (Neprytskyi & Okuniovskia, 2019). Лех Валенса відіграв надзвичайно важливу роль у відокремленні Польщі від радянського впливу та боротьбі за її незалежність. Як лідер «Солідарності», він об'єднував різні суспільні групи та масові протести проти комуністичного режиму, що призвело до великого перевороту в країні.

У Литві також виникли національні рухи, спрямовані на відновлення незалежності країни від Радянського Союзу. Найвідомішим прикладом є «Литовський народний фронт», який виступав за демократичні реформи та відокремлення Литви від Москви. В останні роки 1980-х, країни Центральної Європи стали свідками

надзвичайного феномену: утворення опозиції до комунізму, хоч й без явної альтернативної ідеології, яка могла б замінити його (Туряниця, 2015).

Отже, усі ці приклади свідчать про те, як радянська влада намагалася пригнічувати національну ідентичність та культуру країн Міжмор'я, спрямовуючи їх розвиток відповідно до власних імперських амбіцій. В контексті цих подій відносини між Україною, Польщею та Литвою були визначені зусиллями національних рухів та їх боротьбою за незалежність від радянського впливу. Ці зміни в політичній обстановці сприяли посиленню взаємодії та солідарності між цими країнами у боротьбі за свої права та свободу.

2.1.2. Роль національно-визвольних рухів в Україні, Польщі та Литві у контексті процесу розпаду СРСР

Розпад Союзу створив нові реалії для держав Міжмор'я. Україна, Литва та Польща стали незалежними державами, що відкрило двері до розвитку власних стратегій у міжнародних відносинах. РФ спочатку реагувала з обуренням, але згодом почала шукати нові форми співпраці та взаємовигідного партнерства. Цей час був періодом значних змін у політичному ландшафті регіону, коли численні народи, що мешкали під владою комуністичного режиму, відстоювали свою національну самосвідомість та прагнули до незалежності. Ці події призвели до розпаду Союзу, виникнення нових незалежних держав та перебудови політичної карти Європи.

Вільнюська ТВ-вежа – це символічна споруда, яка стала свідком таємного протистояння Литви проти радянського режиму. 13 січня 1991 р. радянські війська використали силу, щоб придушити мирні демонстрації за незалежність Литви, що призвело до смерті 13 осіб та поранення близько 1000 людей. Вільнюська ТВ-вежа стала місцем протистояння, коли литовці відстоювали свої права та демократичні цінності, що врешті-решт було важливим кроком у шляху до отримання незалежності Литви від Радянського Союзу. 11 березня 1990 року Литва оголосила свою

незалежність, ставши першою серед держав Балтії у відновленні власної самобутньої державності (BBC News Україна, 2010).

Парламентські вибори в Польщі у 1989 р. принесли перемогу опозиції, яка здобула 35% мандатів у сеймі й 99 зі 100 місць у сенаті. Тадеуш Мазовецький, представник опозиції, став прем'єр-міністром. У 1990 р. переміг Лех Валенса, і Польща розпочала демократичні та ринкові реформи. Перехід до економічної лібералізації був швидким, за допомогою “шокової терапії” за планом Лешека Бальцеровича, що призвело до успішних реформ та економічного зростання країни. Досвід польського «Круглого столу» виступив як приклад успішного суспільного діалогу, що дозволив мирно перейти до значних змін у суспільно-політичному житті, і цей досвід був використаний в інших країнах Центрально-Східної Європи. Вважається, що саме цей діалог став відправною точкою для «Осені народів» у цьому регіоні, що відзначалася поваленням комуністичних режимів у кінці 1980-х - початку 1990-х рр. Цей процес пройшов мирним шляхом у більшості колишніх соціалістичних країн, за винятком Румунії та Югославії, де режими було змінено насильницьким шляхом, унаслідок повстання або війни. У 1999 році Польща стала членом НАТО, а у 2004 – членом Європейського Союзу (*«Осінь Народів»: Революції В Центрально-Східній Європі.*, n.d.).

Виникнення Народного Руху України (НРУ) було результатом послаблення тоталітарної політики в СРСР за часів М. Горбачова, а також формування народних фронтів у країнах Балтики та у Кавказькому регіоні. Всупереч виборчій лояльності до влади, ці структури швидко зайняли жорстку позицію, що відображало посилення місцевих національних рухів. Ідеологія НРУ відображала характерну тенденцію українського національно-визвольного руху – перехід від бездержавного до державного статусу української нації. Спрямованість Руху виявилася у проведенні «Живого ланцюга» до дня Злуки ЗУНР та УНР та у відзначенні 500-річчя запорізького козацтва. Ці заходи свідчили про силу Руху та єдність України на шляху до її

соборності. Народний Рух України також вплинув на консолідацію демократичних сил та активізацію громадсько-політичної активності в боротьбі за незалежність. Його досягненнями стали прийняття Верховною Радою «Декларації про державний суверенітет України» та «Акту проголошення незалежності України», які свідчили про його вирішальний внесок у становлення української держави (Бондаренко, 2012).

Своєю чергою, спір навколо острова Тузла ознаменував кризовий етап в українсько-російських відносинах після розвалу СРСР, викликаний будівництвом Росією дамби в Керченській протоці від Таманського півострова до острова Коса Тузла у 2003 р. За словами експертів, головною метою конфлікту був тиск на Україну з метою розв'язання питання про демаркацію кордону в Керченській протоці та Азовському морі (Чекаленко, 2008).

У 2000-х рр. під керівництвом Володимира Путіна РФ почала відновлювати свій вплив у регіоні. Відносини з Україною, Литвою та Польщею знову стали напруженими через різницю у політичних орієнтаціях та спроби Росії зміцнити свій вплив у сусідніх країнах.

2.1.3. Російсько-українська війна (2014-2024): виклики для європейської архітектури безпеки

У сьогоднішній безпековій ситуації в Європі продовжує бути складною через військову агресію РФ, її спроби втручання у внутрішні справи інших країн регіону, а також загрозу безпеці та стабільності.

Війна Росії проти України має значний вплив на безпеку Європи з різних поглядів. По-перше, вона порушує принцип територіальної цілісності та суверенітету, які є основоположними принципами міжнародних відносин у Європі, закладеними ще за Вестфальської системи міжнародних відносин. Це створює небезпеку для інших країн, оскільки демонструє, що сусідні держави можуть стати об'єктом агресії.

Додатковим фактором впливу є недостатня оперативність у темпах допомоги з боку Старого Заходу та США, що не можуть сконсолідуватися у коротких термінах. По-друге, війна в Україні призвела до виникнення гуманітарної кризи з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та біженців. Це ставить під загрозу стабільність та безпеку в Європі через можливе поширення нестабільності та конфліктів у сусідні регіони, ще й зважаючи на перенасичення Європи мігрантами з часів лівійської та сирійської мігрантських криз.

Крім того, конфлікт в Україні призвів до зростання напруженості між РФ та західними країнами, зокрема, членами НАТО та Європейського Союзу. Це призвело до загострення відносин та подальшої ескалації конфлікту, що загрожує безпеці не лише всього регіону, а й світу — виходячи з концепції *mutually assured destruction*, що передбачає тотальне ядерне винищення планети за умов початку ядерного протистояння. Отже, війна Росії проти України має серйозний вплив на безпеку Європи, створюючи загрозу для міжнародного порядку та стабільності в регіоні. Україна, Литва та Польща намагаються зміцнити свої зв'язки з Європейським Союзом та НАТО для захисту своїх національних інтересів. Неоімперські амбіції Володимира Путіна стали ключовим фактором у формуванні його зовнішньої політики, яка включає ідею про відродження великої російської імперії. Путін регулярно висловлює впевненість у тому, що розпад СРСР є найбільшою трагедією ХХ століття, і намагається використовувати цю ідею для впливу на політичні процеси в сусідніх країнах. Його дії та заяви направлені на виникнення сумніву щодо незалежності цих країн, створюючи напругу у відносинах з ними та викликаючи обурення в міжнародній спільноті (BBC News Україна, 2022).

Протягом останніх років війни в Україні, сусідні країни, що мають спільний кордон з РФ, переживають посилені страхи та тривоги, зосереджені на можливому російському вторгненні. Ці страхи зумовлені історичними конфліктами та територіальними претензіями Росії, які надалі підштовхують сусідні країни до

посилення своїх оборонних зусиль та міжнародних альянсів. Водночас війна в Україні стимулює обговорення в суспільствах сусідніх країн щодо їх власної безпеки та готовності до відповіді на можливі загрози. Російські дії в Україні також підштовхують до зміцнення співпраці між сусідніми країнами у сфері розвідки та оборони, щоб ефективно протистояти будь-яким можливим загрозам. Це призводить до удосконалення військової техніки та підвищення рівня підготовки військових, що є необхідними умовами для забезпечення національної безпеки в умовах висхідної напруги. Таким чином, війна в Україні має далекосяжний вплив на безпеку Європи та яскраво доводить потреби зміцнення обороноздатності сусідніх країн.

На початку війни, 28 лютого 2022 р., уряд України підписав заяву на членство в Європейському Союзі, прохаючи негайного приєднання. Протягом 3-х днів такі ж заявки надійшли від Сакартвелло та Молдови. За менш ніж чотири місяці лідери ЄС на червневій Європейській раді вирішили дати Україні та Молдові статус країн-кандидатів, а також визнали «європейську перспективу» Сакартвелло, що є кроком до офіційної кандидатури. Таке швидке та ствердне реагування країн ЄС на заявки щодо членства унікальне і відзначається в контексті війни в Україні, що впливає на дебати про майбутнє Європи, включаючи її розширення та політику сусідства (Tymoshchuk, 2022).

Отже, відносини між РФ та країнами Міжмор'я пройшли складний шлях змін з 1980-х рр. до сьогодні, відображаючи політичні, економічні та геополітичні трансформації у регіоні. Згуртованість та співпраця цих країн є важливим фактором успішності проекту, оскільки держави спільно працюють над питаннями безпеки, економічного розвитку та політичної стабільності у регіоні. Разом вони забезпечують підтримку на міжнародному рівні, розвивають інфраструктуру та економіку регіону, а також відстоюють спільні інтереси та співпрацюють у посиленні архітектури безпеки та захисту від загроз зовнішніх суб'єктів, зокрема, Росії.

2.2. Значення України у ролі «Хартленду» за (Г. Маккіндером): потенційні альтернативні вектори розвитку регіону

Згідно з геополітичною теорією, яку розробив англійський географ та політичний аналітик Гальфорд Маккіндер, «Хартленд» – це центральна частина Євразії, яка охоплює великі площі Центральної та Східної Європи, Північного Казахстану та Середньої Росії. У своїй праці *The Geographical Pivot of History* (1904) Маккіндер вводить нову геополітичну вісь – США, та обґрунтовує ідею геополітичних блоків, чим передбачає формування двополярного світу, який обертатиметься навколо двох осей, що протистоять одна одній, – Сполучених Штатів та Радянського Союзу (Хартленду). Утім, у 1991 році СРСР офіційно зник з лиця землі, чим дозволив країнам, що були під його парасолькою впливу, вийти на міжнародну арену як окремі суб'єктні актори, із можливістю обирати подальші шляхи розвитку.

Україна, знаходячись у центральній частині сучасної Європи, відіграє стратегічне значення як частина «Хартленду». З одного боку, вона має велике внутрішнє суцільне водне сполучення, що надає їй значний потенціал для контролю над торговельними маршрутами й транспортними коридорами. З іншого боку, її географічне положення робить її ключовим гравцем у взаємодії між Європою та Росією. Таким чином, в контексті «Хартленду» Україна сприймається як важливий елемент у боротьбі за геополітичний вплив у цій частині світу. Все ж, Україна як суб'єктна держава має право обирати шлях розвитку, яким вона піде. Пропонуємо визначити три нагальні напрямки: євроатлантичний регіон, регіони Глобального Півдня, та євразійський регіон.

2.2.1. Євроатлантичний регіон

Євроатлантичний регіон є ключовим для України з багатьох поглядів: зокрема, він охоплює країни Європейського Союзу та Північноатлантичного договору (НАТО), разом з іншими державами, що претендують на членство у цих структурах. З погляду

безпеки, членство в НАТО та співпраця з країнами ЄС дозволяють Україні отримувати підтримку в разі загрози її територіальній цілісності та суверенітету. З економічного погляду, євроатлантичний регіон відкриває для України можливості для посиленого розвитку торгівлі та інвестицій, до того ж сприяє впровадженню європейських стандартів у різних галузях економіки. Крім того, членство в євроатлантичних структурах є важливим елементом стратегії України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції, допомагаючи країні впроваджувати реформи та наблизитися до стандартів та цінностей західного світу, курс на які було затверджено у Конституції України від 21 лютого 2019 року за каденції Петра Порошенка (Ukrinform, 2019).

Польща та Литва, одні з основних міжнародних партнерів України станом на 2024 рік, є членами ЄС та НАТО, та підтримують євроінтеграційні процеси в Україні, які набули значного розвитку після подій 2014 року. Прагнення України стати членом НАТО значно посилились після повномасштабного вторгнення РФ до України взимку 2022 року, а Польща і Литва стали одними з перших держав, що встали на бік України та промотували надання Україні необхідного озброєння та ресурсів. Німецький політолог А. Умланд стверджує, що Захід має підтримати проєкт Міжмор'я, зокрема через те, що пакт про взаємодопомогу між країнами концепції Міжмор'я та їхніми союзниками у НАТО є оптимальним варіантом для України на шляху до досягнення того рівня міжнародної включеності, коли Україна буде здатна вступити до НАТО згідно з усіма стандартами Альянсу. Пропонуючи створення Міжмор'я, Захід, перебуваючи у своїй амбівалентній ролі як захисник зовнішньої демократії, з одного боку, та сумнівний постачальник європейської безпеки, з іншого, віддає Україні, Польщі та країнам Балтії право самостійно розв'язувати нагальні питання безпеки (Umland, 2019). Цю ідею також підтримує факт спільного історичного минулого трьох держав, зокрема спільної міжнаціональної травми, завданої російським, а надалі радянським імперіалізмом.

Слушним є твердження Нагеля Х., керівника Центру кризових досліджень в Естонії, що Україна активно претендує на членство в Європейському Союзі та НАТО — утім, перш ніж кандидатуру України розглядатимуть, необхідно розв'язати внутрішні проблеми та зміцнити демократичні інституції. Зокрема, важливо розвивати та зміцнювати взаємовідносини з партнерами у Європі та поза її межами (Нагель, 2022). Для України, одним із ключових інтересів є збереження суверенітету, територіальної цілісності та суб'єктності. Важливо, щоб Україна мала право на участь у міжнародних структурах та об'єднаннях, таких як Європейський Союз та НАТО, і отримувала гарантовані переваги від своєї участі в них. Це передбачає право на захист та підтримку в разі будь-яких загроз або агресії, гарантії відносно участі України у міжнародних механізмах та ініціативах, зокрема, в ініціативі щодо нерозповсюдження ядерної зброї. Гарантії безпеки та стабільності в регіоні є важливим завданням, а Україна має право на захист своїх інтересів і гарантії своєї власної безпеки у міжнародній спільноті.

У червні 2022 року Європейська Комісія зробила висновок, що Україна має отримати статус кандидата на вступ до ЄС, і запропонувала список із семи кроків, виконання яких визначатиме готовність України до подальшого руху шляхом євроінтеграції та можливість розпочати переговори щодо членства. Попри те, що всі країни-члени Європейської Ради підтримали рішення про надання статусу кандидата, кожна з них уважно слідкує за виконанням Україною прийнятих планом зобов'язань, що врешті-решт визначатиме подальшу стратегію підтримки або опозиції щодо української інтеграції до Європейського Союзу.

Питання щодо можливого членства України в НАТО залишається одним з найскладніших у міжнародній політиці, порівняно з процесом інтеграції до Європейського Союзу. На саміті в Бухаресті у 2008 році, Північноатлантичні союзники підтвердили перспективу членства України в Альянсі, але одночасно проявили свою неготовність реально розпочати цей процес. Це було частково

обумовлено тиском та шантажем з боку Росії, яка вже тоді ставила країни колишнього Радянського Союзу під контроль своєї сфери впливу та категорично відмовлялася прийняти факт можливого переходу України під крило Альянсу¹².

У наступні роки РФ продовжувала зміцнювати свій тиск на держави Глобального Заходу, використовуючи гібридні методи впливу та розпочавши непрямую агресію проти України через проксі-утворення ДНР та ЛНР, та кримських “зелених чоловічків”. НАТО, боячись подальшої ескалації конфлікту, виявилось неспроможним надати Україні конкретний План дій щодо членства, замість цього пропонуючи партнерство з розширеними можливостями (Герасимчук & Драпак, 2023).

З огляду на вищеперелічені фактори, членство в ЄС та НАТО дозволить Україні мати доступ до тих ресурсів та підтримки, що необхідні їй для успішної реалізації концепції Міжмор'я та захисту проти російської агресії. Як член ЄС, Україна зможе сприяти зміцненню економічних та політичних зв'язків з іншими країнами регіону, зокрема сприяти впровадженню спільних стандартів і цінностей, актуалізуючи їх у контексті стагнації євроатлантичної цивілізації. Членство в НАТО, своєю чергою, гарантуватиме захист від потенційних загроз та зміцнення архітектури безпеки в регіоні. Україна зможе використовувати своє членство в ЄС та НАТО для активного сприяння і розвитку проєкт Міжмор'я, пропонуючи свої ресурси й досвід у зміцненні співпраці та стабільності в регіоні. Такий підхід дозволить Україні зберегти одне з центральних місць у ролі ключового гравця у цій стратегічно важливій ініціативі.

2.2.2. Південний регіон

¹² Зокрема, критичну позицію щодо даного твердження дає Джон Мершаймер, наступальний реаліст. Мершаймер переконаний, що з позиції РФ, саміт 2008 року сприйнявся як особисте приниження для РФ та В. Путіна, мов би НАТО, своєю заявою про можливе приєднання України повністю проігнорувало позицію РФ. Варто зазначити, що Мершаймер здавна висловлював критичні оцінки щодо діяльності НАТО та був російським апологетом, зокрема, виходячи із теорії наступального реалізму власного авторства, котра передбачає, що будь-які дії держав спрямовані на посилення своєї безпеки є загрозливими для держав-сусідок, та свідчать про потенційну агресію. (Mearsheimer, 2022)

Розвиток відносин між Україною та країнами Глобального Півдня є ключовим елементом для забезпечення сталого розвитку України та країн Міжмор'я у майбутньому. У цьому контексті, Україна матиме можливість звернутися до країн Глобального Півдня задля розширення міжнародного партнерства та підтримки проєкту. Такий підхід дозволить Україні використовувати свої дипломатичні, економічні та політичні зв'язки для зміцнення співпраці з країнами Міжмор'я та акторів з Близького Сходу, Африки та Азії.

Ця стратегія партнерства вигідна зокрема з позиції тісної взаємодії з країнами Глобального Півдня, що дозволить Україні залучити додаткові ресурси для успішної імплементації проєкту: наприклад, інвестиції у бізнес, зміцнення енергетичного та транспортного сектору й інших критичних галузей. Також, така взаємодія сприятиме розширенню дипломатичних зв'язків та підсиленню кримськотатарського суспільства, що з огляду на систематичне радянське та російське насильство було примусово дислоковане та дискриміноване. Глобальний Південь активно взаємодіє у рамках міжнародних організацій, таких як ООН, впливаючи на міжнародну арену: зокрема, створення регіональних блоків, таких як Африканський Союз та ASEAN, зміцнює позиції держав цього регіону на світовій арені. Критично зауважити, що російський президент Володимир Путін регулярно звертається до країн Глобального Півдня як до союзників, що, за його словами, підтримують його антизахідну повістку — такі звернення й апеляція до спільних інтересів та цінностей значно посилюються у 2022 році, з початком повномасштабного вторгнення РФ до України. У цьому контексті, розвиток двосторонніх зв'язків України з країнами регіону Глобального Півдня відіграє роль як стратегічної дипломатичної боротьби з РФ та її наративами (Петренко, 2023). Той факт, що Україна за роки незалежності не встановила міцних дипломатичних зв'язків із регіоном Глобального Півдня, наразі грає проти України — хоча, станом на 2024 рік український дипкорпус активно працює задля встановлення партнерських стратегічних відносин.

Проте, існують вельми значні виклики стосовно відносин України та країн Глобального Півдня: насамперед, велика частка держав Глобального Півдня у боротьбі з колоніалізмом та постколоніальними реаліями отримували від СРСР значну допомогу: зокрема, фінансову, продовольчу, військову. Це призвело до того, що такі держави не вважають РФ державою-агресором та державою-дестабілізатором (Борділовська, 2024). Варто погодитись і з думкою професора Олексія Гараня, який стверджує, що «антизахідництво у країнах Африки існує глибоко в голові. Це їх ідеологічна позиція «з самого дитинства». Тож дипломатія США, Англії, Франції, ідеологічно буде в цих країнах найменш ефективна» (*Як Зрозуміти Глобальний Південь Та Навіщо Він Україні — Розповідає Професор Олексій Гарань, 2024*).

Країни Глобального Півдня підтримують інший вектор розвитку, аніж Україна, яка прагне стати повноцінним членом ЄС та НАТО. Також у регіоні спостерігається збільшений рівень неспокою та напруги. Причини цього неспокою різноманітні, включаючи політичні конфлікти, економічні труднощі, соціальну напругу та геополітичні зміни: зокрема, ескалація війни між Ізраїлем та ХАМАС, залучення Ірану до війн в Ізраїлі та Україні, агресія єменських хуситів у Червоному морі тощо.

Утім, центральним елементом Глобального Півдня є Китайська Народна Республіка, що, фактично, задає “тренд” поведінки для своїх стратегічних партнерів. Вже в перші дні повномасштабної російської агресії китайське суспільство наповнилось російськими наративами, а Пекін, будучи цілеспрямованим гравцем зі значним впливом у південно-східній Азії, істотно обмежив інформацію про події в Україні (Трифоненко, 2024). Китай має велетенський економічний і торговельний потенціал, тому розвиває багатосторонні відносини з різними акторами — утім найактивніше, з РФ, встановлюючи критично важливі енергетичні та геополітичні партнерства. Наприклад, у сфері енергетики Китай і Росія уклали низку угод про постачання природного газу та нафти, що зміцнює їх економічну та політичну співпрацю.

Іншим важливим гравцем Глобального Півдня є Туреччина. Стосунки між Україною та Туреччиною мають складну природу, з огляду на історичний контекст, географічну близькість, та політичні реалії Туреччини наразі. З одного боку, спостерігається плідна співпраця в торгівлі та допомога у війні з Росією: зокрема, варто зазначити малий альянс формату Квадрига. Альянс формату “Квадрига” передбачає близьку взаємодію України та Туреччини для гарантії безпеки чорноморського регіону — саме через те до співпраці у рамках формату долучилися міністри оборони та міністри закордонних справ обидвох країн-учасниць. Наслідком укладення такого альянсу є отримання Україною БПЛА Bayraktar, а також рішення побудувати в Україні завод, що вироблятиме ці БПЛА (Назарчук, 2022). Фактично, цей альянс є привабливим як для України, так і для Туреччини — з боку України, Туреччина є вигідним партнером: хоча президент Туреччини Реджеп Ердоган до 2022 року не займав чітку позицію щодо анексії та окупації територій України, та загравав з Путіним. З початком повномасштабного вторгнення ситуація змінилась, оскільки ведення війни у тому числі у Чорному морі є викликом для безпеки Туреччини та її громадян. Для Туреччини альянс також є вигідним — підтримка України та пропозиція медіації конфлікту, яку неодноразово виголошував Ердоган, допомогло Туреччині зайняти вище місце в ієрархії міжнародних відносин. Попри те, що Туреччина виголошує підтримку Україні, варто розуміти, що Туреччина керується винятково інтересами Туреччини — наприклад, під час перемовин про доєднання Швеції в НАТО, Туреччина успішно користувалась своїм положенням для того, щоб виторгувати у Заходу винищувачі типу F-16 та Eurofighter (Ukrinform, 2023). Зважаючи на минулі відносини між Ердоганом та рештою світової спільноти, виникають сумніви стосовно стабільності альянсу України та Туреччини — оскільки, є можливість того, що коли Туреччина перестане отримувати вигоду від альянсу, такий формат взаємодії між країнами вже не буде актуальним. Утім, наразі, Туреччина допомагає Україні у контексті ПВ, та виступає одним з гарантів чорноморської зернової угоди, що спрямована на експорт зерна з України та продовження торгівлі.

Все ж, така підтримка складно поєднується з давньою конкуренцією та «особливими» відносинами Туреччини з Росією, які впливають на динаміку взаємовідносин між Україною та Туреччиною (Попов, 2024). Туреччина витримує вкрай нейтральні стосунки з Росією, надає їй посередництво для виходу на зовнішні ринки, щоб обійти санкції. Це стосується навіть продажу зерна, яке було викрадено з України.

Таким чином, розвиток відносин між Україною та країнами Глобального Півдня може стати важливим кроком у реалізації концепції Міжмор'я у майбутньому, проте значний вплив РФ на політику та курс багатьох країн цього регіону, а також двозначна позиція щодо України, несе в собі чимало загроз та викликів. Тому необхідно мати на увазі ці потенційні труднощі та розробляти стратегії, якими можна їх подолати, спираючись на взаємовигідні партнерства.

2.2.3. Євразійський регіон

Політика та проросійський курс держав євразійського регіону значною мірою залежать від їх взаємовідносин з РФ, а також від рівня їхньої залежності від Росії в економічному, політичному та військовому вимірах. Деякі країни, такі як Білорусь, Казахстан та Киргизстан, мають тісні відносини з Росією, що проявляється у формі економічних угод, військової співпраці та політичної підтримки. Проросійська політика має різні причини, охоплюючи низки історичних, культурних, економічних та геополітичних чинників. Деякі країни вважають РФ своїм природним стратегічним партнером через спільність історичних чинників, економічну залежність або політичні інтереси.

Проте не всі країни Євразійського регіону підтримують проросійський курс. Наприклад, Молдова обрала євроатлантичну орієнтацію, та активно протистоїть російському впливу, намагаються розвивати тісні відносини з Європейським Союзом та НАТО та шукати підтримку від Заходу в суперництві з РФ. Своєю чергою,

Азербайджан робить акцент на тісній співпраці з Туреччиною, а при обговоренні територіального конфлікту з Вірменією не проти створення альтернативних майданчиків у західних країнах, з огляду на підтримку Вірменії Росією. При цьому країни Центральної Азії все більше розвивають співпрацю з Китаєм (Портников, 2023). Утім, навіть за таких змін, російський вплив на ці країни залишається значним, навіть буди у деяких випадках опосередкованим (через Туреччину та Китай).

Отже, політика та проросійський курс держав Євразійського регіону різняться залежно від їхніх внутрішніх та зовнішніх чинників, і вони мають різні стратегічні інтереси у своїх відносинах з РФ. Перспективи та виклики співпраці України та країн Євразійського регіону для реалізації проєкту Міжмор'я залежать від багатьох ключових факторів. Проте існують виклики, які можуть перешкодити співпраці: зокрема, одним із них є глибокі політичні та економічні розділи, які виникають у зв'язку з військовою агресією РФ проти України. Це призводить до складнощів у встановленні довгострокових партнерських відносин між Україною та деякими країнами Євразійського регіону.

Крім того, існують геополітичні фактори, такі як вплив РФ на регіон, що практично унеможливив співпрацю України з країнами Євразійського регіону — фактично, Росія використовує свій вплив, щоб запобігти розвитку співпраці між Україною та іншими країнами регіону. Отже, співпраця між Україною та країнами Євразійського регіону для реалізації проєкту Міжмор'я стикається з різними викликами, а в умовах військової агресії РФ перспективи такої взаємодії вкрай слабкі.

2.3. Формування та становлення концепції Міжмор'я

Концепція Міжмор'я відображає ідею створення безпечного альянсу між Польщею, Литвою та Україною з метою забезпечення захисту від російського імперіалізму та збереження суверенітету та територіальної цілісності кожної країни. Сама ідея створення союзу країн, розташованих між Балтійським та Чорним морями,

вперше виникла у 1919 році на конференції, що відбулася у Латвії, де представники урядів Польщі, України, Литви, Латвії, Естонії та Фінляндії, які обговорювали спільні питання безпеки та співпраці в регіоні. На тлі геополітичних змін та нестабільності після Першої світової війни, ці країни розглядали можливості спільного відстоювання своїх інтересів та забезпечення безпеки в умовах загрози з боку сусідніх держав (Гончаренко, 2019).

Йозеф Пілсудський, як державний діяч і лідер Польщі в міжвоєнний період, є автором концепції Міжмор'я. Його геополітичні та стратегічні переконання, а також прагнення до відновлення великої Речі Посполитої, суттєво вплинули на сприйняття та формування цієї концепції. Пілсудський бачив Польщу як ключового гравця у Центрально-Східній Європі та на берегах Балтійського та Чорного морів. Він прагнув зміцнення впливу своєї країни в регіоні та створення сфери впливу, яка б підтримувала його стратегічні цілі. Пілсудський розвивав ідею політичного та економічного союзу країн Центрально-Східної та Східної Європи, який об'єднував би Польщу з країнами «між морями».

Пілсудський активно пропагував ідею федерації держав Східної Європи, вбачаючи в цьому противагу впливу Росії та Німеччини. Угода з Петлюрою та співпраця з латвійцями в битві за Динебург проти Червоної армії свідчать про його стратегічні плани. У цьому контексті пілсудська концепція прагнула створити противагу російському впливу у регіоні та зміцнити позиції Польщі на міжнародній арені. Він підтримував ідею спільної оборони та економічної співпраці серед країн Центрально-Східної Європи, зокрема, України, Литви, Латвії, Естонії, Румунії, Фінляндії та інших. Пілсудський також прагнув до створення військової коаліції проти радянської експансії та підтримував ідею спільного опору радянському впливу у регіоні Чорного моря. Його стратегічні уявлення та ідеї щодо зміцнення позицій Центрально-Східної Європи на міжнародній арені мали великий вплив на подальший розвиток геополітичних концепцій у цьому регіоні, включаючи концепцію Міжмор'я.

Після смерті Пілсудського польський уряд вирішив зробити ставку на колонізацію, переконаний, що це сприятиме більшій єдності країни. У той час в Європі переважали націоналістичні настрої, розквітав кривавий цвіт Весни Народів, і Польща хотіла зміцнити свою національну ідентичність (Трибус, 2016).

Хоча Пілсудський так і не зміг повністю реалізувати свій план щодо концепції Міжмор'я, але його ідеї знайшли відгук у численних послідовниках, які продовжували розвивати цю концепцію. Серед них були генерал Владислав Сікорський, лідер правонаціоналістичної партії – Конфедерації незалежної Польщі – Лешек Мочульський та інші. Також, видатним діячем, який зробив свій внесок у розробку цієї концепції, був польський міністр закордонних справ Юзеф Бек, чий план передбачав утворення союзу між Польщею, Румунією та Угорщиною, враховуючи реальні геополітичні умови та інтереси кожної країни.

Сікорський відіграв значну роль у концепції Міжмор'я як відомий польський політик і військовий діяч — Пілсудського й досі переважно вважають батьком цієї концепції. Його внесок полягав у розвитку стратегічних планів та підтримці ідеї співпраці між країнами Центральної та Східної Європи, а також в створенні альянсу, який би протистояв впливу Росії та Німеччини. Він активно пропагував ідею об'єднання країн регіону для зміцнення їх політичної, економічної та військової позицій, що сприяло б забезпеченню стабільності та безпеки в регіоні. Він був одним з провідних представників ідей концепції Міжмор'я та активно працював над її втіленням у практичних діях.

Лешек Мочульський – видатний польський політик та лідер правонаціоналістичної партії «Конфедерація незалежної Польщі». Він також відіграв важливу роль у концепції Міжмор'я, сприяючи розвитку ідей співпраці між країнами Центральної та Східної Європи. Мочульський підтримував ідею створення альянсу, який би об'єднав країни регіону для протистояння впливу Росії та Німеччини. Він

активно пропагував зміцнення політичних, економічних і військових зв'язків між країнами, що могло б сприяти стабільності та безпеці в регіоні. Відомий своїми націоналістичними поглядами, Мочульський виступав за захист польських інтересів і прагнув до зміцнення впливу Польщі в Центрально-Східній Європі (Волович, 2016).

В українській геополітичній думці ідеї утворення Міжмор'я мають довгу історію, яка сягає кінця XIX – початку XX ст. Українські політичні та громадські діячі, такі як Ю. Бачинський (1895 р.), М. Міхновський (1900 р.) та С. Рудницький (1923 р.), вже тоді намагалися розробити Балто-Чорноморську геополітичну концепцію. Під час існування УНР український історик і голова Центральної Ради М. Грушевський виклав ідею створення Балто-Чорноморського альянсу у своїй роботі «Орієнтація чорноморська» (1918 р.).

Громадський діяч, письменник, публіцист та ідеолог українського націоналізму Юрій Липа (1900-1944 рр.) відзначився створенням своєї оригінальної геополітичної доктрини, яка відображала історичну спільність народів, що населяють узбережжя Балтійського і Чорного морів. Ці ідеї відтінені у його монографічній трилогії «Призначення України» (1938 р.), «Чорноморська доктрина» (1940 р.) та «Розподіл Росії» (1941 р.). Найбільш системно й комплексно концепція розглянута в праці «Чорноморська доктрина», яка стала першою доктриною, що змалювала місце України у світі та була створена вченим українського походження. Хоча існувало багато думок щодо геополітичного значення українських земель, це переважно були ідеї політичних діячів, а не наукових дослідників. До того ж іноземні доктрини часто претендували на території по обидва береги Дніпра як на свою власність (Nadobko, 2022).

У лютому 1993 р. президент України Леонід Кравчук виголосив пропозицію про створення зони стабільності й безпеки в Центрально-Східній Європі під час виступу у Будапешті. Ця ініціатива передбачала об'єднання держав Балтії, України, Білорусі,

Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Австрії, а також Болгарії та Румунії. У квітні того ж року у Києві був розроблений проєкт створення Центрально-Східноєвропейського простору стабільності й безпеки (ЦСПСБ) під гаслом «Безпека для себе – через безпеку для всіх».

У 1994 р. у Києві було засновано Лігу партій країн Міжмор'я з метою просування ідеї Балто-Чорноморського альянсу як зони стабільності та безпеки. На саміті «Балтійсько-Чорноморське співробітництво: в інтегровану Європу ХХІ століття без ліній розподілу», що відбувся у Ялті 10-11 вересня 1999 р., говорилося про активізацію багатостороннього співробітництва між країнами, розташованими між двома морями. Президент України Леонід Кучма під час цього саміту висловив думку про можливість перетворення Балто-Чорноморської осі на стабілізаційний елемент нової Європи. Однак формалізація та інституціоналізація Балто-Чорноморського співробітництва на саміті в Ялті так і не відбулися. Частково принципи цієї концепції були реалізовані шляхом створення Вишеградської групи (1991), ГУАМ (1997) та Спільноти демократичного вибору (2005) (Волович, 2016).

Таким чином, концепція Міжмор'я, яка має історичні корені, відображається в геополітичній стратегії деяких країн, зокрема України, щодо розвитку і співпраці у Чорноморському регіоні та на сусідніх морях. Ця концепція базується на ідеї розвитку морського потенціалу, сприянні торгівлі, транспортуванню енергоресурсів та співпраці з іншими морськими країнами. Вона також передбачає підвищення важливості морської безпеки, розвиток портової інфраструктури та морських логістичних вузлів для забезпечення ефективного та стабільного функціонування регіональних економік. Концепція Міжмор'я, як важливий стратегічний напрямок, визначається рядом політичних, економічних і безпекових чинників і має значний потенціал для сприяння сталому розвитку регіону.

2.4. Сучасне переосмислення концепції Міжмор'я у контексті повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році

У липні 2020 року утворився Люблінський трикутник – альянс, що об'єднує Україну, Польщу та Литву для співпраці в різних сферах, включаючи політичну, економічну, культурну та соціальну. Основною метою цього об'єднання є підтримка діалогу між країнами, підтримка інтеграції України в Європейський Союз та НАТО, а також спільна протидія російській агресії в Україні. Наступним кроком став саміт Ініціативи трьох морів, який відбувся 19-20 жовтня 2020 р. в Естонії. Ця ініціатива, яку також називають Тримор'ям, є головною зовнішньополітичною подією Таллінна у 2020 р. Започаткована 5 років тому президентами Хорватії та Польщі, вона об'єднує 12 держав-членів ЄС, що розташовані між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями. Ця подія визначила роль України в співтоваристві, а ухвалені рішення у Таллінні відкрили шлях для фактичної участі України у цьому об'єднанні (Nadobko, 2022).

Початок повномасштабної війни в Україні спонукав до швидкої інтеграції країни в європейську спільноту. В умовах, коли європейські країни розходилися у підходах до вирішення конфлікту з військовою агресією Росії, стає очевидним необхідність переосмислення Європейського Союзу. Частина Західноєвропейських держав виступає за послаблення санкцій та укладання угод з РФ, мотивуючи це стабілізацією своєї економіки — утім, це спричинило контрсанкції та економічні труднощі в Європі та світі. Водночас країни, що межують безпосередньо з Росією, намагаються гарантувати свою безпеку за будь-яку ціну. Такий розбіжний підхід до політики може призвести до фрагментування ЄС або створення воєнно-політичного «союзу в союзі».

Наприкінці 13 квітня 2022 р. в Україні відбулася історична зустріч п'яти президентів – Польщі, Литви, Латвії, Естонії та України, де була виражена їх

політична підтримка та обіцяна військова допомога. Візит президента України Володимира Зеленського до Польщі у квітні 2023 р. мав велике значення в історичному аспекті. Тут варто згадати концепцію Балто-Чорноморської геополітичної дуги, яка є своєрідним відродженням геополітичних ідей, що виникли в епоху гетьмана Івана Виговського та Гадяцької угоди про створення тріумвірату, що охоплював Велике Князівство Литовське, Королівство Польське та Велике Князівство Руське (Україну). Пройшло понад 3 століття, і тепер ми спостерігаємо формування нового, більш тісного стратегічного партнерства між трьома суверенними державами: Польщею, Україною та Литвою. Це також реалізація ідей українського геополітика та поета Юрія Липи – Чорноморської доктрини, яка виходить з серця України та об'єднує країни, утворюючи безпечну дугу для Європи від Балтики до Чорного моря (Куш, 2023).

На думку Мальського М., експосла України в Польщі, проєкт Міжмор'я є абсолютно можливим. Питання щодо його неможливості виникають тільки тоді, коли його порівнюють із проєктом минулого століття, який передбачав створення безпечного коридору між двома потужними державами – Німеччиною і Росією. Сучасна інкарнація проєкт має абсолютно відмінну мету – вона спрямована на зміцнення співпраці між країнами, які межують з Адріатичним, Балтійським і Чорним морями, в економічній сфері через реалізацію потужних інфраструктурних проєктів.

Професор та доктор історичних наук Б. Гудь, своєю чергою, акцентує на тому, що варто чітко розуміти різницю концепції Міжмор'я, та концепції Тримор'я. Концепція Міжмор'я, яку розробив Ю. Пілсудський, була спрямована на створення альянсу для балансування впливу Росії та Німеччини. Водночас ініціатива Тримор'я акцентує на підсиленні енергетичної незалежності країн Центральної Європи через розбудову інфраструктури. Важлива відмінність між цими двома підходами полягає в тому, що Міжмор'я передбачало ключову роль України та Польщі, тоді як Україна не бере участі в Тримор'ї, не будучи частиною Європейського Союзу. Марек

Кухцінський, маршалек Сейму Польщі, підтримує ідею включення України в Тримор'я, аргументуючи це важливістю кожної регіональної енергетичної ініціативи для країни. Проте, успіх цієї ідеї залежить від багатьох чинників, зокрема від ставлення Угорщини, яка має тенденцію до проросійської політики та складних відносин з Україною, що додає невизначеності у перспективі цих ініціатив (Кузьмінчук, 2020).

Міжмор'я XXI століття – це своєрідна спільнота для швидкого розвитку, яка виникла як реакція на критичну ескалацію російської агресії в Україні, та об'єднала такі країни як Литва, Латвія, Естонія, Польща, Словаччина, Чеська Республіка та Україна. Однак наявна геополітична ситуація може також сприяти приєднанню до Міжмор'я інших держав, таких як Румунія, Туреччина, Сакартвело, Великобританія та інші. Вступаючи до цієї інтеграційної спільноти, Україна, крім вигод від доступу до великого європейського ринку товарів і технологій, також має можливість сприяти відродженню Криму в слов'янському контексті для українського населення півострова та відновленню світових зв'язків в тюркському середовищі завдяки спільноті литовських татар, що є вихідцями з Криму. Участь в міжнародних організаціях дозволила б Україні скористатися підтримкою та допомогою всіх країн Міжмор'я.

Отже, після початку повномасштабного вторгнення РФ до України акценти науковців та експертів змістились з концепції Міжмор'я до ініціативи Тримор'я, з Польщею в ролі основного організатора, що націлена на посилення співпраці в регіоні Центральної Європи, який охоплює територію між Балтійським, Адріатичним і Чорним морями. Ця ініціатива об'єднує 12 країн: Австрію, Болгарію, Хорватію, Чехію, Естонію, Угорщину, Латвію, Литву, Польщу, Румунію, Словаччину та Словенію, і спрямована на створення міцного блоку для зміцнення економічного, політичного і культурного співробітництва в цьому стратегічно важливому регіоні Європи.

Починаючи з червня 2022 року, Україна отримала статус партнера-учасника Ініціативи Тримор'я. Варто зауважити, що, хоча лише країни ЄС можуть бути повноправними членами цієї ініціативи, Україна активно брала участь у численних проєктах в рамках Тримор'я до російського вторгнення. Це підтверджує інтерес України до зміцнення співпраці в регіоні та бажання підтримувати стабільність та розвиток у Центральній Європі (Курносів, 2023).

Після повномасштабного вторгнення РФ до України саме Польща, Литва та країни Балтії можна назвати найвідданішими союзниками України. Вони надають значну військову допомогу, турбуються про українських біженців та забезпечують всебічну міжнародну підтримку. Проте це не тому, що вони відчують якийсь особливий сентимент до України, а тому, що всі розуміють необхідність взаємної підтримки перед загрозою зі Сходу, щоб забезпечити спільну безпеку. Одним із ключових аспектів співпраці для України може стати політичний досвід Польщі та країн Балтії у незалежних відносинах з Росією, яка, безсумнівно, не збирається поступатися окупованими територіями, особливо Кримом. В результаті Україна змогла б сформувати собі суверенність, яку раніше та швидше вдалося побудувати Польщі та Балтійським країнам. Зрозуміло, що нові можливості Україна знайшла б у комплексній участі у міжнародних процесах та залученості у ширших геополітичних структурах та союзах. Участь України в Європейському Союзі та НАТО, а також в інших об'єднаннях, могла б успішно доповнюватися співробітництвом у політичній та економічній сферах у рамках Міжмор'я або інших аналогічних об'єднань.

У наш час ведеться боротьба за завершення концепції *Intermarium* – створення поясу демократичних держав від Балтійського до Чорного моря, починаючи від Естонії на півночі й до України на півдні, з метою захисту від російського імперіалізму. Раніше, Міжмор'я так само було спрямоване на боротьбу проти німецького імперіалізму, утім ця проблема розв'язалася із демократизацією ФРН.

Нині Німеччина – союзник України, і після поразки Росії в Україні кінцева мета Міжмор'я буде втілена у реальність.

Таким чином, усі ці важливі події свідчать про те, що найближчим часом високу ймовірність має поява нових альянсів та союзів, що змінять геополітичну карту світу. Питання національної безпеки та суверенітету України відтепер виходять за межі національних кордонів і стають частиною глобальних стратегій, що зачіпають кожну країну у світі. Один з можливих шляхів реорганізації післявоєнного світу може полягати у включенні України разом з Кримом в склад так званого блоку Міжмор'я.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ МІЖМОР'Я У ХХІ СТОЛІТТІ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, міжнародна система безпеки у постбіполярному світі стала набувати все більш полярних рис. Ми можемо це стверджувати, виходячи із заяви секретаря Ради Безпеки РФ Ніколая Патрушева, яку останній виголосив на початку 2023 року — незадовго до першої річниці повномасштабного вторгнення в Україну: *«События на Украине – это не столкновение между Москвой и Киевом, это военное противостояние НАТО – а прежде всего, США и Англии – с Россией. Боясь прямого соприкосновения, натовские инструкторы загоняют на верную смерть украинских парней»* (Polygraph, 2023). Для РФ, євроатлантичний блок є чітким “зовнішнім ворогом” у конструктивістській парадигмі “друг-ворог”, оскільки поширює прагнення до демократії, свободи слова та здорового, демократичного громадянського суспільства. Керівний апарат РФ неодноразово наголошував, що у своїй допомозі Україні, НАТО та ЄС переходять “червоні лінії”, та продовжував такі заяви закликом до Заходу зупинитися — інакше, будуть “вжиті заходи”. Цими заходами для РФ є ядерна зброя, яку улітку 2023 року розмістили у Білорусі.

Попри те, що переважна кількість лідерів євроатлантичного блоку досить скептично ставляться до можливості застосування ядерної зброї, такі погрози разом зі складними бюрократичними процедурами щодо прийняття рішень, фінансовою кризою, викликаною дисбалансом міжнародної системи безпеки, та простою нерішучістю деяких лідерів держав, напряду впливають на постачання необхідної зброї до України, яка їй необхідна не лише для просування фронту, а й утримання вже відвойованих позицій. Хоча ми можемо простежити прогрес щодо постачань зброї, наприклад з броньованою технікою чи далекобійною артилерією, яку Україні відмовлялися надати на початку ПВ, наразі Україна досі потребує великої кількості західної зброї та фінансової допомоги — утім з кожним днем процес затвердження

такої підтримки стає все складнішим (Руденко, 2023). Якби Україна могла вступити до ЄС чи НАТО, поки триває ПВ, процедура отримання підтримки у збройному чи фінансовому еквіваленті стала б значно простішою — утім, ані ЄС, ні НАТО не готові приймати Україну до своїх лав — оскільки це б з великою ймовірністю викликало ті самі “заходи”, про які регулярно заявляє Путін, що могло б привести до глобальної ядерної війни, та, у результаті - М.А.Д. (mutually assured destruction). Іншим фактором, який перешкоджає залученню України до ЄС та НАТО, є потреба у проведенні внутрішніх реформ, розвитку збройних сил, та виконанні інших пунктів плану дій щодо членства в обидвох організаціях, що не може відбутися в оптимально короткі терміни (Герасимчук & Драпак, 2023).

Виходячи з факторів перелічених вище, можемо стверджувати, що Україні доведеться пройти ще довгий шлях до того моменту, коли західні глобальні альянси будуть готові прийняти Україну до себе. Утім, перш ніж пройти цей шлях, Україні необхідно встояти перед напором численної армії РФ і, у цьому контексті, час грає проти України. Як стверджував міністр зовнішніх справ України Дмитро Кулеба ще до початку ПВ, "суть в тому, що ми не можемо чекати безпеки та процвітання десь у майбутньому, коли станемо членами ЄС і НАТО. Вони потрібні нам вже сьогодні" (Радіо Свобода, 2022).

Таким чином, формат «малих альянсів» було закріплено в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України від серпня 2021 року — зокрема, згідно з положенням 5 Стратегії, — зовнішня політика України спрямована на “забезпечення у Балто-Чорноморському регіоні миру, міжнародної безпеки й стійкого розвитку, розбудова відносин добросусідства із дружніми сусідніми державами є одним із пріоритетів” (УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №448/2021 — *Офіційне Інтернет-представництво Президента України*, 2021). Виходячи з цього, ми розглянемо можливість потенційного альянсового об’єднання Міжмор’я, що наразі досі є недовершеною та непогодженою концепцією у зародковому стані. Важливо зазначити, що хоча Міжмор’я не є реалізованим концептом наразі, вже зроблені певні

кроки у напрямку розбудови необхідної для нього інфраструктури — зокрема, початок ініціативи Люблінського трикутника (Тримор'я), а також робота у рамках ініціативи Бухарестської дев'ятки (В9).

Виходячи з факту того, що Міжмор'я наразі є ненародженим концептом, програмних документів, стратегій, хартій. тощо — ще не було затверджено. Тож ми поспілкувалися із трьома експертами-міжморцями з трьох ключових для даного дослідження країн: України — в особі аналітика “Української Призми” Герасимчука Сергія, Польщі — в особі доктора Якуба Ольховського, що представляє Інститут Центральної Європи та Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, та Литви — в особі Томаша Блацака, доктора історичних наук Торунського університету ім. Миколая Коперника, що наразі проводить дослідження у Вільнюсі.

У рамках інтерв'ю, питання розбиті таким чином, щоб відповіді на них могли розкрити три основні фактори потенційної діяльності Міжмор'я, а саме: значення Міжмор'я для європейської безпекової архітектури, перспективи Міжмор'я як альтернативи, або доповнення до НАТО, а також виклики, що стоять перед втіленням цієї концепції у життя.

3.1. Значення концепції Міжмор'я для європейської архітектури безпеки

Експерти надають різноманітні перспективи щодо значення концепції Міжмор'я для європейської архітектури безпеки. Сергій Герасимчук зазначає, що Міжмор'я наразі є більше абстракцією, ніж реальністю, через що вимагає багато часу для остаточного становлення, або бодай концептуального нарису, оскільки між дослідниками досі немає єдиної чітко визначеної моделі такого малого альянсу. Пан Герасимчук підкреслює, що існують дві основні інституційні рамки, які частково перекривають регіон Міжмор'я: ініціатива Тримор'я (з фокусом на диджиталізації, інфраструктурі та економічному розвитку регіону ЦСЄ) та Бухарестська дев'ятка (з фокусом на забезпеченні ефективної регіональної безпеки). Експерт вважає, що ці

рамки створюють основу для регіональної співпраці, яка може значно вплинути на європейську архітектуру безпеки, особливо в умовах російської агресії. Зовнішня загроза, така як агресія з боку Росії, може стати додатковим каталізатором для швидшого формування Міжмор'я не лише як концепту, а і як інституційної моделі (*див. Додаток 3*).

Якуб Ольховський насамперед наголошує на тому, що регіональні альянси, такі як Міжмор'я, можуть бути ефективнішими у певних аспектах через свою компактність та спільні інтереси. Він вважає, що Міжмор'я має потенціал стати важливим елементом європейської архітектури безпеки, особливо для країн Центральної та Східної Європи. Пан Ольховський також підкреслює важливість політичної волі та стабільності щодо внутрішньої політичної ситуації у державах-учасниках, оскільки ці два макрофактори критичні для успішної реалізації цієї концепції. Він вважає, що історичні спільності та культурна спадщина можуть стати основою для міцного союзу, якщо країни зможуть подолати свої внутрішні розбіжності, які, якщо не будуть проадресовані, лиш навпаки можуть призвести до подальшої поляризації (*див. Додаток 4*).

Томаш Блащак, своєю чергою, наголошує на тому, що Міжмор'я може значно посилити голос країн ЦСЄ на міжнародній арені. Він відзначає, що Польща є найбільш економічно сильною країною в регіоні, що сприяє зміцненню регіональної безпеки — утім, пан Блащак також підмічає, що залучення до Міжмор'я такої перспективної, хай й наразі нестабільної, держави як Україна може також внести конкурентну корективу, що може вплинути на відносини між Польщею та Україною - і, в результаті, ускладнити шлях Міжмор'я до повноцінного становлення та ефективного функціонування. Так само як пан Герасимчук, пан Блащак наголошує на важливості регіональних ініціатив, таких як Бухарестська дев'ятка і Тримор'я, які можуть створити інституційний каркас для Міжмор'я та забезпечити додатковий рівень безпеки у регіоні. Він також звертає увагу на важливість економічної інтеграції

та інфраструктурних проєктів для підтримки стабільності та розвитку Міжмор'я (див. Додаток 5).

Підсумовуючи, експерти вважають, що Міжмор'я має потенціал значно вплинути на європейську архітектуру безпеки — ініціативи, такі як Тримор'я та Бухарестська дев'ятка, можуть стати основою для інституційної рамки, яка сприятиме посиленню регіональної співпраці, а спільний безпековий контекст зовнішньої загрози лиш посилює прагнення до ефективної взаємодії на протидію імперіалізму та агресивній експансії РФ. Важливими факторами для успішної реалізації Міжмор'я є політична воля, стабільність внутрішньої політичної ситуації та економічна інтеграція. Експерти сходяться на думці, що історичні спільності та культурна спадщина можуть слугувати міцним фундаментом для співпраці, але при цьому важливо подолати внутрішні розбіжності та забезпечити підтримку з боку країн Старого Заходу, декотрі з яких ставляться до перспективи Міжмор'я досить скептично, а подекуди й вороже, з огляду на можливість створення “союзу в союзі”.

Україна виступає ключовою фігурою в концепції Міжмор'я, враховуючи її географічне положення та роль як буфера між Росією та Європейським Союзом. Розвиток подій в Україні має прямий вплив на безпеку всього регіону, тому зміцнення України вважається важливим елементом у створенні стійкого регіонального альянсу. Та наразі, долучення України до глобальних та регіональних безпекових проєктів є складною задачею, виходячи з позиції того, що Україна поки не є членом НАТО та ЄС. Таким чином, концепція Міжмор'я виступає як потенційно значущий елемент у європейській архітектурі безпеки, що пропонує доповнення до чинних механізмів та платформу для зміцнення регіональної взаємодії. Однак її успіх залежатиме від політичної згуртованості та готовності країн регіону до глибшої кооперації: міжнародна спільнота, зокрема країни Заходу, спостерігає за розвитком цієї ініціативи з інтересом, оскільки вона може сприяти стабілізації у Східній Європі. Водночас важливою є підтримка та координація з більшими міжнародними організаціями, як

НАТО та Європейський Союз, щоб гарантувати, що регіональні ініціативи доповнюють ширші стратегії безпеки (*див. Додаток 3*).

Додатково, існують конкретні приклади, які підкреслюють значущість Міжмор'я. Наприклад, інфраструктурні проєкти, як *Via Carpathia*, що з'єднує Балтійське і Чорне моря, демонструють практичні кроки до інтеграції регіону та посилення його економічного потенціалу через створення єдиного транспортного шляху з Півночі на Південь. Такі проєкти мають не лише економічне, але й стратегічне значення, зміцнюючи логістичні ланцюги та підвищуючи мобільність військ у випадку необхідності оборони (Бикова, 2023). Утім, наразі такі ініціативи не є завершеними через обмеження фінансування, що також є вагомим викликом для становлення Міжмор'я як альянсу. Ще одним прикладом є розвиток спільних військових навчань між країнами регіону, таких як "Rapid Trident", що підвищують взаємодію та сумісність збройних сил усіх залучених держав (*Rapid Trident-2023: У Молдові Відбудуться Багатонаціональні Військові Навчання, 2023*). Ці навчання сприяють кращій координації та готовності до спільних дій у випадку загрози, що, відповідно, загострилася з повномасштабним вторгненням РФ до України.

Підсумовуючи, експерти наголошують, що Міжмор'я може стати важливим фактором стабільності та безпеки в Європі, але для цього необхідна політична воля, інституційна підтримка та економічна інтеграція. Розвиток цієї концепції потребує скоординованих зусиль та підтримки як з боку регіональних гравців, так і міжнародної спільноти. Та все ж, найбільшим викликом згідно з Сергієм Герасимчуком є саме фінансування таких проєктів, та фінансування Міжмор'я загалом — згідно з експертом, для початкового становлення Міжмор'я необхідно щонайменше 700 мільярдів євро, які складно отримати і за допомоги зовнішнього державного чи інституційного фінансування, приватних інвестицій тощо (*див. Додаток 3*). Тому, реальність Міжмор'я не як концепту, а як інституційної моделі наразі впирається у найпростіше, та водночас найскладніше — у гроші, які у стані сучасної світової

економічної кризи постпандемії та повномасштабної війни РФ проти України, стає все тяжче отримати.

3.2. Міжмор'я у ролі альтернативи або доповнення до НАТО

Експерти мають різні думки щодо того, чи може Міжмор'я стати альтернативою НАТО у Східній Європі, проте всі вони погоджуються, що наразі ця концепція може бути лише доповненням до НАТО.

Сергій Герасимчук стверджує, що Міжмор'я не може бути повною альтернативою НАТО. Експерт поясняє це декількома факторами, зокрема тим, що НАТО є основним військовим альянсом західного світу, і має значно більший військовий потенціал і широку структуру безпеки. Міжмор'я натомість навіть у своєму найкращому потенційному форматі, не зможе досягти рівня військової могутності та ресурсів, які має НАТО, оскільки альянс об'єднує значну кількість країн з потужними арміями та військовими бюджетами — тоді як країни Міжмор'я не можуть забезпечити подібну масштабну військову присутність та вплив суто через економічний та географічний фактори.

Також, як стверджує експерт, НАТО має високорозвинуту інституційну та організаційну структуру, яка забезпечує відносно ефективну координацію та взаємодію між країнами-членами. Міжмор'я, як нова ініціатива, ще не має такої розвиненої системи та механізмів взаємодії, і через це, навіть якщо Міжмор'я зможе сформулювати ефективні інституційні рамки своєї діяльності, це займе багато часу і не забезпечить негайної заміни НАТО щодо питань гарантування та промотування безпекових стратегій та політик.

Іншим надзвичайно важливим фактором є політичні розбіжності між державами-учасницями Міжмор'я, які ускладнюють створення стабільного альянсу на зразок НАТО. Наприклад, різні історичні конфлікти та економічні інтереси можуть перешкоджати формуванню єдиного та ефективного оборонного блоку. Натомість пан

Герасимчук підкреслює важливість таких регіональних форматів, як Люблінський трикутник, оскільки такі об'єднання можуть посилювати політичну вагу країн-учасниць на міжнародній арені — але навіть з цим, вони не здатні замінити НАТО самостійно. За його словами, подібні формати можуть бути ефективними для неформальної взаємодії з іншими структурами, такими як Nordic Baltic 8 або Веймарський трикутник через підхід “back-door access”, через який держави, що не є членами НАТО та ЄС, як Україна, можуть отримувати спрощений доступ до частки ресурсів та сприяти прийняттю рішень на свою користь (*див. Додаток 3*).

Пан Якуб Ольховський також вважає, що Міжмор'я не може замінити НАТО. Він підкреслює, що НАТО залишається основною військовою організацією західного світу, і жодна інша структура не зможе виконувати її функції. Експерт зазначає, що регіональні альянси, такі як Міжмор'я, можуть бути ефективнішими в деяких аспектах через свою компактність та спільні інтереси, але вони можуть лише доповнювати НАТО, а не замінювати його, через відсутність настільки сильної політичної та економічної ваги (*див. Додаток 4*).

Пан Блащак також вважає, що Міжмор'я може служити доповненням до НАТО, але не повною альтернативою. Він підкреслює важливість регіональних ініціатив для посилення безпеки в контексті поточних викликів, таких як агресія Росії, але визнає, що НАТО залишається ключовим гравцем у забезпеченні безпеки в Європі. Експерт наголошує на історичних конфліктах та політичних розбіжностях, які можуть ускладнити створення ефективного регіонального альянсу, здатного замінити НАТО. Проте, він визнає, що регіональні ініціативи, такі як Бухарестська дев'ятка, можуть значно посилити голос країн Центральної Європи на форумах НАТО, що може посприяти ініціації та впровадженню рішень, що є важливими для промоції інтересів країн ЦСЄ (*див. Додаток 5*).

З усім тим, Міжмор'я може слугувати важливим інструментом для зміцнення безпеки в регіоні. Наприклад, Польща та Україна мають потужні армії, які можуть спільно діяти проти потенційної агресії з боку Росії. Польсько-українська військова

співпраця, включаючи спільні навчання, підвищує готовність та взаємодію збройних сил обох країн (Newsletter European, 2016). Попри значний потенціал, концепція Міжмор'я стикається з багатьма викликами — зокрема, історичні конфлікти та політичні розбіжності між країнами регіону можуть ускладнити створення стабільного альянсу. Крім того, економічні проблеми та залежність деяких країн від Росії також можуть стати на заваді реалізації цієї концепції.

Міжмор'я може виконувати роль важливого регіонального механізму, який зосереджується на спільних загрозах і цілях безпеки. Однак його ефективність як повноцінної альтернативи НАТО обмежена з кількох причин. Насамперед стоїть питання ресурсів: НАТО має значно більші грошові, збройні та політичні ресурси, ніж Міжмор'я, що унеможлиблює концепт Міжмор'я у ролі абсолютної альтернативи НАТО. Також, проблемою є недостатній політичний вплив країн Міжмор'я на політичній арені, що також не сприяє Міжмор'ю як альтернативі. Також постає питання військової інтеграції та стандартів: НАТО працює на основі високих стандартів військової інтеграції та сумісності, що може бути складно досягти в рамках нового альянсу без тривалої підготовки та координації. На додачу до цього, країни Міжмор'я, своєю участю в інших альянсах як НАТО та ЄС можуть спричинити конфлікт інтересів, зокрема з точки зору 5-ї статті НАТО. Рішенням конфлікту може бути або зміна зобов'язань через трансформацію установчих документів НАТО, що може бути надзвичайно тривалим процесом, або вихід з НАТО Польщі та Литви, що прямо суперечить інтересам двох країн.

Герасимчук С. П. вказує на наявні спроби Європейського Союзу знайти альтернативи або доповнення до НАТО, такі як PESCO. Він наголошує, що ці ініціативи не можуть повністю замінити НАТО, але можуть служити значущими доповненнями, що вказує на неможливість Міжмор'я повноцінно замінити НАТО у ролі головної оборонної структури в Європі. Крім того, обговорення ролі Британії у взаємодії з Міжмор'ям після Брекзиту свідчить про можливість зміцнення регіональних зв'язків через нові формати співпраці. Такі зв'язки можуть допомогти

покращити безпекову ситуацію та забезпечити регіон більшою самостійністю від традиційних структур безпеки, як НАТО (*див. Додаток 3*).

З огляду на ці фактори, Міжмор'я більш вірогідно виступає як доповнення до наявних безпекових альянсів. Експерти погоджуються, що Міжмор'я не може стати повноцінною альтернативою НАТО у Східній Європі. Регіональні ініціативи можуть доповнювати функції НАТО, забезпечуючи додаткову безпеку та політичну вагу для країн-учасниць, але не можуть замінити НАТО як основний військовий альянс. Основними факторами для успішної реалізації Міжмор'я є політична воля, внутрішня стабільність країн-учасниць та їх здатність співпрацювати на рівних умовах.

3.3. Виклики у реалізації концепції Міжмор'я

Концепція Міжмор'я виходить за рамки традиційного аналізу міждержавних відносин, оскільки вона акцентує на важливості регіонального співробітництва та колективної безпеки для країн Центральної та Східної Європи. Тому значення концепції Міжмор'я для європейської архітектури безпеки можна оцінювати через призму посилення регіональної співпраці. Це об'єднання може сприяти зміцненню безпекового балансу в Європі, створюючи додатковий форум для координації зусиль у відповідь на виклики, що ставлять перед Європою як глобальний Схід (зокрема Росія і Китай), так і інші регіональні гравці. У контексті російської агресії проти України та невпевненості в гарантіях безпеки від більших міжнародних альянсів, як НАТО, країни Міжмор'я вбачають потребу у зміцненні регіональних військових та політичних зв'язків. Це стосується не тільки військових аспектів, але й економічної співпраці та політичної координації.

Сергій Герасимчук звертає увагу на те, що наразі є різні ініціативи спрямовані на пошук альтернативних моделей архітектури безпеки в Європі, включаючи такі проекти, як PESCO, B9, Люблінський трикутник (3SI) тощо. Однак пан Герасимчук наголошує, що усі ці проекти наразі знаходяться на ембріональному етапі свого

розвитку, та можливість їхньої реалізації сильно залежить від політичної волі та співпраці між державами. Цю ж думку підтримує пан Ольховський, стверджуючи, що ефективність малих альянсів формату Міжмор'я залежить від двох факторів: внутрішніх, які й походять з політичної волі та внутрішньополітичного процесу держав-учасниць, та зовнішнього, що передбачає низку зовнішніх обставин, що можуть стати “тригером”, поштовхом для розвитку малого альянсу — адже ідеї формування таких альянсів з позиції *real politik* завжди передбачають якусь мету, яку можна реалізувати лише із залученням зовнішньополітичних процесів та ресурсів (див. Додаток 3).

Утім, експерти визначають й потенційні загрози, що можуть посприяти “мертвонародженню” таких малих альянсів — зокрема, пан Ольховський зазначає спільний історичний контекст, як такий, що може запобігти ефективній співпраці альянсів як Міжмор'я: “Я боюся, що це знову може бути перешкодою, тому що це видно в кожній країні, якщо розглядати територію, яка вважається Центральною Європою, в основному між німцями та росіянами. Є багато націй і більшість з них мають якусь образу один на одного. Тому що *300 років тому* ви щось робили, але ви *робили щось 300 років тому* тощо. І це проблема, це робить нашу співпрацю у такому форматі як 3SI чи *Intermarium*, на жаль, дуже складною. Це не просто маленький приклад, просто подивіться на Вишеградську групу з лише чотирьох країн: Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини. Вона мертва. Вона мертва, тому що у держав є два різні інтереси. Словаччина та Угорщина пішли кудись зовсім в інше місце, до Москви. І що ми можемо зробити? Ось у чому проблема”¹³.

¹³ Авторський переклад, оригінал: “*And I'm afraid it may be again an obstacle, because it is visible in every country, if you look at this area, which is considered to be Central Europe, basically between Germans and Russians. There are many nations and the majority of these nations have some grudges against each other.*

Because 300 years ago you did something, but you did something 300 years ago, etc. And this is a problem and it makes our cooperation, I mean, in this format of 3SI or Intermarium, unfortunately, very difficult. It's not just one small example, just look at the Visegrad group from just four countries, Poland, Czech Republic, Slovakia and Hungary. It's dead. It's dead because the states have two divergent interests. The Slovakia and Hungary went totally somewhere else. To Moscow. What can we do? That's the problem.” (див. Додаток 4).

З огляду на те, обговорення таких ініціатив як Міжмор'я продовжуються, утім темп цих обговорень та прийняття необхідних стратегічних рішень наразі є не надто швидким. Труднощів також додає спорідненість культурного та історичного просторів, що, з одного боку є безумовно позитивним фактором, а з іншого — пробуджує не зажиті травми у соціумах: наприклад, нещодавня реакція польського суспільства на вбрання представниці України на Євробаченні 2024 Jerry Neil, котра носила пуловер з написом “BANDERACIAGA”, що містить у собі референс на Степана Бандеру — героя для України, та ката та вбивці для поляків (Шурмакевич, 2024). З огляду на це, державам необхідно тісно взаємодіяти та комунікувати щодо болючих точок на канві історичного процесу, оскільки замовчування та уникання таких дискусій лиш погіршуватиме стан відносин між державами. Пан Ольховський, на противагу своєму попередньому аргументу, додає: “З іншого боку, з позитивного — у нас насправді є ця спільна спадщина: культурна, історична. Це може бути причиною конфліктів, якихось образ тощо. Але з іншого боку, це також може бути чинником співпраці, і це може дати нам якесь відчуття, можливо, не єдності, але відчуття, що ми ділити щось спільне, що ми досі маємо щось спільне. Я зустрічав багато людей у Литві та Україні, які так думають. Кажуть: так, добре, проблеми є завжди, особливо між сусідами. Але, колись ми належали до однієї великої держави, до одного королівства”¹⁴.

Створення Міжмор'я як ефективного безпекового альянсу в регіоні Центральної та Східної Європи також супроводжується низкою юридичних та політичних викликів, які можуть значно ускладнити процес його формування та функціонування.

До юридичних викликів належать наступні фактори:

¹⁴ Авторський переклад, оригінал: “On the other hand, what is positive? We have actually this common heritage, cultural, historical. It is a reason, it may be a reason of conflicts and some grievances, etc. But on the other hand, it may be also a reason for cooperation and it may give us some feeling of, maybe not unity, but a feeling that we share something in common, I met many people in Lithuania and Ukraine who think this way. They say, yes, all right, there are always problems, especially between the neighbours. But, well, we, once upon a time, we belonged to one big state, one kingdom.” (див. Додаток 4).

1. **Створення правової основи:** Необхідно розробити комплекс міжнародних угод, що регулюватимуть створення і функціонування Міжмор'я. Це включає угоди про військову співпрацю, спільні оборонні заходи, розподіл витрат, а також механізми прийняття рішень.
2. **Сумісність з міжнародним правом:** Міжмор'я має відповідати міжнародним законам та угодам, в тому числі статутам ООН, правилам ведення бойових дій та зобов'язанням, що випливають з інших міжнародних договорів, яких дотримуються країни-учасниці.
3. **Двосторонні угоди:** Для країн, які вже є членами НАТО або мають інші регіональні оборонні зобов'язання, необхідно забезпечити, що участь у Міжмор'ї не порушуватиме наявні двосторонні або багатосторонні угоди.

Політичні виклики натомість охоплюють наступні чинники:

1. **Внутрішньополітичні розбіжності:** Країни ЦСЄ мають різні політичні системи, внутрішньополітичні умови та зовнішньополітичні орієнтації, що може ускладнити формування єдиної стратегії безпеки. Наприклад, взаємодія між державами, які мають конфліктні інтереси з іншими учасниками, може бути складною.
2. **Баланс між суверенітетом та колективними рішеннями:** Забезпечення ефективної співпраці без підризу національного суверенітету є складним завданням. Учасники мають дійти згоди щодо механізмів прийняття рішень, які враховуватимуть інтереси всіх сторін.
3. **Опір з боку РФ:** Росія може сприймати Міжмор'я як загрозу своїм інтересам у регіоні, що може призвести до збільшення геополітичної напруженості та втручання в діяльність альянсу. Країни-учасниці повинні бути готові до можливих протидій та кібератак.
4. **Координація з НАТО та ЄС:** Важливо забезпечити, що Міжмор'я діятиме у координації з чинними міжнародними організаціями, такими як НАТО

та Європейський Союз. Необхідно уникнути дублювання функцій та розробити механізми взаємодії, що сприятимуть спільній безпеці.

Також, центральним викликом, про який свідчить пан Герасимчук є брак фінансування. Для реалізації проєкту Міжмор'я необхідно залучити щонайменше 700 мільярдів євро: ці кошти будуть використані на розвиток інфраструктури, зокрема транспортних та енергетичних проєктів, які є ключовими для інтеграції регіону та підвищення його інвестиційної привабливості. За словами експерта, залучення необхідних інвестицій для розвитку Міжмор'я вимагає кількох ключових кроків. По-перше, важливо підкреслити значення політичної стабільності та ефективного урядування в країнах регіону, як основу для залучення інвестицій. Також він зазначає необхідність розвитку інфраструктури та зміцнення міждержавних зв'язків, які можуть сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату.

Пан Герасимчук також акцентує на необхідності консолідації зусиль між країнами-учасницями для створення єдиної привабливої економічної платформи, яка могла б залучати іноземні інвестиції. Він підкреслює важливість створення умов, які б забезпечили правову захищеність інвестицій та ділову прозорість, що є критично важливими факторами для інвесторів. Успішне формування та реалізація концепції Міжмор'я залежатиме від здатності країн-учасниць подолати юридичні та політичні виклики, залучити необхідні інвестиції, а також забезпечити ефективну співпрацю на основі спільних цілей та взаємних інтересів.

Підсумовуючи, значення Міжмор'я для європейської архітектури безпеки полягає у його здатності посилювати регіональну співпрацю та створювати додатковий рівень захисту від зовнішніх загроз, таких як агресія з боку Росії. Експерти підкреслюють, що спільні історичні та культурні зв'язки між країнами Центральної та Східної Європи можуть стати міцною основою для формування ефективного альянсу.

Проте, Міжмор'я не може стати повноцінною альтернативою НАТО через низку об'єктивних причин. Перш за все, НАТО володіє значно більшим військовим потенціалом та ресурсами, а також високорозвиненою інституційною структурою, яка

забезпечує ефективну координацію між країнами-членами. Міжмор'я наразі не має таких можливостей і стикається з численними викликами, які ускладнюють його становлення як основного оборонного альянсу в регіоні.

Основні виклики, з якими стикається Міжмор'я, включають політичні розбіжності між країнами-учасницями, історичні конфлікти, економічні проблеми та залежність від зовнішніх гравців, таких як Росія. Крім того, недостатнє фінансування та відсутність підтримки з боку великих міжнародних організацій, таких як НАТО та ЄС, також перешкоджають ефективній реалізації цієї концепції.

Водночас Міжмор'я може відігравати важливу роль як доповнення до наявних міжнародних структур безпеки, таких як НАТО. Спільні військові навчання, інфраструктурні проєкти та економічна інтеграція можуть сприяти зміцненню регіональної стабільності та підвищенню рівня безпеки в Центральній та Східній Європі.

Таким чином, для успішної реалізації концепції Міжмор'я необхідна політична воля, внутрішня стабільність країн-учасниць та їх здатність співпрацювати на рівних умовах. Міжмор'я має потенціал стати важливим елементом європейської архітектури безпеки, але для цього потрібні скоординовані зусилля та підтримка як з боку регіональних гравців, так і міжнародної спільноти.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, дане дослідження, його теоретичні та методичні рамки, дозволили нам виконати усі завдання, що зазначалися у вступі до цієї наукової роботи.

У цій роботі ми застосовуємо конструктивістську теорію як ключовий теоретичний інструмент для вивчення конструювання ідентичностей «свій-чужий» на міжнародній арені. Робота Александра Вендта та Баррі Бузана підкреслює, що основні структури міжнародних відносин формуються не лише матеріально, але й через соціальні конструкції, що виникають у результаті взаємодії між державами. Теорія передбачає, що національні ідентичності та інтереси формуються на основі соціальних взаємодій і зовнішнього сприйняття. Вендт вважав, що «анархія породжується державами», і підкреслював роль соціалізації та взаєморозуміння у формуванні міжнародної системи. Ця теорія дозволяє нам розглядати міжнародні відносини як арену, на якій держави беруть активну участь у формуванні сенсів та ідентичностей, допомагаючи розглядати інших як «друзів» або «ворогів». Бузан розширює це розуміння, пропонуючи концепцію регіональних комплексів безпеки, де безпека пояснюється через соціальні взаємодії та відносини між державами в межах конкретного регіону. Цей підхід особливо корисний для аналізу ситуацій, коли історичний, культурний і політичний контекст глибоко впливає на відносини між державами, дозволяючи нам побачити не лише поведінку держав, але й процеси, які формують цю поведінку на глибокому рівні.

У дослідженні ми розглядаємо концепт занепаду цивілізацій, зокрема занепад євроатлантичної цивілізації, через теорії Освальда Шпенглера та Арнольда Тойнбі. У своїй книзі «Занепад Заходу» Шпенглер вважав, що кожна цивілізація проходить різні стадії життєвого циклу організмів: народження, зростання, старіння і смерть. Він вважав, що занепад європейської атлантичної цивілізації призвів до занепаду людської цивілізації неминучий процес. Втрата культурної та духовної сили призводить до внутрішнього конфлікту та втрати глобального впливу. У своїх працях

Тойнбі стверджував, що історія є відповіддю на виклики, які стимулюють розвиток або ведуть до занепаду цивілізації. Критеріями занепаду він назвав нездатність цивілізації адаптуватися до нових викликів і втрату креативності. Акцент на євроатлантичній цивілізації в цій роботі має на меті виявити, як політична та економічна інтеграція може створити напругу: зокрема, через відмінності в політиці та економічних інтересах, разом з демографічними змінами та імміграцією, що впливає на соціальну стабільність, культурним плюралізмом, який може призвести до конфліктних ситуацій, а також втратою глобального впливу та переосмислення ролі НАТО та ЄС у світових процесах. Ці фактори в поєднанні з внутрішніми та зовнішніми викликами сформували поточний стан і перспективи євроатлантичної цивілізації, розглянуті за допомогою цих теорій.

У дослідженні розглянута трансформація ялтинської системи міжнародних відносин, сформованої після Другої світової війни, до пост'ялтинської системи. Головною особливістю цієї трансформації є завершення Холодної війни, що призвело до розпаду Радянського Союзу та змінило світовий баланс сил і мало значний вплив на міжнародні відносини. Зростання впливу регіональних гегемонів і поява нових центрів сили, таких як Китай і Європейський Союз змінило ідеологічний контекст, і ялтинська система, заснована на протистоянні двох ідеологічних блоків, відійшла на другий план, зменшивши ідеологічну поляризацію та спонукавши до переосмислення міжнародних відносин і політики. Глобалізація сприяла швидкому розвитку технологій і зростанню міжнародної торгівлі, впливаючи на інтеграцію світової економіки та інтеграцію країн і глобальних культур. Багатополярність, що позначається посиленням регіональної влади, сприяє диверсифікації міжнародних відносин і стратегій взаємодії між акторами. Міжнародні організації, як ООН, НАТО та Європейський Союз, потребують зміни своїх функцій і методів роботи, щоб адаптуватися до нових умов і викликів. Пост'ялтинська епоха характеризується увагою людей до прав людини та поширенням демократичних цінностей, що впливає на внутрішню та зовнішню політику багатьох країн. Ці особливості трансформації

ялтинської системи у пост'ялтинську дозволяють глибше зрозуміти сучасні міжнародні відносини та їх вплив на глобальну безпеку та стабільність.

У роботі детально аналізуються ключові напрями формування відносин між Російською Федерацією та країнами Міжмор'я (Україна, Литва, Польща) у 1980-2024 роках. Радянська спадщина, включаючи історичний контекст радянської окупації та її вплив на ці країни, відіграє важливу роль у формуванні сучасних відносин цих держав Міжмор'я з Росією. Русифікаторська політика Москви, асиміляційні зусилля та концентрація влади наклали глибокий відбиток на образ Росії як держави-агресора. Висвітлено роль національно-визвольних рухів в Україні, Польщі та Литві під час розпаду Радянського Союзу як ключового чинника становлення незалежних держав та їх віддалення від Російської Федерації. Російсько-українська війна, яка спалахнула у 2014 році та ескалювалася у 2022 році, радикально змінила геополітичний ландшафт усїєї Європи, чим загостило важливість дискурсу малих альянсів на противагу імперіалізму. Війна є ключовим моментом у зміні ставлення до безпеки у країнах Міжмор'я та прагненні України інтегруватися в НАТО та ЄС. Особлива увага приділяється економічним і політичним аспектам відносин, зокрема, у контексті енергетичної безпеки, щодо залежності від російських енергоресурсів та інфраструктури.

Концепція Міжмор'я у даному дослідженні розглядається не лише як теоретична конструкція, а і як практична ініціатива, яка може слугувати альтернативою безпеки або доповненням до НАТО. Геополітичне розташування країн Міжмор'я (Польщі, Литви та України) між Балтійським і Чорним морями робить регіон стратегічно важливим для контролю важливих логістичних шляхів та утримання агресії зі сходу. Такі виклики безпеці, як російська агресія, вимагають зміцнення регіональної безпеки шляхом тіснішої співпраці та координації між країнами ЦСЄ, а історичний контекст спільної боротьби з зовнішньою агресією може стати основою для поглиблення взаємодії та взаємної підтримки країн Міжмор'я. Союз держав-членів Міжмор'я може служити доповненням до НАТО, особливо коли

НАТО стає обмеженим через політичні розбіжності держав-членів Альянсу та бюрократичними механізмами, котрі не дозволяють швидко приймати необхідні рішення у рамках ефективного реагування на термінові загрози. Політична та економічна інтеграція в рамках концепції Міжмор'я сприяє стабільності та процвітанню регіону ЦСЄ та підвищує його здатність протистояти зовнішнім загрозам. Самоідентичність і спільні цінності можуть допомогти ефективніше координувати оборонну політику та планування безпекових ініціатив. Утім, хоча концепція Міжмор'я має потенціал стати ефективною структурою безпеки, для її успішної реалізації важливо подолати політичні розбіжності та знайти спільні рішення для наявних викликів. Крім того, важливим аспектом є підтримка міжнародних організацій та інших країн, зокрема з точки зору фінансування, надання підтримки щодо інфраструктурних проєктів, а також встановлення інституційних рамок взаємодії Міжмор'я та НАТО з ЄС.

Концепція Міжмор'я є потенційно ефективним механізмом формування буферної зони в Центральній та Східній Європі. Дослідження підтверджує, що така ініціатива має певні переваги, які можуть сприяти зміцненню безпеки та стабільності в регіоні — зокрема, географічне розташування країн Міжмор'я у так званому Хартленді дозволяє їм фактично виконувати роль буфера між імперіалістською Росією та євроатлантичним альянсом, обмежуючи прямий вплив російської силової політики на Європейський Союз. Спільні виклики безпеки, які об'єднують ці країни через історію конфліктів і викликів з боку Росії, створюють основу для більш тісної військової та політичної співпраці для захисту кордонів і суверенітету. Міжнародна підтримка таких організацій як НАТО та ЄС для стабілізації регіону може допомогти залучити додаткові ресурси та інвестиції в безпекову архітектуру Міжмор'я, посилюючи його роль як буферної зони. Водночас у роботі ми виявили певні труднощі та потенційні виклики, з якими може зіткнутися регіон ЦСЄ у контексті реалізації концепції Міжмор'я, зокрема політичні непорозуміння, історичні суперечки та економічні розбіжності між країнами регіону, що може ускладнити процес їх

інтеграції та ефективного співробітництва. Таким чином, хоча концепція Міжмор'я має великий потенціал стати ефективною та надійною буферною зоною, для її успішної реалізації необхідно систематично працювати над розв'язанням наявних проблем та забезпечити згуртованість країн Міжмор'я у вирішенні спільних стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- Badie, B. (2017). *Humiliation in International Relations : A Pathology of contemporary International systems*. <https://doi.org/10.5040/9781509901180>
- BBC News Україна. (2010, March 11). *20 років тому Литва проголосила незалежність*. https://www.bbc.com/ukrainian/world/2010/03/100311_lithuania_anniv_vc_is
- BBC News Україна. (2022, September 17). *Балтійська солідарність. Як Литва, Латвія та Естонія допомагають Україні і кому це не подобається*. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62755030>
- BBC *Ukrainian*. (n.d.). https://www.bbc.com/ukrainian/programmes/story/2003/12/printable/031228_micros_interview_one
- Bieleń, S. (2021). *Turbulence in the Post-Cold War era*. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323553205>
- Brock, G. (1998, July 20). *Cosmopolitanism | Global citizenship, human rights & Ethics*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/cosmopolitanism-philosophy>
- Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, D. J. (1998). Security: a new framework for analysis. *International Journal*, 53(4), 798. <https://doi.org/10.2307/40203739>
- Danylova, T., & Yudina, V. (2018). A. Toynbee and his Universalist Study of History. *Traektoriâ Nauki*, 4(10), 4001–4007. <https://doi.org/10.22178/pos.39-5>
- Fukuyama, F. (2006). *End of History and the Last man*. Simon and Schuster.
- Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22. <https://doi.org/10.2307/20045621>
- Lamont, C. K. (2021). *Research methods in international relations*. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BB1894925X>

- Little, R., & Buzan, B. (2001). International Systems in World History: Remaking the study of International relations. *History*, 29(3). <https://doi.org/10.1080/03612759.2001.10525902>
- Lukiv, J., & Parker, J. (2023, December 15). *Hungary blocks €50bn of EU funding for Ukraine*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-67724357>
- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *Geographical Journal*, 23(4), 421. <https://doi.org/10.2307/1775498>
- Mearsheimer, J. J. (2022, June 23). *The Causes and Consequences of the Ukraine War | Russia Matters*. <https://www.russiamatters.org/analysis/causes-and-consequences-ukraine-war>
- Nadobko, O. (2022). FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF INTERMARIUM IN THE GEOPOLITICAL IDEAS OF POLAND AND UKRAINE IN THE XIX–XX CENTURIES. *Regional'ni Studii*, 30, 169–173. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.30.28>
- Neprytskyi, O., & Okuniovska, Y. (2019). «Солідарність» – чинник демократизації і формування міжнародного іміджу Польщі. *Naukovì Zapiski Vinnic'kogo Deržavnogo Pedagogičnogo Unìversitetu Ìmenì Mihajla Kocùbins'kogo. Seriâ: Ìstoriâ/Naukovì Zapiski. Seriâ: Ìstoriâ*, 29, 89–93. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-89-93>
- Newsletter European. (2016, August 29). *Intermarium: a fresh start for an old, vital security project in Eastern Europe? - Newsletter European*. <https://web.archive.org/web/20230922191315/https://www.newslettereuropean.eu/intermarium-vital-security-alternative-eastern-europe/>
- Polygraph. (2023, January 13). Советник Путина лживо настаивает, что Россия воюет с НАТО, а не с Украиной. *ГОЛОС АМЕРИКИ*. <https://www.golosameriki.com/a/russia-is-at-war-with-nato/6917785.html>
- Rapid Trident-2023: У Молдові відбудуться багатонаціональні військові навчання. (2023, September 7). <https://armyinform.com.ua/2023/09/07/rapid-trident-2023-u-moldovi-vidbudutsya-bagatonaczionalni-vijskovi-navchannya/>

- Seepersad, D. (2011, February 17). *The politics of bipolarity and IPE in contemporary times*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2011/02/17/the-politics-of-bipolarity-and-ipe-in-contemporary-times/>
- Spengler, O. (1926). The decline of the West. *Science News-letter/Science News Letter*, 8(268), 9. <https://doi.org/10.2307/3901804>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (1998, July 20). *Congress of Vienna | Goals, Significance, Definition, & Map*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Vienna>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (1999, May 4). *Yalta Conference | Summary, Dates, Consequences, & Facts*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Yalta-Conference>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2024a, April 10). *Peace of Westphalia | Definition, Map, Results, & Significance*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Peace-of-Westphalia>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2024b, May 6). *Treaty of Versailles | Definition, Summary, Terms, & facts*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Versailles-1919>
- Tymoshchuk, O. G. (2022). The Impact of the Russian-Ukrainian War on European Integration Processes in the Context of Ukraine is Going the Way to Become EU Member: International And Legal Aspects. *Pivdennoukraińs'kij Pravničij Časopis*, 3(4), 81–86. <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.14>
- Ukrinform. (2019, February 21). Зміни до Конституції про курс України на ЄС і НАТО набули чинності. *Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2644931-zmini-do-konstitucii-pro-kurs-na-es-i-nato-nabuli-cinnosti.html>
- Ukrinform. (2023, December 1). Вступ Швеції в НАТО перетворився на політичні торги між Туреччиною та Заходом - експертка. *Ukrinform*.

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3794433-vstup-svecii-v-nato-peretvorivsa-na-politicni-torgi-miz-tureccinou-ta-zahodom-ekspertka.html>

Umland, A. (2019, August 29). *Ukraine's Understandable But Senseless Hope for NATO Membership*. Atlantic Council.

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-s-understandable-but-senseless-hope-for-nato-membership/>

Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.

Бикова, А. (2023, September 7). *Литва: президент призвал ускорить реализацию проектов «Rail Baltica», «Via Baltica» и «Via Carpatia»*. logist.today. https://logist.today/uk/dnevnik_logista/2023-09-07/litva-prezident-prizval-uskorit-realizatsiyu-proektov-rail-baltica-via-baltica-i-via-carpatia/

Бондаренко, С. (2012). Роль Народного Руху України у національно-політичному житті українського народу наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття: сучасний стан та перспективи розвитку. *Міжнародний Збірник Наукових Праць: Україна – Європа – Світ*, 9, УДК 94:321.011(474.5)«1988/1991». <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2015/264-251-13.pdf>

Борділовська, О. (2024, February 11). *УКРАЇНА ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ПІВДЕНЬ*. UKR Line. <https://ukrline.info/2024/02/11/ukrayina-ta-hlobalnyy-pivden/>

Визнання Голодомору актом геноциду в світі. (2024, May 13). Національний Музей Голодомору-геноциду. <https://holodomormuseum.org.ua/vyznannia-v-sviti-holodomoru-aktom-henotsydu/>

Волович, О. (2016, June 4). *Балто-Чорноморський союз: міф чи реальність?* Одеська Обласна Газета «Чорноморські Новини». <https://chornomorka.com/archive/21725/a-7635.html>

- Герасимчук, С. П., & Драпак, М. (2023а). Основні перешкоди до членства України в НАТО та ЄС, відповідні наративи опонентів членства та способи їх спростування. *Аналітичний Портал*. <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-nato-eu/>
- Гончаренко, Ю. (2019, November 20). Проект Міжмор'я: від концепції до реалізації. *Фонд Сприяння Демократії*. <https://fpdi.org.ua/2017/06/09/iu-honcharenko-proekt-mizhmoria-vid-kontseptsii-do-realizatsii/>
- Кузьмінчук, Т. (2020, January 17). Чи можливий проект "Міжмор'я"? <https://localhistory.org.ua/texts/statti/chi-mozhlivii-proekt-mizhmoria/>
- Курносів, А. (2023, May 20). Війна в Європі і майбутнє Тримор'я. Геополітичний суб'єкт чи дискусійний клуб. *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/trymorya-samit-viyna-bezpeka/32419484.html>
- Куш, О. (2023, September 10). Польща-Україна-Литва: Справа майбутнього чи реінкарнація минулого? *United Ukraine*. <https://www.united-ukraine.org.ua/post/poland-ukraine-lithuania-the-matter-of-the-future-or-the-reincarnation-of-the-past-olexiy-kushch>
- Нагель, Х. (2022, August 16). Повернення до Міжмор'я: як оновлена польська концепція може допомогти Україні. *Європейська Правда*. <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/08/16/7145038/>
- Назарчук, І. (2022, February 4). Українсько-турецька «квадрига»: взаємодія Києва та Анкари перед загрозою Москви. *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinsko-turetska-kvadyryha-moskva/31686318.html>
- Петренко, І. (2023, December 19). Український вектор Глобального Півдня. *Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3802414-ukrainskij-vektor-globalnogo-pivdna.html>
- Попов, А. (2024, February 28). Між Україною та РФ: хто для нас Туреччина – партнер чи конкурент. *УНІАН*. <https://www.unian.ua/economics/other/mizh-ukrajinoyu-ta-rf-hto-dlya-nas-turechchina-partner-chi-konkurent-12557145.html>

- Портников, В. (2023, October 14). Путін і «нецивілізоване розлучення». Що показав саміт СНД у Бішкеку? *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-snd-rozluchennya/32637231.html>
- Радіо Свобода. (2022, February 1). Кулеба розповів про «малий альянс» України, Польщі та Великої Британії. *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kuleba-novy-format-spivpratsi-polshcha-velyka-brytaniia/31681513.html>
- Російсько-українська війна у глобальному контексті - ТЕМА: інтернет-издание*. (2023, April 12). <https://tema.in.ua/article/15591.html>
- Руденко, А. (2023, March 9). Три причини. Чому зброю надають не так швидко, як потрібно? *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/zbroya-ukrayina-partnery-ofis-prezydenta/32308468.html>
- «Осінь народів»: революції в Центрально-Східній Європі. (n.d.). History | Твоя Бібліотека. <https://uahistory.co/pidruchniki/history-ukraine-and-world-11-class-2019-mudriy/30.php>
- Туряниця І.А. Литва 1988-1991 рр.: віхи та події «Забігу за незалежність». Наукові праці. Історія. 2015. Вип. 251. Т. 264. С. 70-73.
- Трибус, В. (2016, September 17). *Архітектори Міжмор'я*. Український Тиждень. <https://tyzhden.ua/arkhitektory-mizhmor-ia/>
- Трифоненко, К. (2024, April 2). *Глобальний Південь: як йому задати український вектор?* SESTRY. <https://www.sestry.eu/statti/globalniy-pivden-yak-yomu-zadati-ukrayinskiy-vektor>
- УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №448/2021 — Офіційне інтернет-представництво Президента України. (2021, July 30). Офіційне Інтернет-представництво Президента України. <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
- Чекаленко, Л. (2008). Україна - Росія: проблемне питання “стратегічного” партнерства. *МАГІСТЕРІУМ. Політичні Студії*, 31, УДК 32:327.

https://elibrary.ivinas.gov.ua/4117/1/Chekalenko_Ukraina_Rosii_problemne_pytannia.pdf

Шурмакевич, В. (2024, May 8). Побачили Jerry Heil у кофті з написом Banderaciaga: поляки закликають не голосувати за Україну на “Євробаченні.” *Українська Правда. Життя*. <https://life.pravda.com.ua/society/u-polshchi-zaklikayut-ne-viddavati-golosi-ukrajini-cherez-svitshot-jerry-heil-banderaciaga-detali-301441/>

Що таке Міжмор'я? (2022, June 13). *Щ Міжмор'я*. <https://intermarium.in.ua/2022/06/13/shcho-take-mizhmor-ia/>

Як зрозуміти Глобальний Південь та навіщо він Україні — розповідає професор Олексій Гарань. (2024, January 12). Фонд «Демократичні Ініціативи» Ім. Ілька Кучеріва. <https://dif.org.ua/article/yak-zrozumiti-globalniy-pivden-ta-navishcho-vin-ukraini-rozpovidae-profesor-oleksiy-garan>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Гайд інтерв'ю (українська версія)

Запрошення:

Шановний пане/пані ...,

Мене звати Тетяна, я студентка Києво-Могилянської Академії. Завершую свій бакалаврський дослідницький проєкт: досліджую Міжмор'я як потенційний безпековий блок, який може допомогти подолати бюрократичні обмеження НАТО та ЄС у контексті війни Росії проти України та її можливої ескалації на Захід.

Я хотіла б запросити вас як експерта для мого дослідження, зважаючи на ваш досвід у цій галузі.

Я розумію, що ваш час є цінним, і вдячна за вашу готовність зустрітись. Якщо у вас буде вільний час, я була б вдячна, якщо ми могли б організувати зустріч о [час зустрічі]. Інтерв'ю займе до однієї години, і ви можете знайти список питань у додатку до цього листа.

Дуже дякую і сподіваюся на вашу відповідь найближчим часом!

З повагою,

Тетяна Хоменко

Міжнародні відносини, Факультет соціальних наук і соціальних технологій

Києво-Могилянська Академія

Гайд інтерв'ю:

Доброго дня пане/пані...! Дякуємо, що погодилися взяти участь у нашому інтерв'ю. Сьогодні ми розглянемо надзвичайно важливу тему — концепцію Міжмор'я та її роль у сучасній Європі. Ця ідея набирає все більшої актуальності в контексті сучасних геополітичних викликів і загроз, зокрема через необхідність посилення безпеки та співробітництва в регіоні з огляду на російську агресивну війну.

Метою цього інтерв'ю є збір експертних думок та інсайтів щодо різних аспектів цієї концепції: від її історичних коренів та культурної спадщини до практичних можливостей економічної та безпекової співпраці. Ми також розглянемо потенційні виклики та перспективи впровадження Міжмор'я як доповнення або альтернативи існуючим міжнародним організаціям, таким як НАТО. Наші питання охоплюють три основні теми:

1. Значення концепції Міжмор'я для Європи:

1. Як ви оцінюєте ефективність міжнародних організацій, таких як НАТО та ЄС, у протидії агресії в Європейському регіоні та забезпеченні миру?
2. Як ви оцінюєте роль культурної та історичної спадщини Міжмор'я у формуванні майбутніх безпекових стратегій для регіону?
3. Які можливості для економічної співпраці ви бачите між країнами Міжмор'я?
4. Як наявність Міжмор'я як військового союзу може змінити геополітичну динаміку між Росією та Європою?
5. Як Міжмор'я може використати своє унікальне географічне та стратегічне положення для впливу на ширші європейські політики?

2. Міжмор'я як доповнення до НАТО чи альтернатива:

1. З огляду на кризу в НАТО через поточний політичний процес у США, чи існує можливість, що НАТО в Європі може ослабнути, і Міжмор'я може стати альтернативою для безпеки?
2. Як ви бачите роль Міжмор'я як доповнення до НАТО у забезпеченні безпеки у Східній Європі?
3. Які можливості та обмеження існують у співпраці Міжмор'я з НАТО?
4. Які конкретні обов'язки та відповідальності може взяти на себе Міжмор'я в контексті співпраці з НАТО?

3. Виклики та реалізація концепції Міжмор'я:

1. Які можливості та обмеження існують у використанні концепції Міжмор'я для стримування російської агресії?
2. Як ви вважаєте, що Міжмор'я може внести у спільну європейську інтеграцію та зміцнення демократії в регіоні?
3. Що потрібно зробити країнам Міжмор'я, щоб нарешті дати життя союзу?
4. Які соціокультурні та міжнаціональні виклики виникають у контексті Міжмор'я, і як вони можуть бути вирішені через співпрацю між країнами регіону?
5. Яким чином Міжмор'я може служити моделлю для інших регіональних союзів у світі в контексті економічної та військової співпраці?

Я щиро вдячна вам за ваш час та готовність поділитися своїми думками та знаннями. Ваші відповіді будуть надзвичайно цінними для мого дослідження і сприятимуть глибшому розумінню концепції Міжмор'я та її потенціалу в сучасному світі.

Перед початком, будь ласка, підтвердіть вашу згоду на запис інтерв'ю. Не соромтеся ставити будь-які додаткові питання щодо процедури інтерв'ю або наших цілей.

Дякую за співпрацю!

Додаток 2. Interview guide (English version)

Invitation: Dear Mr./Ms.,

My name is Tetiana, and I am a student at Kyiv-Mohyla Academy. I am finishing my Bachelor's research project: I'm researching Intermarium as a potential security bloc that can help overcome the bureaucratic limits of NATO and EU in the context of the Russian war against Ukraine and its possible escalation further to the West.

[reference contact name], with whom I also had an interview for the research, suggested I invite you as an expert for my research, given your expertise in the field.

I understand that your time is valuable, and I appreciate your willingness to meet. If there is a free timeslot from your end, I would be grateful if we could arrange a meeting at [meeting date]. The interview will take up to one hour, and you can find a list of questions attached to the email.

Thank you very much, and hope to hear from you soon!

Cheers,

Tetiana Khomenko

International Relations, Faculty of Social Sciences and Social Technologies

Kyiv-Mohyla Academy

Interview guide:

Good day, Mr./Ms....! Thank you for agreeing to participate in our interview. Today, we will discuss an extremely important topic — the concept of Intermarium and its role in contemporary Europe. This idea is gaining increasing relevance in the context of

current geopolitical challenges and threats, particularly due to the need to enhance security and cooperation in the region in light of Russia's aggressive war.

The purpose of this interview is to gather expert opinions and insights on various aspects of this concept, from its historical roots and cultural heritage to practical opportunities for economic and security cooperation. We will also consider potential challenges and prospects for the implementation of Intermarium as a complement or alternative to existing international organizations such as NATO. Our questions cover three main topics:

1. The significance of the Intermarium concept for Europe:

1. How do you assess the effectiveness of international organizations such as NATO and the EU in countering aggression in the European region and ensuring peace?
2. How do you evaluate the role of the cultural and historical heritage of Intermarium in shaping future security strategies for the region?
3. What opportunities do you see for economic cooperation between the Intermarium countries?
4. How could the presence of Intermarium as a military alliance change the geopolitical dynamics between Russia and Europe?
5. How can Intermarium leverage its unique geographic and strategic position to influence broader European policies?

2. Intermarium as a complement to NATO or an alternative:

1. Considering the crisis in NATO due to the current political process in the USA, is there a possibility that NATO in Europe might weaken and Intermarium could become a security alternative?
2. How do you see the role of Intermarium as a complement to NATO in ensuring security in Eastern Europe?

3. What opportunities and limitations exist in Intermarium's cooperation with NATO?
4. What specific duties and responsibilities can Intermarium take on in the context of cooperation with NATO?

3. Challenges and implementation of the Intermarium concept:

1. What opportunities and limitations exist in using the Intermarium concept to deter Russian aggression?
2. How do you think Intermarium can contribute to European integration and the strengthening of democracy in the region?
3. What needs to be done by the Intermarium countries to finally give life to the alliance?
4. What sociocultural and interethnic challenges arise in the context of Intermarium, and how can they be addressed through cooperation among the countries of the region?
5. In what ways can Intermarium serve as a model for other regional alliances globally in terms of economic and military collaboration?

I sincerely appreciate your time and willingness to share your thoughts and knowledge. Your responses will be extremely valuable for my research and will contribute to a deeper understanding of the Intermarium concept and its potential in the modern world.

Before we begin, please confirm your consent to record the interview. Feel free to ask any additional questions about the interview procedure or our goals.

Thank you for your cooperation!

Додаток 3. Транскрипт інтерв'ю, Герасимчук С.П.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Пане Герасимчук, вітаю! Дякую, що знайшли час для нашої зустрічі. Пропоную починати нашу дискусію. Хочу почати з вашої думки щодо ефективності взаємодії ЄС та НАТО у контексті протидії російській агресії. Зараз ми спостерігаємо за різкою поляризацією настроїв у США щодо діяльності НАТО та втручання у зовнішньополітичний процес загалом. З огляду на ризик, що США, за умови президенства Трампа, може відмовитися надалі підтримувати НАТО, або щонайменше допомагати Європі та Україні зокрема, чи готова Європа тримати східний кордон самостійно?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Маєте на увазі співпрацю НАТО і ЄС? Якщо подивитися на динаміку останніх 20-30 років, то ми бачимо суттєву еволюцію у співпраці між ЄС та Північноатлантичним альянсом попри те, що більшість країн збігаються – однак це відмінні утворення і тривалий час Європейський Союз фокусувався на тому, щоб забезпечити свою певну автономність. Думки про стратегічну автономію, яка зараз озвучується президентом Франції (Е. Макроном), не є чимось новим і не є його винаходом. Тривалий час Європа намагалася уникнути американського впливу, американського тиску.

Проте в останні роки, особливо з початком російської агресії у 2014 році, ми бачимо два тренди, які подекуди суперечать один одному. З одного боку, держави на кшталт Німеччини усіляко прагнуть зберегти трансатлантичну солідарність, трансатлантичний діалог. І вбачають США основним контрибутором безпеки у регіоні і, відповідно, ключовим гравцем в рамках Північноатлантичного альянсу.

Таку політику запроваджувала і Меркель, таку політику запроваджує і Шольц, в основному впираючись на Сполучені Штати й також орієнтуючись на те, що ядерна пресура Сполучених Штатів може, в тому числі забезпечити безпеку і Європи в цілому, і Німеччини, зокрема. Період президентства Трампа був в цьому плані

особливо травматичний, тому що тоді Трамп ставив під сумнів свої безпекові зобов'язання щодо Німеччини. Ми пам'ятаємо історію саміту Меркель-Трамп, коли Трамп демонстрував і символічний чек, і вимагав оплатити послуги Сполучених Штатів з забезпечення безпеки.

Однак потім після інавгурації Байдена, відповідно, з'явилися знов ці тренди на посилення захистів. З іншого боку, ми маємо інший відмінний тренд, де праведною силою виступає Франція. Цей тренд полягає у розбудові стратегічної автономії й має дві мети: одна – утвердити все-таки французьке стратегічне панування у безпековому секторі Європейського Союзу. З одного боку, тут суб'єктивний фактор - національний інтерес Франції, і об'єктивний фактор - припущення про повернення Трампа до Білого Дому і один з чинників який вимагає Європа – мати план Б.

Цим планом є стратегічна автономія для того, щоб побудувати якийсь механізм, на кшталт PESCO, того самого, які б були альтернативою в випадку, якщо Сполучені Штати відмовляться від своїх стратегічних зобов'язань в рамках Північноатлантичного альянсу. Тому спочатку було бажання позбутися Сполучених Штатів, а тепер, коли відчулося, що така перспектива є і доволі близькою, частини держав намагаються отримати зв'язки, частини держав шукають рішення аля PESCO, стратегічна автономія, таке інше.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Дуже дякую. Тоді заодно хотіла запитати, якщо ми беремо до уваги нинішні рухи всередині США, зокрема конфлікт між демократами та республіканцями, дуже сильну поляризацію і відверті заяви про те, що США не буде підтримувати європейські країни, тому що вони не платять - за умови того, що Дональд Трамп стане президентом - чи є можливість, що актуальність НАТО у європейському регіоні фактично так чи інакше зникне? Чи є місце для нової організації, яка могла б стати певною альтернативою? Чи все-таки ця нова організація буде скоріше як безпековий додаток?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Обговорення і спроби знайти якусь альтернативу НАТО теж тривають вже не перший рік у Європейському Союзі. Я вже згадував про PESCO, це одна з таких альтернатив, яка відсилає нас якоюсь мірою до Західноєвропейського Союзу, яке існувало за часів Холодної війни, а потім якимось чином повністю злилося з Європейським Союзом, а частково просто втратило свою ефективність і автономні інституції. Ще одна ініціатива, яка варта уваги, виплила у дискурсі під час Брекзиту: тоді канцелярія Меркель, серед іншого, ініціювала формування Європейської ради безпеки, структури якої поєднувала державу Європейського Союзу і Британію, попри те, що Британія не була членом Європейського Союзу. Таким способом, Берлін намагався розподілити ризики й мати щонайменше дві держави з ядерним статусом у складі такого об'єднання, аби мати можливість використання ядерного аргументу у випадку загроз, які виникатимуть для Європейського Союзу. Так чи інакше, усі ці ініціативи досі в ембріональному стані, і пов'язане це передусім з тим, що спільна зовнішня політика і політика безпеки завжди була дуже чутливою темою для Європейського Союзу, і держави не готові делегувати свій суверенітет, частину свого суверенітету на наднаціональний рівень, на рівень комісії, а все-таки хочуть зберегти його за собою.

Показовим було те, що навіть на глобальному рівні тут бракує солідарності, і свого часу ініціатива Німеччини, пов'язана з тим, щоб Франція поступилась місцем у радбезі ООН Європейському Союзу, була вкрай негативно сприйнята французами й фактично призвела до серйозних тертів між Парижем та Берліном. Тому говорити про те, що зараз є якась альтернатива НАТО на рівні Європейського Союзу, наразі не доводиться. Всі ініціативи, які зараз розглядаються, є дуже на початковому етапі свого творення.

Можна хіба що зауважити, відзначити заяви нинішньої очільниці Єврокомісії Урсули фон дер Ляйен, що в випадку, якщо вона лишиться головою Європейської комісії на новий термін, то в Європейській комісії буде запроваджена посада Єврокомісара. І тут у нас виводять різні значення. Частина аналітиків передбачає, що

це буде Єврокомісара з питань безпеки. Натомість інша частина каже, що йдеться лише про Defense Procurement Commission, тобто щодо закупівель в безпековому секторі. Є спроби інституціоналізації безпекового сектору на наднаціональному рівні, але поки що це лише проєкт.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, зрозуміло. І якщо ми говоримо такими більш гіпотетичними категоріями, на вашу думку, для того, щоб розвинувся повноцінний механізм Міжмор'я, вийшов з ембріонального стану і розвинувся в щось більш-менш як молодий Союз - скільки часу, ви б сказали, має пройти для того, щоб це могло відбутися?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: З одного боку, зовнішня загроза, пряма зовнішня загроза дуже часто є тригером і каталізатором політичних процесів. З іншого боку, беручи до уваги інституційну неповоротність Європейського Союзу, я думаю, що щонайменше один бюджетний період буде необхідним для становлення інституційної рамки. Лише після цього можна буде говорити про її наповнення якимось змістом. Тобто, сім років щонайменше.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, дякую, зрозуміла. Так, тоді що до наступного питання: якщо Міжмор'я вийде з ембріонального стану, нарешті визначиться з погляду певної стратегії, як це може економічно вплинути на Європу? Чи є можливість, що, наприклад, території Західноєвропейського Союзу, Німеччина, Франція, Великобританія, чи може бути таке, що економічно регіон вирівняється за умови, що будуть існувати, скажімо таки, два табори? Табори Старої Європи та, власне, об'єднання Східної Європи, яке буде працювати разом в певному як економічному, так і безпековому форматі.

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Коли ми говоримо про Міжмор'я, ми говоримо наразі про абстракцію. Ми говоримо про концепцію Пілсудського, яка зовсім по-різному тлумачиться у різних державах Європейського Союзу. Якщо для регіону Центрально-Східної Європи, передусім для Польщі, будь-яка згадка про Інтермаріум має якийсь референс до чогось, то у більшості інших держав Європейського Союзу це мало сприймається, або якщо і сприймається, то з високою обережністю.

Ми можемо говорити про те, що існують дві інституційні рамки, які частково або повністю перекривають регіон Міжмор'я. Це, згадана вами, ініціатива Тримор'я. І друга ранка – це Бухарестська дев'ятка, яка включає так само держави Балтії, Вишеградську четвірку, Румунію і Болгарію.

Ось ці дві інституційні рамки створюють певний каркас для Міжмор'я, тому що пріоритетами Тримор'я у нас були диджиталізація регіону, інфраструктура регіону та економічний розвиток регіону. А пріоритетом Бухарестської дев'ятки є безпека регіону. Зараз вони частково переплітаються, тому що коли йдеться про інфраструктурні проєкти, то часто постає питання про те, що ці інфраструктурні проєкти мають використовуватися в тому числі і з подвійним призначенням для транспортування амуніції, зброї, військ з півдня на північ і з півночі на південь Європейського Союзу.

Проте, у будь-якій незрозумілій ситуації шукайте причину в грошах. І коли ви запитали про те, як це наповнити і чи можливо вирівняти ситуацію, наразі це виглядає дуже малоімовірно. Тобто, з одного боку, усі ці держави, і Тримор'я, і Бухарестської дев'ятки, і більшості свої є членами Європейського Союзу і НАТО, в окремих випадках одного з цих двох утворень. Я боюся помилитися у цифрах, проте, за оцінками Світового банку, там була якась колосальна сума, яка необхідна для вирівнювання. Перепроверте, будь ласка, мене, я можу помилятися, але мені здається, що йшлося про 700 мільярдів. 700 мільярдів, які необхідні для того, щоб довести інфраструктуру і рівень децентралізації економічного розвитку Центральної і Східної Європи до держав Західної Європи.

Коли ініціювалося Міжмор'я, було кілька ідеї щодо залучення цих коштів. Перша ідея полягала в тому, що оскільки держава виходить до Європейського Союзу, частково це може покриватися з європейських фондів. І, дійсно, частина проєктів фінансується з європейських фондів. Особливо, коли йдеться про інфраструктурні проєкти, ту ж саму Via Carpathia, вона фінансується частково з європейських фондів, та є одним з пріоритетів європейського фінансування. Частина коштів намагалися залучити через Китай.

І на Варшавському саміті ініціативи Тримор'я президентка Хорватії говорила про те, що вона була у Пекіні, вона показувала Сі Цзіньпіну перелік проєктів і обговорювала фінансування цих проєктів за рахунок формату 17+1, 16+1 на той момент, якщо не помиляюсь. Ми бачимо, держави входять і виходять до формату, тому важко постежити, скільки їх зараз. Третім джерелом фінансування мало бути залучення приватних інвестицій від різних приватних компаній, не обмежуючись Європейським Союзом, а включно зі Сполучними Штатами, Канадою, Японією, Південною Кореєю.

І окремим механізмом мав стати фонд Тримор'я, який наповнюється з національних бюджетів і який мав теж підтримувати інфраструктурні проєкти. По фонду Тримор'я ми маємо дуже повільний прогрес, тому що наповнювання з національних бюджетів призвело до того, що зараз, окей, не зараз, станом на два роки тому, загальний бюджет фонду був в рамках одного мільярда євро. Для порівняння, навіть фонд ініціативи 16+1 на той момент був 10 мільярдів.

Тобто Китай міг скласти в 10 разів більше, а потребується відповідно 700 разів більше. Тобто з коштами фонду покрити це неможливо. Покриття коштами Єврокомісії опирається в окремі держави-стейкхолдери. Скажімо, коли йдеться про інфраструктурні проєкти, які поєднують Південну і Північну Європи, ми маємо Угорський відтинок. І на цьому Угорському відтинку частину коштів могли б вкладати Європейський Союз. Але з іншого боку ми маємо і залізничне сполучення «Белград-Будапешт», яке фінансувалося КНР.

І в цьому виникали суперечності, тому що для сербського відтинку це окей, для угорського відтинку це не окей, тому що Європейський Союз вимагає комплаєнсу зі своїми стандартами, яким Китай не завжди відповідає. Але це не завадило підписати контракти Угорщині, і тому ми маємо просто посередині об'єднання держави, яка не завжди відповідає вимогам європейського фінансування. І тут у нас виникають колізії.

Приватні інвестиції наразі рухаються дуже повільно. Наскільки я пам'ятаю, приватні інвестиції були лише помітні у сфері диджиталізації. І то це було теж на рівні інтенцій, коли Google на Талліннському саміті Тримор'я заявив про можливість фінансування окремих проєктів в рамках ініціативи Тримор'я.

Виходить, що без зовнішніх впливань, з власним коштом регіон не може розвивати проєкти, а не розвиваючи проєкти, він залишається малоприйнятним для зовнішніх інвестицій. І це замкнене коло. Зовнішні інвестиції не йдуть, попри те, що регіон не має власних коштів.

Якоюсь мірою спробою знайти вихід було долучення державних спостерігачів. Зокрема, та сама Німеччина була запрошена на Бухарестський саміт Тримор'я, і на Бухарестському саміті був міністр закордонних справ, якщо я не помиляюсь. Це засвідчило те, що первинний скепсис щодо Тримор'я як до суто польського проєкту було подоланим, тому що, попереду, німці вважали, що це спроба створити Союз в рамках Союзу. Зараз так не вважається. Але поки цього замало, і пріоритети зараз зовсім не стосуються диджиталізації, економічного розвитку. Єдине, що, в принципі, може стати бустером для регіону, це те, що ми бачимо цей shift у безпековий сектор, в тому числі реалокіацію частини фондів Європейського Союзу на безпекові потреби. Якщо в нас ще з'явиться Defense Procurement Commissioner, і якщо це буде супроводжуватись виділенням коштів на відновлення безпекового потенціалу, тому що держави зараз фактично мають пусті склади зброї, їм треба буде відновлювати цю зброю, відновлювати свої безпекові спроможності після того, як вони віддали частину озброєння Україні. Тоді, теоретично, це може бути непоганим бустом, але цей буст, чи буде він на користь регіону, чи буде він все-таки на користь інвесторам Західної

Європи, теж питання. Тому що ми бачимо кейс «Рейнметал», ми всі, звичайно, зацікавлені в тому, щоб «Рейнметал» створював свої підприємства для того, щоб Україна мала необхідні озброєння, але це з іншого боку дає нам певне домінування. Не монополію, але певне домінування, тому що ми знаємо, що окрім України крупне підприємство «Рейнметалу» є в Угорщині, окрім Угорщини зараз планується відкриття двох підприємств, відкриття одного підприємства й удосконалення іншого підприємства у Румунії. У Румунії запускається пороховий завод, і у Румунії будуть удосконалювати протиповітряну оборону, яка знов таки спирається на «Гепарди», що теж є німецькими проєктами та ініціативами. Тут ми можемо повернутися до іншої ідеї Міжмор'я: це об'єднання держав, що перебувають між Німеччиною і Росією і, відповідно, намагаються сформувати якесь своє ядро на основі спільних цінностей.

Проте, якщо це буде німецький проєкт, то тоді саме Міжмор'я не має особливого сенсу, тому що це буде тоді просто європейський проєкт, який буде просто мати осередки на території Центральної і Східної Європи. Ось десь так.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, зрозуміло. Технічно, якщо я розумію, є можливість, навіть якщо це почнеться як європейський проєкт з європейським фінансуванням, з подальшим розвитком, з подальшим отриманням більшої кількості суб'єктності, з можливістю вже потім далі, коли регіон набере свою економічну базу, регіон з часом розвинеться економічно, по ідеї, мала б бути можливість, що Міжмор'я як союз могло б відійти від європейського крила і стати більш-менш окремим суб'єктом на політичній та економічній арені.

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Тут є питання суб'єктності, я б навіть сказав, тут є питання акторності. Дуже часто акторність використовують як концепти для опису поведінки Європейського Союзу. Мені здається, що було б цікаво простежити, як акторність Європейського Союзу позначилась на акторності окремих держав Центральної Східної Європи та Центральної Східної Європи як об'єднання. Зараз у нас є проєкт,

що досліджує, як це вплинуло на українську акторність, тобто якою мірою ми ґрунтуємо свою акторність на тому концепті, який є в Європі, в Європейському Союзі. Можливо, є сенс подивитися ще через цю призму і на регіон Центрально-Східної Європи.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Як Ви зазначили, основна ідея Пілсудського обґрунтувалася на об'єднанні країн зі схожими поглядами, зокрема, найцентральніший елемент – це боротьба з імперіалізмом. Але все одно, враховуючи то, що Міжмор'я – це, скажімо так, об'єкт, який складається з багатьох суб'єктів, чи є загроза тому, що, наприклад, для Польщі Міжмор'я буде чимось своїм, для України чимось своїм, для Литви, наприклад, чимось ще своїм, і чи не може бути таке, що якщо Міжмор'я так і створиться, то всередині самого проєкту будуть розбіжності, умовно щодо того, хто головніше, чи хто є, скажімо так, центром Міжмор'я?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Це хороше питання. Хотів би я знати на нього правильну відповідь. В принципі, якщо подивитися на поведінкові моделі держав на даному етапі цих об'єднаннях, що ми бачимо? У безпековому вимірі, і тут ми беремо за індикатора Бухарестську дев'ятку, держави здебільшого можуть знайти спільні знаменники. І навіть попри не завжди конструктивну позицію Угорщини, кожного разу під час самітів Бухарестської дев'ятки вони виходять на спільну декларацію. Були побоювання минулого-позаминулого року, однак з усім тим вони вийшли на спільну декларацію, попри те, що там навіть у відносинах між Польщею і Угорщиною були суттєві тертя, щодо ставлення до Російської Федерації.

Якщо брати інфраструктурний вимір, то тут ми вже говорили про те, що не завжди угорська позиція збігається з позицією інших держав, об'єднання. І, крім того, в принципі, інфраструктурні проєкти вимагають залучення коштів, і кожна з держав буде прагнути, напевно, отримати якісь преференції внаслідок того, що саме вона буде

залучати ці кошти. Очевидні будуть певні розбіжності між більшими і меншими державами та більшими і меншими економіками.

Так чи інакше, ядром лишається Польща і в одному, і в другому об'єднанні. Вона була ініціаторкою і одного, і другого об'єднання. У випадку з ініціативою Тримор'я це все-таки був польсько-хорватський проєкт. І Румунія тільки з моменту Бухарестського саміту почала теж намагатися отримати свою роль серед лідерів об'єднання. У випадку Бухарестської дев'ятки, це був румунсько-польський проєкт передусім. Роль балтійських держав завжди виглядає конструктивною, але для балтійських держав Міжмор'я не є пріоритетом, тому що інші об'єднання, до яких вони входять, регіональні об'єднання, передусім Nordic-Baltic Вісімка, напевно відіграє більшу роль і буде відігравати ще більшу роль, беручи до уваги вступ Фінляндії, Швеції до НАТО.

І в безпековому вимірі мені здається, що для держав Балтії Міжмор'я гратиме меншу роль порівняно з цією кооперацією в рамках Нордично-Балтійської Вісімки. Тобто спільні знаменники можна знайти, але і відцентрових рухів теж є чимало, тому я б не брався прогнозувати майбутнє регіону, тому що треба враховувати надто багато додаткових факторів.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, я зрозуміла. Трішки для контексту, я чому обрала взагалі тему Міжмор'я: мене зацікавила взагалі ситуація, зокрема щодо України, з тим, що ми не належимо до певних безпекових союзів, станом на зараз. По Будапештському пакту ми зараз не отримуємо, на жаль, того рівня захисту нашого суверенітету, який ми мали б, і тому я досліджую, в принципі, варіанти для таких країн, як Україна, зокрема, які ще не є членами ЄС та НАТО, отримати певні безпекові гарантії без вступу до ЄС чи до НАТО, тому що процедура для ЄС, кажуть зараз, близько 7-10 років, щоб Україну могли розглянути, з НАТО взагалі складно по часових термінах визначити. Тому я виходжу з цієї позиції, чи є якась можливість певного союзу з певними безпековими зобов'язаннями, певне економічне партнерство, яке можна буде ініціювати відносно швидко, відносно, звичайно, в контексті, наприклад, 3-5 років, і яке справді може

допомогти Україні трішки встати на ноги та ефективніше боротися проти російської загрози.

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Я свого часу теж публікував дослідження, де ми зупинялися на концепції Кулеби 21 року – «Велика стратегія малих альянсів». Колеги ще часто закидали мені, що в принципі це неефективно і не має сенсу витратитися на ці ініціативи. Я переконаний, що вони не можуть бути альтернативою НАТО, але з іншого боку є певний сенс у таких форматах співпраці, тому що вони дають нам фактично «back door» до інших об'єктів. Якщо ми беремо Люблінський трикутник, то ми бачимо, що одна з держав Люблінського трикутника, Литва, входить до Nordic Baltic 8 і, відповідно, може бути голосом України для Nordic Baltic 8. Якщо ми беремо Польщу, то Польща одночасно входить до Веймарського трикутника, і більш того Польща зацікавлена в тому, щоб представляти Центральну і Східну Європу у Веймарському трикутнику, таким чином додаючи собі політичної ваги поруч з Францією і Німеччиною. Тут ми маємо взаємні інтереси.

Вони є нашим голосом, а ми посилюємо їхню вагу, і Литви, і Польщі. Для Польщі це не є критичним, а для Литви це дуже виграшний варіант, тому що держава невелика і що обмежує її вплив, але будучи провідником українських інтересів, вона це може посилювати. І навіть, якщо поспостерігати за динамікою останніх років десяти, ми бачили певну конкуренцію між Польщею і Литвою щодо того, хто там виступає основним адвокатом України в Європейському Союзі, у НАТО.

Ми бачили конкуренцію між польськими та литовськими євродепутатами у представленні голосу України на рівні Європарламенту. Тому тут є цей ефект. У випадку з Румунією ми маємо формат трикутника Румунія-Молдова-Україна, який теж зі своєю специфікою, але додає і Румунії, і Україні ваги. Тому що тандем Румунія-Молдова завжди був усім зрозумілий за рахунок культурної спорідненості, мовної тотожності. Однак сприймалось це як суб'єктивний вибір Бухаресту, пов'язаний з історичним минулим Румунії. Поява в цьому форматі ще і України, з одного боку

додає безпекової складової для Молдови, тому що Україна виступає, таким собі, щитом для Молдови який забезпечує відсутність прямого коридору і сполучення між Росією та придністровським регіоном. З іншого боку Румунія, яка вже не просто виступає адвокатом Молдови, а й адвокатом безпеки в регіоні й навіть якоюсь мірою контрибутором безпеки. Тому все це в сукупності як би виправдовує формат нових альянсів і дозволяє не заперечувати його існування, але лише в якості «back door» до інших об'єднань, де держави які входять до цих альянсів є представленими. Те саме з цим, не будемо казати «мертвонародженим», трикутником Лондон-Варшава-Київ. Там ми теж мали Британію яка представлена у G7, у Радбезі ООН і об'єднання з Польщею та Україною звичайно там мало б додану вартість саме для України та Польщі. Але наразі виглядає що це все-таки була ініціатива одного конкретного прем'єра.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Дуже вам дякую. Тоді таке питання більш технічного формату. Якщо ми говоримо про стратегію Малих Союзів, як про back door, то з якими обмеженнями може стикнутися Україна, якщо через ці малі альянси звертатися, наприклад, до НАТО? Тому що все-таки у Америки, взагалі, у Старого Заходу є побоювання щодо ядерної кризи, потенційного переходу так званих путінських червоних ліній. Чи може Україна, як ми бачимо зараз, недоотримувати потрібної допомоги, навіть при адвокатуванні інших держав, які також є представниками НАТО чи ЄС?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Ну, очевидно, що ефективність адвокатування малими державами завжди нижча, ніж адвокатування надвеликими державами, постійними членами Радбезу ООН. З іншого боку, добитися адвокатування так званих «великих держав» важче, тому що вони, як правило, керуються глобальними інтересами, реальними інтересами регіону.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Тоді, якщо можна, уточню: коли я досліджувала Міжмор'я як явище, я досить часто стикалася з позиціями західних авторів, які пишуть на тему Міжмор'я, і вони долучають до Міжмор'я, як до країн Центральної і Східної Європи, Великобританію. На вашу думку, чи Великобританія може стати оцим основним, як-то кажуть, «великим партнером» з огляду на, по-перше, теперішню ситуацію, теперішню безпекову кризу в регіоні, ну і, в принципі, з тим, що Борис Джонсон, що Ріші Сунак зараз дуже активно промотують Україну і певним чином намагаються збалансувати певну нерішучість НАТО загалом?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Я думаю, зараз. Ну, в принципі, з того, що я розумію, не будучи глибоким фахівцем по Британії, очевидно, що після Брекзиту Британія зіштовхнулася з ситуацією, коли їй треба відновлювати свій статус на міжнародному рівні, який змінився з виходом з Європейського Союзу. І одним з таких інструментів може бути співпраця з регіональними об'єднаннями, в тому числі з державами, що входять до гіпотетичного Інтермаріуму і до реальних 3SI і B9. Але ми маємо давати собі звіт, що це лише один з регіонів, де Британія хоче поновити свій статус. І очевидно, що наразі це не пріоритетний регіон. Бо мені здається, знову таки, з поправкою на те, що я не є фахівцем, але основними цілями мало би бути у Британії передусім поновлення свого статусу в Commonwealth, а вже потім співпраця з регіонами поза меж природних британських інтересів. Але це все з великими поправками, тому що я погано «плаваю» в британській зовнішній політиці.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Зрозуміло. Дуже вам дякую. В принципі, знову ж таки, якщо згадувати про обґрунтування цієї теорії Пілсучького проти імперіалізму, зараз, в принципі, ми це бачимо через Росію, якщо Міжмор'я трапиться, якщо воно все-таки розвинеться, чи то на каркасі 3SI і B9, чи то інакшим певним чином, наскільки у Міжмор'я є шанс змінити геополітичний баланс сил демократичного заходу і більш авторитарно-тоталітарної Євразії, зокрема, з огляду на Росію і на Китай.

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Ми не можемо говорити про якісь революційні перетворення, але еволюційні перетворення, в принципі, можуть мати місце. Індикатором тут є якраз відносини з Китайською Народною Республікою. Тобто, якщо на первинному етапі ще у 2015 році Тримор'я активно розглядало можливість співпраці з Китаєм, в тому числі залучення китайських інвестицій, кредитів, то по мірі того, як зростала ця китайська асертивність стосовно Заходу, апетит до співпраці з Китаєм у державах Центральної і Східної Європи знижувався. Навіть в Угорщині, яка є одним з лідерів такої співпраці, дуже часто чути скептичні голоси щодо того, що співпраця себе не виправдала. Інвестиції, які були залучені, не є значними та не можуть порівнюватися з тим, що вкладає в Угорщині Європейський Союз. У випадку з Литвою ми маємо взагалі погіршення відносин до зниження дипломатичної дистанції до рівня тимчасових повірених. У Румунії відмовилися від допуску до тендерів з розбудови ядерних реакторів китайських компаній. У Польщі відмовилися від китайських інвестицій у хабовий аеропорт. У Чехії з відходом від влади президента Земана також піднялися питання демократичних цінностей як пріоритету.

Все це свідчить про те, що теоретично ми маємо шанс на те, щоб регіон ґрунтував свою солідарність на демократичних цінностях. Практично, ми маємо кейси зростання популістів. Конфедерація у Польщі, СМЕ, РСД і католібісти у Словаччині. Альтернатива в Німеччині, АУР в Румунії. Всі ці політичні сили ростуть. Моє основне сподівання полягає на те, що їхнє зростання є таким собі wake-up call для мейнстримних політичних сил. І те, що так само збережеться тренд, коли вони лишатимуться маргінальними не за рахунок свого представництва, а за рахунок того, що мейнстримні партії не йтимуть на співпрацю з ними. Випадок Німеччини за ЄВД, коли мейнстримні партії відкидають будь-яку можливість співпраці. Випадок з АУР у Румунії, коли мейнстримні партії відкидають можливість співпраці.

Це якби позитивний тренд. Але чи він зберігатиметься, треба дивитися на дуже багато факторів, в тому числі на економічну ситуацію. А оскільки ЄС вийшов на

плато, а Німеччина навіть падає в рецесію, це дуже сприяє зростанню популістів. Тому ризику теж немалі.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, дякую. Ну і тоді останнє питання щодо інтерв'ю. Що ж робити державам для того, щоб Міжмор'я зробити живим? Ми вже проговорили про залучення грошей для цього. Чи є ще якісь аспекти, які обов'язково треба взяти до уваги з точки зору соціокультурного середовища? Чи, можливо, чинного стану відносин між державами?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Мені здається, що основний акцент зараз може бути на безпековій складовій. Безпека поєднує у собі і ціннісний вимір, і економічний прагматизм. Побудова логістичних ланцюжків між добре розвиненим військово-промисловим комплексом держав регіону.

Це і в Болгарії, і в Польщі, і в Словаччині, і в Чехії, і в Україні потенціал високий. І всі ці держави свого часу були в топі експортерів зброї. І зараз, коли попит на зброю зростатиме, побудова таких ланцюжків могла б стати тим об'єднанням вугілля і сталі, умовно, від якого можна було б через pull-over ефект будувати інші підвалини регіональної ідентичності.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Останнє тоді питання щодо Глобального Півдня. Я так розумію, що найбільш ймовірним партнером з цього погляду у нас би була Південна Корея, тому що я зараз вивчала російські позиції в Африці, в Латинській Америці зокрема, і на Близькому Сході, звісно. Зараз видно те, що російська дипломатія дуже велику роботу робить на те, щоб русифікувати ці регіони. Мені здається те, що Південна Корея могла би бути найбільш таким... От Японія теж в тому числі, але з Японією це власне колишній колонізатор. Це, скоріше, по-своєму, країна Західного світу.

Корея колонізатором не була, плюс в них є конфлікт з Північною Кореєю, яка була афілійована з Радянським Союзом, зокрема. Можливо, окрім Південної Кореї, ви

могли б зазначити ще когось, хто міг би бути досить цікавим з точки зору партнерства?

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Аргентина і Чилі, але з точки зору впливу Аргентина, безумовно, сильніше. З точки зору готовності до співпраці ближче Чилі, але їхній вплив трохи більший порівняно. Постійно ж це Аргентина, Бразилія ведуть перші позиції.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Добре, все тоді дуже вам дякую, надали дуже багато інформації, буду тепер працювати.

ГЕРАСИМЧУК С.П.: Та і вам дякую, було цікаво.

ІНТЕРВ'ЮЕР: Дякую, гарного вам вечора, до зв'язку. До побачення.

Додаток 4. Транскрипт інтерв'ю, Mr. Jacob Olchowski.

INTERVIEWER: Briefly about the structure of the interview: I have separated the questions into three main categories. Within the first one, I would like to discuss the general significance of Intermarium for Europe, for Eastern Europe specifically, and in this case, to discuss some historical context as to how NATO right now is doing its business, how the EU, whether it is efficient enough in its main goals.

Then we're going to discuss Intermarium as a complement or an alternative to NATO, so what is more realistic from that standpoint? The final part would be the challenges of the concept, such as what current limitations exist, how Intermarium countries can overcome those limitations, and what is needed to essentially bring the concept to life. So, I suggest we start with the first part, and I would like to hear what you think about the current situation with NATO and the EU and its effectiveness, given the Russian aggression against Ukraine.

So, do you think that NATO and the EU are actually efficient in providing necessary help and securing the Eastern European border?

MR. OLCHOWSKI: Well, basically, we have to notice that NATO and the European Union are two completely different organizations, and the European Union is not an institution that is specialized in countering any aggression. This is, first of all, an economic and political organization, and it actually doesn't have anything to do with defense, mostly. All right, there is this European common security defense policy, but it's like a little kid.

It's NATO. It's NATO, which is the basic transatlantic or Western institution focusing on security and defense. So this is the first thing we have to remember about. It is really difficult to compare these two institutions when we talk about combating any aggression from these, as usual. So, but of course, we can, for some analytical purposes, we can try to compare, and it's complicated.

Let's forget about NATO and the EU. The West - because the EU and NATO are institutional pillars of the West.

So the West, of course, is not enough efficient. Of course, the West could do more, and there are many reasons why it doesn't, mostly political reasons. Anyway, if we compare the numbers, so far, without this recent aid package of the United States, \$60 billion, so far, NATO and the Europe, not NATO, America, United States and the European Union have provided more or less the same military assistance to Ukraine, about \$40 billion, 40 billion euros.

So it is comparable in this sense, but comparing NATO and the EU is, you know, like comparing apples to peaches or oranges, because these are two different institutions. In one sentence, they are not effective to the extent they could be. No doubt. And the reason is, first of all, in my opinion, political.

INTERVIEWER: So, could you elaborate on the political end? Because in my thesis, I am exploring the civilizational theory of Spengler. So essentially, that these huge organizations like NATO or the EU, they are essentially still really culturally intertwined. And given the amount of nation states who are within these organizations, they have different backgrounds, they have different interests. So do you think this is the case? Or are there other factors we need to include?

MR. OLCHOWSKI: Yeah, I think it's the most important factor. Europe, or the West in general, is right when compared to the West, the rest of the world, it seems to be maybe not unity, but homogeneous, more or less, right? And it's not. When we look deeply into the inside of the West, it's not homogeneous. This is exactly what you said. The West is very diversified.

West, in fact, are about 40-50 states, independent sovereign states with different history, different cultures, different interests in the first place, different populations, different GDP, etc, etc. So it's really difficult to find any one voice. They don't speak with one voice. And well, it's not surprising. It's obvious that so many actors will have different interests,

etc, etc. And unfortunately, authoritarian states like Russia, China, they realize this, they perfectly know what is the weakness of the West.

Because, you know, basically, the West is, when we talk about economy, or military strength, the West is powerful, the West would crush Russia, economically, militarily. Now, that could be very easy, in fact, I think so. But the problem is that the West is divided.

The West is not one entity. Russia is. In Russia, there is the Kremlin, it's the only decision-making center. And they can do what they want. The West can't. Because in the West, we have 50 decision-making centers. They are very dispersed and diversified. And there is no, you know, single voice of the West. And that's the problem.

And Russia knows that perfectly. This is why Russia tries to divide the West. You know, to support extreme organizations, extreme politicians, right-wing, left-wing, all the conspiracy theories, etc, etc. Polarize people in the West, because they know what is the weakness.

INTERVIEWER: Okay, so these non-homogenous entities that EU and NATO are, if we speak about more regional alliances like the 3SI initiative, the concept of Intermarium for the future, do you think that perhaps if the Europe were to change to this local alliance strategy, do you think that the alliances themselves would be a bit more effective than these global organizations like EU or NATO?

MR. OLCHOWSKI: It's possible. It's possible because, you know, we have such examples. This is obvious: the larger organization, the more problems it has and less cohesive it is.

Of course, the textbook example is the United Nations. 193 states, totally different. You know, different everything. So, it's really difficult to expect from the United Nations to be highly effective. It's just impossible. But on the other hand, we have small regional institutions, and as for me, the great example is the Nordic Council, right? You know, the

Nordic states, just five of them, Iceland, Denmark, Norway, Sweden, Finland, and this is a great cooperation.

They are very effective, very efficient, for simple reasons. They have similar culture, similar languages, similar interests, similar history, and finally, they are neighbors, they are close to each other. They are perfect. This could be a good example for us. For us, I mean, Central Europe, Intermarium, 3S initiative. I'm afraid it's not going to be that easy.

INTERVIEWER: If I may, I will jump to the question from the first section, which I asked Professor Herasymchuk. So, given the history, for my research, I have selected three main countries, which are Ukraine, Poland, and Lithuania as core states for the Intermarium itself. I realize that many more states can qualify under it, but what I would like to ask is, given the differences between these three states, between Ukraine, Poland, and Lithuania, do you think that if the Intermarium is, at the end of the day, created, is functional, do you think that there is a possibility that the three leading states will try to push Intermarium into each one's direction? So, for example, Poland sees something specifically from Poland's side, so promoting Poland as the center of the Intermarium. Ukraine can do this as well, for example. Do you believe that this might be a challenge that the countries may, at the end of the day, face still?

MR. OLCHOWSKI: Yeah, it's possible, but before we start discussing Intermarium, the idea of the Intermarium, I think that we have to realize two factors, internal and external. The external factor, of course, is war and Russia. As long as we have war in Europe, it's really difficult to discuss the future. It's the basic external factor.

The basic internal factor, in case of the three states, in Ukraine, Poland, and Lithuania, is, of course, a political will. It depends who is going to govern in these countries and, of course, what will be on the political atmosphere, etc. In a bad scenario, in a negative scenario, it is possible what you said. Poland will think in categories of republic of both nations, but Polish republic, first of all. Lithuania will think the same. There are tendencies like this.

Lithuania is great, from the Baltic Sea to the Black Sea. If you go to Vilnius, you will see a lot of maps showing Lithuania, Lithuania from the Black Sea to the Baltic Sea. This may be dangerous.

Of course, in the case of Lithuania, we also have the problem of Belarus, because Belarus claims itself. I mean, not Lukashenko, but the opposition or people who are more aware of national consciousness. They claim the real heritage of Lithuania is Belarus, not today's Lithuania.

So, you know, there might be a problem between Lithuania and Belarus. And finally, Ukraine. Ukraine can say many things about Ukraine, but I think we can't say that Ukraine is stable politically. It was never stable politically. If we look now at what's going on, especially in the context of activities and policy of the Bankova Street, it doesn't look good. It doesn't look good in terms of democracy, because now the power in Ukraine is more and more concentrated in the hands of the office of the president.

The Verkhovna Rada is just a toy. The government is just an administration, kind of an administration, and everything is in the hands of Zelensky. It doesn't look good and we don't know what was the destination, what was the result of all of these activities.

So, in the negative scenario, all the three countries, Lithuania, Poland and Ukraine, just go their own way, into their own directions. And everyone thinks that "I'm most important and I'm the center of it. Yeah, and I'm the center of this idea".

And unfortunately, it's not the first time in the history, because we experienced this many times in part of Europe. And I'm afraid it may be again an obstacle, because it is visible in every country, if you look at this area, which is considered to be Central Europe, basically between Germans and Russians. There are many nations and the majority of these nations have some grudges against each other.

Because 300 years ago you did something, but you did something 300 years ago, etc. And this is a problem and it makes our cooperation, I mean, in this format of 3SI or Intermarium, unfortunately, very difficult. It's not just one small example, just look at the Visegrad group from just four countries, Poland, Czech Republic, Slovakia and Hungary.

It's dead. It's dead because the states have two divergent interests. The Slovakia and Hungary went totally somewhere else. To Moscow. What can we do? That's the problem.

On the other hand, what is positive? We have actually this common heritage, cultural, historical. It is a reason, it may be a reason of conflicts and some grievances, etc. But on the other hand, it may be also a reason for cooperation and it may give us some feeling of, maybe not unity, but a feeling that we share something in common, that we have something in common. I met many people in Lithuania and Ukraine who think this way. They say, yes, all right, there are always problems, especially between the neighbours. But, well, we, once upon a time, we belonged to one big state, one kingdom.

INTERVIEWER: Okay, good. Then, in case of this, actually, the next question I wanted to ask: given the mutual historical background and given the idea of anti-Russian imperialism, fighting against it, if the Intermarium comes to life, do you think that it'll have enough leverage to gain political influence in Europe as a whole in order to essentially issue some political decisions or address the security decisions that address specifically the Eastern Europe border?

MR. OLCHOWSKI: It's a good question and the answer is not clear because, again, it depends on the future.

It depends on what's going on in Russia. It depends on what will be the result and the consequences of the war. So, the answer may be yes, but at the same time, the answer may be no, because it also depends on, as I said, the political will in these countries.

On the political situation in these countries. If they realize it's good to be together and it's good to cooperate, it could be, and they will speak with one voice, one voice of Central Europe. Also, we have to realize that Central Europe, because this is, in fact, an Intermarium of the Three Seas Initiative, is Central Europe.

Central Europe exists under very specific conditions. If Russia is, and it's not the case of, you know, right now, historically, in the last 500 years at least. So, if Russia is powerful

and strong, there is no Central Europe. There's no Central Europe because when Russia is powerful and strong, all the countries, all this, this zone, Central Europe, is Russia-dominated. And then, in such a case, we have just two parts of Europe, West and East. No Central Europe, because Central Europe is East, in fact, because it's suppressed by Russia.

And this is what Russia wants, in fact. You know, if you look at the Russian books on history, etc., they don't even use the term Central Europe. Never, never, because there is no Central Europe. West and East, which means East is Russia and West is the rest. And you are not in the Western Europe, you are in the East. And I am in the East. All of us are. From from the Russia's perspective. So, let's hope that our politicians, our political elites, and our societies too, will realize that either we play together as Central Europe or we are doomed. We are Russia.

INTERVIEWER: As a matter of fact, a bit of an off-top. I used to study in Minsk, and I remember that on history lessons, we didn't have history of Belarus. It was only history of Russia and world history. And I really remember that there was a map that was showing the separation of Europe by the Western, by the Western border of Germany. So, it was all considered like this is Eastern Europe and this is where Russia's friends lie.

MR. OLCHOWSKI: Cold War in Europe. There is a line, right, between West and East. It's very clear. And we don't want it anymore because in this region of Europe, we are in the East. We don't want to be in the East. We don't want to be dominated by Russia. Obviously. The problem with Russians is, well, we know that in this area that the Russian doesn't want to live like other people live.

A Russian wants other people to live like him. And that's the problem.

INTERVIEWER: In this case, let's go to our next block, which will be the NATO discussion. So, given current situation, current political landscape in the US, essentially with the elections coming up, there's been a lot of talk among the researchers, among politicians

that Donald Trump may or may not seize funding to NATO in Europe and may just exit NATO as the United States. So, well, we will need to see if this actually happens because there are many mixed opinions on this. But if this happens, if the NATO weakens in Europe for one reason or another, do you think that Intermarium or 3SI initiative, essentially a security alliance, will be able to move in to the Central Eastern Europe in time to counteract on the possible further aggression of Russians or whether NATO is going to be more or less stable in Europe, no matter what the US does?

MR. OLCHOWSKI: Firstly, I'm not sure if the United States would make such a decision under Trump or whoever else, because they realize, basically, I mean, you know, there are very, very large circles in the United States, many politicians, analysts, military, intelligence, they are intellectuals in their international relations.

They all realize that NATO, being in NATO, is in America's interest, very vital, vital interest, especially when America has to compete with China. It paradoxically doesn't exclude each other because they can see it very clearly. All right, if we help Europe in case of Russia, we have a right to expect from Europe to help us in case of China.

So, it's a mutual cooperation, symbiosis between Europe and NATO. And Trump is, all right, we know the person and we know his views. He is as he is. But I think that he realizes that it would be absolutely ridiculous for the United States to leave NATO. So, I think it's not going to happen. On the other side, of course, Europe must, European leaders must realize that Europe must be stronger. Europe must be stronger militarily, first of all.

And now we are coming to Intermarium between Central and Central Europe in the context of NATO. Well, there is a cooperation format. It's Bucharest 9, B9, right, the eastern flank of NATO, which is exactly Central Europe, actually. And I think this is a very, very important idea because it allows Central European states to speak at the forum of NATO. That's important because, you know, more or less, B9, the states of Bucharest 9, are similar in their thinking about Russia and about a threat from Russia. And they can strengthen their voice at the forum of NATO and to say Russia is the threat.

As we spoke before, NATO is now 32 countries, now with different histories, with different challenges, etc. So it's obvious that, for example, for Italians, for the Spanish, for the Portuguese, Russia is not a threat. They think about, you know, migrants from North Africa as a threat, not about Russia.

So this is why I think it is important that we have this B9 format, because, you know, it gives us an opportunity to speak as a group. It's always louder than just a single voice. Of course, there is another problem, which is Ukraine is not in NATO.

INTERVIEWER: In this case, I have a follow-up question. So given that Ukraine currently is not in the EU, it's not in NATO, and let's speak frankly, it will not become a member within, like, the next five years, maybe more, so it's all very far in the future.

So if the Intermarium, once again, we're talking concept here, but if the Intermarium were to rise as an organization, a union, what would be the limitations of the Intermarium with cooperation with NATO, given the fifth charter of NATO? Let's say Intermarium gets hit, so given, like, the Russian threats to go to Lithuania, to go to Poland, etc., is there a way to set up this partnership in a way that doesn't trigger NATO's response and essentially starts, officially starts the Third World War?

MR. OLCHOWSKI: I don't think so. NATO is NATO, and, you know, Intermarium or any other institutional organization format is not NATO.

The Article 5 refers and applies to NATO members, and that's it. Let's imagine that Ukraine is, we have Intermarium, this is an official organization, etc., and the Ukraine is part of the Intermarium, but it's not a member of NATO.

If Russia attacks Ukraine, NATO won't apply Article 5. No way. Just like it's happening right now. Ukraine is not a member, so NATO doesn't move, doesn't use Article 5, and it would be the same. NATO is NATO, and the treaty is very clear about it. The North Atlantic Treaty is very clear. If you are a member, you have a duty to protect you and defend you from aggression.

INTERVIEWER: I was thinking more about, you know, the potential of Russian escalation with Lithuania and with Poland specifically. So given the Wagner Group in Belarus, given the Kaliningrad escalation, so I do believe, perhaps this is a bit of a nihilistic thought, but even if this happens, even if Russia moves forward to both Lithuania or Poland, so the global West might not be necessarily interested in launching the Article 5 protection, given mutually assured destruction. So in this case, if the Intermarium were to exist, would it be possible to set up some perhaps treaties, like two-way treaties, that would limit the application of the Article 5 and would allow the Intermarium as one state, as one subject to receive more help and more support from the Western states, from EU, from NATO, etc.?

MR. OLCHOWSKI: Again, it depends. First of all, it depends on politics, on internal politics in given countries.

But a prerequisite for this should be, of course, a very close and tight cooperation within the Intermarium, whatever it is going to be. But it should be a really close cooperation with mutual understanding, etc., etc. So if we create such a strong entity, this entity may talk to others, to other players as equal.

So in such a situation, well, we can negotiate. But I don't think that, you know, in general, I don't think that NATO would do anything to, I mean, seriously, Article 5. I don't think NATO would do it if any non-member state is targeted. No, I don't think so.

INTERVIEWER: Well, yeah, with Ukraine, it's pretty clear. So this is something that we can dream about, but not see it until we're actually in.

MR. OLCHOWSKI: No, no, it's politics, you know, and it's very risky, in fact. It's very risky for NATO to accept Ukraine as a member because there is, of course, a big chance that Russia is not going to stop. And it would mean a war for NATO. And, you know, NATO is the most powerful alliance, military alliance in the history. It's 75 years old. It's absolutely

world record because there was no alliance in the history that lasted so long. But there is, of course, one small problem, the same for every alliance.

The most important source of power for a military defense alliance is not tanks, you know, and not military power. It's money. It's credibility. Because, you know, for 75 years, nobody, nobody, literally nobody ever attacked any member of NATO. With the exception of 9-11, but it was totally different. It was an asymmetric problem.

But, you know, if it happens only once, that a member of NATO will be attacked and NATO won't do anything, it's over. Next day will be no NATO. Because it will lose all the credibility.

And, you know, now we don't know. Of course, people don't know. I talk to people in Poland who don't believe that NATO would help us or they have a lot of doubts, etc.

Because we don't know if NATO helps us in case of anything. But, you know, the Russians don't know that too. And this is why they, yes, they choose a more comfortable option not to poke NATO.

It's maybe better because, you know, this is a very, very, very gentle, very subtle and sophisticated game of, you know, who is a chicken game, right? Who is stronger, who is more afraid, etc.

INTERVIEWER: Got it. So, also a follow-up question here.

So, based on your experience, based on what you see right now, is there a rise of discussing Intermarium or 3SI in Poland specifically? So, has it become more relevant since the escalation of the war in Ukraine?

MR. OLCHOWSKI: And again, it depends. Now, because, for example, I can give you an example of Poland, Polish politics right now. At the moment, after the election in Poland and now we have a new government, and this format, 3S initiative is not so important. Not so important for many reasons, because, you know, our new government, in their minds,

the 3S initiative is associated with the previous government. So, no, it was bad, because they did it. So, we are not going to continue.

And the current Polish government is, you know, is focused more on the West. So, now, instead of talking about 3S initiative, they talk much more about the Weimar Triangle, Poland, France, Germany. You have politics, internal politics. At this moment, Intermarium is not on the top of political agenda in Poland.

INTERVIEWER: Okay, then a question that I asked Professor Herasymchuk, and I would also like to hear your position on this. So, now we know that it all really comes down to politics, so how the states go, what is the political situation in each of the states. But we also need to take into account the economics, because handling an alliance of such kind, well, it's still quite a lot of money, especially if it's in the security field with the arms, with the defense, etc.

So, have you had any sort of estimations as to how much money has to be put into 3SI or Intermarium for it to come to life and actually be a specific organization that handles some functions and addresses the security questions in the Eastern Europe?

MR. OLCHOWSKI: Well, I can answer this question using some kind of a parallel, because as we have 12 states in the 3S initiative. So, look, we have 12 states, right, in this 3S initiative. Their combined GDP is equal to Germany's GDP. So, you know, it's not an economic superpower, even if we combine 12 states.

And of course, it is a big disadvantage, because without money, you can't do anything. It's obvious. And also, a practical example, the 3S initiative was to a large extent created, you know, to switch the axis, because the European axis was for centuries on the line West-East. West-East, everything was West-East in Europe. And the 3S initiative, or Intermarium exactly, from Baltic Sea to Adriatic Sea or Black Sea, you know, switching the axis from West-East to North-South. And this was, well, the original idea of the 3S initiative to build infrastructure, transportation infrastructure, some energy infrastructure, etc. on this line

North-South, Adriatic-Baltic. And this, you know, and this after many years, it was since 2016, it's not completed.

And, you know, even the Via Carpathia, the road from Lithuania or somewhere else to Bulgaria, or Greece even, it's not completed. Because, you know, different states have different resources, have different determination to do it. So some parts of this highway are built in specific countries and some are not.

Why? Well, you have the answer to that question regarding money. It's money. The problem is that these countries are not rich. Yeah. Are not rich enough.

INTERVIEWER: Okay. So then I will have two more questions to you and then we can wrap this whole thing up. So in terms of, once again, the money, what we, Professor Herasymchuk and I were thinking about is that if we consider Intermarium as a buffer zone in Eastern Europe, so think about Maginot Line.

So the states that are heavily equipped, defenced and prepared essentially for anything to hold up the aggression from the East, so either China or Russia, etc. Is there a chance that within the strategy of the Intermarium, one of the main goals would be to collect the investments from countries like France, like Germany, for example, like, well, Italy is not the case, given the money, but perhaps the US, the United Kingdom, so gather the investments from these huge global economies, like a, so to say, insurance for their future, like the way you buy health insurance for your health, but in this case, the insurance from the war. So if it happens, if it moves forward, it'll stop somewhere within Ukraine, Poland, Lithuania, etc.

Do you think this is something suitable?

MR. OLCHOWSKI: Well, it's possible. It's possible, but it won't be easy because the basic thing we have to do, you know, to ensure such a scenario that they give us money and in return, to some extent, in a sense, we protect the West from the East, is, you know, we have to ensure them that this is in their interest. And it's crucial, it's crucial, we have to

convince them that it's a real threat and we can, you know, we can protect you, but of course, you have to help us.

This is crucial. And if we convince them, yes, why not? But I don't know if it's going to be easy, given what's going on in Europe, etc., and these divergent interests and so on. The crucial thing still is the interest. Look at France, look at what Emmanuel Macron used to do two years ago. He tried to talk to Putin. For many times, he tried to talk to Putin and, I don't know, ask him to be nice. I don't know. And what Macron and France does now. Now they are very anti-Russian.

But it's not because they suddenly fall in love with Ukraine. No, it is because France has a lot of interests in Africa and Russia disturbs French interests in Africa, so the French don't like it. And this is why they are anti-Russian.

You know, again, business, business, interest, and we are getting back to Trump. Yeah, it's very primitive in his thinking, but it's a mirror. Trump is a mirror of this, you know, business opportunistic way of thinking.

So, to sum up, yes, I think it's possible, but the hardest part of it would be to convince the West that it's good for them.

INTERVIEWER: And so my final question for today, do you think that Intermarium can become real? And if so, how much time has to pass for it to be born as an actual organization? Including, of course, factors of politics and current unbelievable situation in Ukraine, which is unstable. So, what would be the harsh estimations from your end?

MR. OLCHOWSKI: I would like to be optimistic, because, you know, the idea of Central Europe and this close cooperation between the nations and states of Central Europe, I welcome this idea. I like it, really.

But to be realistic, I think it's difficult, at least for these two reasons we spoke before. War, we have war, and we don't know for how long this war is going to be waged by Russia

and how it's going to end, unfortunately. And the other problem, the other reason for a realistic scenario is politics, internal politics in all the countries of the world.

They are very different, and they also have some, you know, historical sentiments, etc. As I said before, a great example of regional cooperation is the Nordic Council. But, you know, this Central Europe is bigger, and if it's bigger, it's, of course, much more difficult to manage.

Central Europe consists of many nations, many nations with different cultural backgrounds and historical backgrounds, etc. The Nordic Council, just five. Just five, and they are very similar to each other, in fact.

So, I think it's a question of years, of many, many years, of many years. Of course, if we assume a goodwill, a goodwill in all, you know, in the states, in the specific states, in the countries. It's unfortunate that it's a long time.

It's more like a dream, a dream, you know, probably this Polish intellectual, Jerzy Giedroyc. Jerzy Giedroyc, he was, he lived in exile when Poland was, you know, under the communist rules and in the Soviet sphere of influence. Giedroyc lived in Paris and for his entire life, he promoted the idea of ULB, Ukraine, Lithuania, Belarus, in the alliance with Poland.

He always, you know, he always stated it could be good for Europe, good for these nations, and it would be a great idea to, you know, to build such a close cooperation. He spent all of his life promoting this idea, but it never happened. And, you know, it was a dream, a dream of an intellectual.

I'm afraid that Intermarium may also become a dream of people like us. That's something that we have to remember, but also look out for the future to perhaps, and work in that specific approach. You know, and one more thing, speaking about, you know, the West and the Central Europe, as you know, certainly, the idea of the Three Seas Initiative was not met very enthusiastically in the West.

You know, for them, and I think they realize this from a long-term perspective, it's a competition. It's a competition. Okay, now the Central Europe is not as rich as the West.

Okay, that's true. But, well, it's right now, and we don't know what the future will bring. So, it may change.

So, it's another reason why I think we should cooperate within the Central Europe. If the West doesn't like it, well, it's good, because it means that they take this idea seriously.

INTERVIEWER: Yeah, that's an interesting thought. I haven't thought about that. Well, then, okay. So, I think we can wrap this up for now.

I would like to thank you so much for joining me today, and wish you a wonderful day ahead!

MR. OLCHOWSKI: Likewise.

Додаток 5. Транскрипт інтерв'ю, Mr. Tomasz Blaszcak.

INTERVIEWER: Okay, so then in this case, I suggest we start. Could you please let me know when is your final time by which you need to finish our conversation?

MR. BLASZCZAK: Let's make it 10 o'clock.

INTERVIEWER: Alright! Then, have you seen the list of questions that I have provided you with?

MR. BLASZCZAK: Yes.

INTERVIEWER: Okay, then I'll just share my screen so that it's before our eyes. I'm writing the research explaining how the Western civilization is currently not as effective as it would be in terms of global threats like Russia, China, etc. So the new “axis of evil”. And for my research, I've selected the strategy of small alliances presented by Dmytro Kuleba, the Ukrainian foreign affairs minister. I would like to discuss three major topics. That would be how Intermarium: is significant for Europe, how it can change things, change the balance of power, as well as provide a new outlook for dealing with global political and military issues. Then whether the Intermarium: can be a complement or an alternative to NATO given its current, or perhaps possible crisis in terms of the US and in terms of making strategic decisions. And then, of course, discuss the challenges of the concept itself, whether it actually can be implemented in real life. What would it take to make Intermarium: a reality? And what challenges it may face, both internal and external. So perhaps you have some questions till we begin.

MR. BLASZCZAK: It's for your bachelor thesis, yeah?

INTERVIEWER: Yeah, yeah.

MR. BLASZCZAK: So how many people are interviewing?

INTERVIEWER: So I have three people. That would be Serhii Gerasymchuk from Ukrainian Prism, Mr. Jacob Olchowski, and well, yourself for now. But I have also sent some other invitations, but haven't received any sort of feedback so far. So that's going to be three.

MR. BLASZCZAK: Okay, let's try. As I mentioned, I'm a historian and a political scientist. And I see those, definitely see those, those things as having, you know, Polish citizenship, working in the other country of this initiative. Let's start if you find it relevant for your research.

INTERVIEWER: Yeah, I think that your input will be very valuable because, you know, from the historical perspective, I have researched quite a lot of literature on how the Intermarium: concept was created. And I found out that every other researcher has its own understanding of what it should be and how it should work. So I appreciate your time, and let's begin.

So, well, of course, we know that currently international organizations such as NATO are not necessarily as effective as we hoped they would be, both in terms of the war in Ukraine and other escalations throughout the world. So do you think that currently, given the current crisis of this bureaucracy net that the organizations are in, is there a chance that the international organizations such as NATO will lose even more control over the situation, given their size and inability to swiftly make strategic decisions?

MR. BLASZCZAK: Of course, the crisis that we are facing is the most challenging as for now for NATO, in this shape that we see the block after the fall and collapse of the

Iron Curtain. Of course, at the moment it's very hard to predict how the conflict will be solved. And we will say that nowadays the problem that NATO is facing will result and will determine the future of the alliance.

I would say that we as a NATO were not prepared for such a conflict and such a conflict that will last for so long with all the consequences, both military and social and political for the bloc. So I think that in this case, having in mind those small alliances, that idea can be complementary to the organization, but it cannot be any kind of alternative, because as we can see the world and the powers, at least in Europe, went back to the bipolar system with the Western world and Eastern neighbor of Europe trying to compete in the control over the region that they were competing for at least several centuries.

INTERVIEWER: Okay, good, thank you. So now if we speak about Intermarium: per se, in my research I have limited the scope of it to Ukraine, Poland, and Lithuania. So given that there are a lot of initiatives like Bucharest 9, like Three Seas Initiative, so which of these structures do you perceive to be the most efficient, potentially, if it comes down to this regional alliance that will serve as a buffer zone between Great West and Great East?

MR. BLASZCZAK: The idea of buffer zone, as we know, is not a new one. It's a concept developed in interwar Poland, which aims to construct a political military bloc that will be strong enough to face the aggression of Germany. The revisionism of Germany and the same position aiming to regain the lost power in the region from Moscow, let it be the Russian Empire or the Soviet Union, that's only the case of the name, but the imperial idea, as we see, is still on the Kremlin's agenda.

I would say that the initiative of Intermarium:, as we talked about the Three Seas region, was some kind of Polish idea, but still, when we talk about Polish politics, we can distinguish various, let's say, as well, the bipolar political system that is being formed from at least 2000 and, let's say, 4 or 5. It was always the idea of Prawo i Sprawiedliwości, the Law and Justice Party, that we should be more, I would say, anti-German than our

colleagues. Leaving back the Russian question and the trend from the East a bit aside, this question of Polish-German relations was always very actual for that particular Polish power.

During the last 8 years of being in power, they were trying to implement those ideas on the regional level. Of course, in terms of security or all European politics, those ideas are very important, because they could show an interesting unity of the region. We can call it as, for example, Kundera was talking about the East-Central Europe, those countries that were the point of conflict between West and East during the 20th century.

Of course, the Polish position was always stressing the economic threat from Germany. I think, if not Russian direct aggression in 2022, I'm afraid that political and security issues would not be reasoned in this region. On the other hand, the concept of Intermarium, as seen from Warsaw, always had some very weak points. As in interwar period, it was Polish-Czechoslovak conflict, Polish-Lithuanian conflict. Basically, it was the idea that from geopolitical reasons and internal conflicts couldn't be implemented at all, but was left as a nice idea of unity in the region. As you know, after the fall of the Soviet Union and the collapse of the Eastern Bloc, we had the idea of the Weimar Triangle, of Visegrád.

In this case, it's very logical that after 20 years, or a quarter of a century, for example, the idea of a bigger bloc that could represent the region facing a completely different political, economic situation and those ideas of the Eastern flank of the European Union. So, as an economic idea, it might be implemented and it can be useful for the region, but I'm afraid that on a political or security level, it's too weak to play a significant role in facing nowadays geopolitical problems in Europe.

INTERVIEWER: Okay, got it. Thank you so much. So, in this case, even if we speak in terms of not particularly political, but solely economical structure, what I was wondering is, of course, given that if we discuss three countries, Ukraine, Lithuania and Poland, between all of us, there have been some historical conflicts, specifically Ukrainian and Polish people as well.

And based on my research, what I have found out, in terms of different interpretations of the Intermarium: unity in general, it really depends and varies on the researcher, so where he comes from. So, if the Intermarium: were to become real, do you think that it would be possible to make it more or less stable? In terms of, in Ukraine, we have this fable called swan, pike and crayfish, there are three parties who each pull things into their own direction. So, do you think that this is a recurring issue that may happen if the Intermarium: were to become real?

MR. BLASZCZAK: It's a very hard question, because, let's say, as a historian, I'm not much into the future prognosis of development of things, but having Intermarium: as an idea of the alliance of small states, basically, we can see that it might happen. On the other hand, we have Poland being the biggest and economically the strongest country in the region. And, of course, if Ukraine with its potential joins that idea, the competitive element is added to that puzzle.

And, of course, the internal situation in both countries might, even not might, would be the things that will determine the issues and the future of that bloc. Because even if we cannot find any particular organizations or the initiatives that will be formed officially and will be working on European level, this region would be working with this agenda on any condition. So, we can say that nowadays this region might be seen as some kind of periphery of Europe, but with Ukraine joining the European structures, the center, both economical, both political, both security center, any center of the European Union will move somewhere to the east.

Nowadays, we can see that the regions of Bavaria, Austria or Czech Republic might be seen as a center of European Union or northern Italy. The center of the alliance will be somewhere in the east in those countries which we are talking about.

INTERVIEWER: So, given the potential of whether the Intermarium: were to exist: is it possible that Western Europe or perhaps USA will outsource the security role towards

all these Intermarium: countries, like a hypothetical Eastern Maginot line? So that they would invest all sorts of money, not just so for old Europe not to encounter war, but also so there is no mutually assured destruction, etc. Have there been any historical precedences of similar approaches when you have a country, and you have a neighbor to whom you outsource essentially your means of arms, money, etc., just so that the war doesn't come to your home in particular. Have there been any sort of similar situations?

MR. BLASZCZAK: I'm trying to find some parallels, but of course you can see all the chain of events that led us to the Second World War. But in this case, it was rather the city view that the political or diplomatic orders might prevent the war in Europe, when one of the actors was clearly aggressive towards its own neighbors, the neighbors of Western alliances, maybe we cannot say about strict alliances in the interwar Europe, but still some kind of the bloc of alliances was being formed at that moment. And that was clearly the lesson to the Western world, that giving the way to an aggressive neighbor is not a solution towards the peace in the region.

In this case, the situation is a bit different, because we have a clear situation when threat is coming from the outside, and the threat is coming from one particular direction. The question of outsourcing. On the other hand, we can see it in that way that the United States and some Western alliances are trying to outsource the world peace in the region. But on the other hand, we have the countries in the region, and I would say that no single country in the region could face the Russian aggression without help of the whole bloc. So, the situation depends on where you are sitting. If you are sitting in the West, you can see it that way, that we are outsourcing something.

If you are sitting somewhere here in Vilnius, or Lviv, or Uzhgorod, help from the West is essential for your existence.

INTERVIEWER: Good, thank you. I believe my final question. Currently, we know that Intermarium has not been created. There are no establishing documents, there are a lot

of other initiatives like B9, Lublin and Weimar Triangle, etc. So, currently what we see is that there are no specific documents or plans to create Intermarium and set it up in some particular manner. So, based on history, in terms of the history of small alliances, how long does it usually take from this concept creation to the moment where it can go live and act as an actor on the international arena?

MR. BLASZCZAK: You know, it's not the case of time. Because when we see, for example, the Lublin Triangle, the idea that was formed to strengthen the cooperation and to produce one voice of the region in a particular historical moment, to cooperate the issues of Euro integration, of Atlantic integration. And we can say that in 2004, when all four countries of the bloc joined the European Union, the activity of that block is simply, OK, we can say maybe not equal zero, but still it's simple. In the case of initiatives like 3S initiative, Lublin Triangle, I would say that those initiatives developed, I would say that the people that run those initiatives and established those initiatives were trying to compete with German economic position in the Europe, but in reality they faced Russian aggression from the others. And I think that those initiatives would last as long as those goals they are seeking will be achievable and will be on the agenda.

And as nowadays those initiatives have two dimensions, I would say that even if hopefully the Russian question will be solved and will be solved as we want it to be solved, the tensions between old Europe and the new Europe or if Ukraine joins or Moldova joins the very fresh Europe, let's say, will be still actual. In this case, it might help forming new ideas of the United Europe being very optimistic, because old Europe and new Europe that's been already for 20 years part of the system. Those questions, as we see on the example of Polish-Ukrainian economic conflict in the field of agriculture and export, import those things that the Intermarium Initiative was made for.

Because, keeping in mind that this potential, military potential and political potential might not be as strong as an economical potential if the region is on a higher level of cooperation.

INTERVIEWER: And if I may, a very short final question. In Vilnius, in Lithuania overall, in the historian and political scientist fields, is the Intermarium: topic rising more lately after the beginning of the invasion in Ukraine? Have you spotted anything like this?

MR. BLASZCZAK: Definitely, yes. Because, as before, we can say that the initiative was not very visible in the country's discourse. During the last two years after the Russian invasion, any ideas of stronger cooperation facing Russian aggression are very awaited. And I would say that that's the point when this topic appears more in the agenda. However, I would say that Lithuanians are more realistic in this case. And the optimism that the Polish factor can help us is very limited.

I would say that Poland is investing quite a lot in its security, but still I would say that the Atlantic line or the old European line or British line is more actual than this Vilnius-Warsaw line of cooperation. But the image of those initiatives, especially the Looping Triangle, maybe it's not very visible, but in this case, having Belarus as a neighbour as well, this means as a point that it's interfering that cooperation between those three capitals.

INTERVIEWER: Okay, got it. I thank you then so much. So yeah, we're out of time. So I would like to thank you once again for taking time to speak with me.

MR. BLASZCZAK: Okay, so when your work will be ready, you can send me, I will have a look what are your findings. See you. Thank you.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: Концепція Міжмор'я як буферна зона Східної Європи у пост'ялтинській системі міжнародних відносин

Студент: Хоменко Тетяна Олександрівна

Рік навчання, факультет: Факультет соціальних наук та соціальних технологій, 4 р.н.

Науковий керівник: Тараненко Г. Г., старший викладач, кандидат політичних наук

Рецензент: _____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” червня 2024 р.

Короткий зміст роботи:

Дипломна робота присвячена дослідженню концепції Міжмор'я як буферної зони для Східної Європи в контексті пост'ялтинської системи міжнародних відносин. Основна мета дослідження полягає в аналізі можливостей і викликів реалізації цього регіонального альянсу між Польщею, Литвою та Україною. Авторка розглядає історичні передумови, теоретичні підходи та практичні аспекти формування такого альянсу, звертаючи особливу увагу на сучасні геополітичні виклики, зокрема агресію Росії. Робота підкреслює важливість співпраці країн Міжмор'я для зміцнення безпеки і стабільності в регіоні, а також необхідність міжнародної підтримки з боку НАТО та ЄС. Основні методи дослідження включають теорію конструктивізму, інтерв'ю з експертами та аналіз історичних даних.

Ключові слова:

Міжмор'я, буферна зона, Східна Європа, пост'ялтинська система, російська агресія, регіональний альянс, конструктивізм, міжнародна безпека

ANNOTATION

Thesis work

Topic: The Intermarium as a Buffer Zone of Eastern Europe in post-Yalta System of International Relations

Student: Khomenko Tetiana

Year of study, faculty: Faculty of Social Sciences and Social Technologies, 4th study year

Academic Supervisor: Taranenko Hanna, candidate of political sciences and senior lecturer

Reviewer: _____

(degree, academic title, surname and initials)

Defended “ ____ ” June, 2024

Short summary:

The thesis is dedicated to the study of the Intermarium concept as a buffer zone for Eastern Europe in the context of the post-Yalta system of international relations. The main goal of the research is to analyze the opportunities and challenges of implementing this regional alliance between Poland, Lithuania, and Ukraine. The author examines the historical background, theoretical approaches, and practical aspects of forming such an alliance, with a particular focus on contemporary geopolitical challenges, especially Russian aggression. The work emphasizes the importance of cooperation among the Intermarium countries to strengthen security and stability in the region, as well as the necessity of international support from NATO and the EU. The main research methods include the theory of constructivism, expert interviews, and historical data analysis.

Keywords:

Intermarium, buffer zone, Eastern Europe, post-Yalta system, Russian aggression, regional alliance, constructivism, international security